

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

JURGITA KUNIGONYTĖ
MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO MAGISTRATŪROS STUDIJOS

EUROPOS SAJUNGOS FINANSŲ POLITIKOS ĮTAKA LIETUVAI
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Algirdas MIŠKINIS

Vilnius
2006

TURINYS

IVADAS	4
I. EUROPOS SAJUNGOS FINANSŲ POLITIKOS PAGRINDŲ ANALIZĖ	6
1.1 Europos Sąjungos finansų politikos koncepcija ir esmė.....	6
1.2 Europos Sąjungos finansų politikos raida ir teisiniai pagrindai.....	7
1.3 Europos Sąjungos finansų politikos struktūra.....	12
II. EUROPOS SAJUNGOS FINANSŲ POLITIKOS ĮTAKA LIETUVOS FINANSŲ SEKTORIUI	17
2.1 Europos Sąjungos finansų politikos įtaka Lietuvos Respublikos finansų sistemos raidai.....	17
2.1.1 Lietuvos finansų sistemos pokyčių apžvalga iki narystės Europos Sąjungoje derybų pradžios.....	17
2.1.2 Lietuvos finansų sistemos pokyčių apžvalga derybų dėl narystės Europos Sąjungoje metu.....	22
2.2 Europos Sąjungos finansų politikos įtaka naujoms Europos Sąjungos valstybėms narėms.....	31
2.3 Europos Sąjungos finansų politikos įtakos Lietuvos privačiam finansų sektoriui analizė.....	37
2.3.1 Bankininkystė.....	38
2.3.2 Draudimo rinka.....	43
2.3.3 Vertybinių popierių rinka.....	46

III. EUROPOS SAJUNGOS FINANSŲ POLITIKOS ĮTAKOS LIETUVAI PERSPEKTYVOS	49
3.1 Europos Sąjungos finansų politikos įtaka Lietuvai įstojus į Ekonominę ir pinigų sąjungą.....	49
3.2 Euro įvedimo Lietuvoje atvejo analizė.....	53
IŠVADOS	60
REKOMENDACIJOS	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	63
SANTRAUKA	68
SUMMARY	70

IVADAS

Lietuvai tapus Europos Sąjungos visateise valstybe nare, Europos Sąjungos finansų politika pradėta įgyvendinti įvairiose Lietuvos ekonomikos ir politikos srityse. Istoriskai tai yra naujas reiškinys, todėl Lietuvoje įvyko ekonominių bei politinių pasikeitimų ir teisės aktų harmonizacijos procesai. Europos Sąjungos finansų politikos įgyvendinimas bei funkcionavimas yra ypatingai svarbus procesas Europos Sąjungos integracijoje, atveriantis kelią galutiniam politiniam ir ekonominiam valstybių narių suartėjimui. Todėl detali Europos Sąjungos finansų politikos daromos įtakos Lietuvai studija yra būtina siekiant pažinti ateities integracinių procesų į bendrą Europos Sąjungos finansų rinką galimybes bei iššūkius. Europos Sąjungos finansų politikos poveikis yra jaučiamas įvairiose valstybės gyvavimo srityse, tačiau ypatingai didelę įtaką Europos Sąjungos finansų politika daro Lietuvos viešam ir privačiam finansų sektoriui. Todėl išsami šių sričių sąveikos analizė leis įvertinti Lietuvos, kaip suverenios valstybės, finansų rinkos harmonizacijos su Europos Sąjungos finansų rinka procesų ateities perspektyvas. Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, dalyvauja Europos Sąjungos vieningoje rinkoje bei ruošiasi tapti Ekonominės ir pinigų sąjungos, paremtos vieninga euro valiuta, nare, todėl svarbu išnagrinėti šių procesų poveikį Lietuvos finansų rinkos tobulėjimui.

Darbo tikslai ir uždaviniai

Šio darbo **tikslas** yra išanalizuoti esamą ir galimą Europos Sąjungos finansų politikos įtaką ir poveikį Lietuvai ir jos finansų politikai. Įvertinus šį tikslą buvo pasirinktas darbo **objektas** – Europos Sąjungos finansų politikos įtakos ir Lietuvoje vykstančių, su tuo susijusių, procesų sąveika.

Galima išskirti šiuos darbo **uždavinius**:

- 1) Apžvelgti ir susisteminti pagrindinius teorinius Europos Sąjungos finansų politikos veikimo principus.
- 2) Atskleisti Europos Sąjungos finansų politikos aspektus, turėjusius įtakos Lietuvos teisinės ir finansinės sistemos raidai.
- 3) Teoriškai ir praktiškai išanalizuoti Europos Sąjungos finansų politikos sąveiką su privačiu ir viešu Lietuvos finansų sektoriumi.
- 4) Apibendrinti Europos Sąjungos finansų politikos įtakos plėtros ir perspektyvų galimybes Lietuvoje.
- 5) Atlikti Europos Sąjungos finansų politikos įtakos Lietuvai atvejo analizę.

Hipotezė. Europos Sąjungos finansų politikos daroma įtaka Lietuvai yra pagrindinis Lietuvos finansų rinkos efektyvios integracijos į bendrą Europos Sąjungos rinką veiksnys.

Šaltiniai

Atliekant literatūros ir dokumentų analizę naudotasi tiek užsienio šalių autorių B. Laffan, R.M. Lastra, N. Nugent, tiek Lietuvos autorių O. Buckiūnienės, V. Naraškevičiūtės, V. Meidūno ir kt. darbais. Daug dėmesio skiriama teisės aktų analizei, todėl buvo remtasi Europos Sąjungos teisiniais dokumentais, kompetentingų Lietuvos ir Europos Sąjungos institucijų ataskaitomis ir Lietuvos teisės aktais. Taip pat buvo naudotasi ir internetiniais šaltiniais.

Metodai

Šiame darbe siekiama aptarti Europos Sąjungos finansų politikos įtaką Lietuvai bei iš to kylančias pasekmes. Tai sąlygojo tokių metodų pasirinkimą:

1) *Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė* – teisinių, elektroninių dokumentų, mokslinių straipsnių, vadovėlių analizė, naudojama siekiant susisteminti pagrindinius teorinius Europos Sąjungos finansų politikos veikimo principus bei išanalizuoti Europos Sąjungos finansų politikos įtakos Lietuvai konkrečius atvejus.

2) *Lyginamoji analizė* – taikyta siekiant išsiaiškinti Lietuvos teisės aktų pasikeitimo poveikį, atsiradusį integracijos ir harmonizacijos procesų metu bei siekiant atskleisti Europos Sąjungos finansų politikos įtaką naujoms Europos Sąjungos valstybėms narėms.

3) *Atvejo analizės* pagalba buvo analizuojamas konkretus Lietuvos atvejis.

Darbo struktūra

Darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje analizuojami Europos Sąjungos finansų politikos pagrindai. Aptariama Europos Sąjungos finansų politikos esmė, raida, teisiniai pagrindai bei struktūra, siekiant įvertinti Europos Sąjungos finansų politikos veikimo ir įgyvendinimo galimybes. Ši analizė bus naudinga įvertinant Europos Sąjungos finansų politikos įtaką bei jos perspektyvas.

Antroji darbo dalis susideda iš trijų poskyrių. Pirmajame atlikta Lietuvos finansų sistemai raidos analizė, siekiant išsiaiškinti Europos Sąjungos finansų politikos įtakos mastą valstybės viešų finansų sistemai. Antrajame gilinamasi į Europos Sąjungos finansų politikos įtaką naujoms Europos Sąjungos valstybėms narėms. Trečiajame poskyryje analizuojama Europos Sąjungos finansų politikos įtaka valstybės privačiam finansų sektoriui. Tokia analize bus naudinga siekiant identifikuoti Europos Sąjungos finansų politikos Lietuvai privalumus ir trūkumus.

Trečiojoje darbo dalyje pateikiama numatomų Europos Sąjungos finansų politikos įtakos Lietuvai perspektyvų analizė bei konkretaus Europos Sąjungos finansų politikos įtakos Lietuvai atvejo analizė.

I. EUROPOS SĄJUNGOS FINANSŲ POLITIKOS PAGRINDŲ ANALIZĖ

1.1 Europos Sąjungos finansų politikos koncepcija ir esmė

Siekiant išnagrinėti Europos Sąjungos (ES) finansus bei finansų politiką, reiki pradėti nuo pačios finansų, finansų mokslo ir finansų politikos esmės. Finansų esmės nagrinėjimas prasidėjo su finansų mokslo atsiradimu. Finansų mokslas – ekonominio mokslo šaka, tirianti finansinius santykius. Jis analizuoja priklausomybę nuo ekonomikos formulavimosi raidos, nuo politinės santvarkos, bei atskleidžia bendrus ir atskirus jų dėsnius.¹ Finansai - tai visuma ekonominių ir piniginių santykių, susijusių su nacionalinio ir bendro vidaus produkto paskirstymu, perskirstymu sudarant, paskirstant ir panaudojant piniginių lėšų fondus, reikalingus visuomenės poreikiams tenkinti. Finansai yra vidaus produkto paskirstymo ir perskirstymo ekonominis įrankis, kaip piniginių išteklių sudarymo ir panaudojimo proceso kontrolės priemonė.² Verta paminėti, jog kalbant apie finansus ir jų esmę, dažniausiai nagrinėjami piniginiai santykiai, bet ne pačios piniginių lėšos. Taip pat be ekonominių ir politinių aspektų finansai labai glaudžiai susiję su teisiniu reguliavimu. Finansiniai santykiai, kaip ir daugelis kitų, yra sureglamentuoti norminiais teisės aktais. Finansiniai santykiai, įtakojami ekonomikos raidos, politinių santvarkų bei teisinio reguliavimo valstybiniu lygmeniu įgauna finansų politikos svarbą. Finansų politika – tai tikslinis finansų panaudojimas valstybės reikalams, juos tvarkant ir panaudojant pagal paskirtį. Finansų politikos pagrindinis tikslas – tai visiškas finansinių atsargų telkimas visuomenės poreikiams tenkinti.³ Reikia pažymėti, jog kiekvienos valstybės gyvenimui finansų politika yra ypač svarbi, nes tai yra valstybės finansinių santykių organizavimo, finansinių išteklių fondų sudarymo ir jų naudojimo būdai ir metodai, nustatyti valstybės įstatymais ir kitais teisiniais aktais. Tačiau finansų politikos reikšmė yra svarbi ne vien nacionaliniu lygmeniu. Sparčiai klostantis bei kintant ekonominiams ir politiniams santykiams finansų politika vis labiau įgauna tarpvalstybinę svarbą. Įvairioms tarptautinėms sąjungoms priklausančios valstybės privalo sudaryti bendrus, t.y. tarpvalstybinius piniginių lėšų fondus. Tarptautiniai finansai suvokiami kaip finansinių lėšų šaltinių formavimas įvairių šalių valstybių bendriems poreikiams finansuoti, atitinkamoms jų institucijoms išlaikyti, tam tikroms daugelio ar grupės šalių vykdomoms funkcijoms finansuoti.⁴

Norint gilintis į Europos Sąjungos finansų politikos esmę, reikia panagrinėti Europos Sąjungos politikos svarbą. Europos Sąjungos politikos ištakos siejamos su daugybe

---

¹ Naraškevičiūtė V. Valstybės finansai. Kaunas: Technologija, 2003, p. 4

² Buckiūnienė O. Finansai. Vilnius: Vilniaus kolegija, 2002, p. 27

³ Ten pat, p. 30 - 31

⁴ Meidūnas V. Finansai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 25

aspektų. Svarbiausią vaidmenį suvaidino Vakarų Europoje įsivyravusios pokario nuotaikos. Tada atsirado vis labiau tarpusavyje priklausomas tarptautinės sistemos vystymasis, kuris nulėmė, jog nacionalinių sienų reikšmė tapo vis mažiau suderinta su politiniais ir ekonominiais veiksniais bei tikrove. Šis tarpusavio priklausomumas įtikino Vakarų Europos valstybes perduoti politinę atsakomybę ir įgaliojimus „aukštesniam“ lygmeniui.⁵ Taigi buvo pasirašytos sutartys, kurios buvo pagrindinis ir lemiantis Europos Sąjungos politikos veiksnys, atsiradęs kaip ekonominės globalizacijos įtakos pasekmė. Neišvengiamai susiformavo ir Europos Sąjungos finansų politika, kurios pagalba buvo numatytos pagrindinės Europos Sąjungos muitų, mokesčių, biudžeto, bendros rinkos ir galiausiai ekonominės ir pinigų sąjungos gairės. Galima teigti, jog Europos Sąjungos finansai – tai visuma tarpvalstybinių ekonominių ir piniginių santykių, susijusių su nacionalinio ir bendro vidaus produktų paskirstymu, perskirstymu sudarant, paskirstant ir panaudojant tarptautinius piniginių lėšų fondus, reikalingus tarpvalstybinės politikos ir visuomenės poreikiams tenkinti. Europos Sąjungos finansai suvokiami kaip finansinių lėšų šaltinių formavimas Europos Sąjungos šalių narių bendriems poreikiams finansuoti, atitinkamoms jų institucijoms išlaikyti, tam tikroms daugelio ar grupės šalių vykdomoms funkcijoms finansuoti. Apibendrinant galima daryti išvadą, jog Europos Sąjungos finansų politika – tai tikslinis tarpvalstybinių finansų panaudojimas Europos Sąjungos šalių narių reikalams, juos tvarkant ir panaudojant pagal paskirtį.

1.2 Europos Sąjungos finansų politikos raida ir teisiniai pagrindai

Po Antrojo Pasaulinio karo nualintos Europos šalys, siekdamos užtikrinti taiką tarp pergale ir pralaimėjimą patyrusių tautų, nusprendė sukurti ekonominę sąjungą ir deleguoti daugelį politinių ir teisinių įgaliojimų tarpvyriausybiniam lygmeniui. Tikslas buvo suvienyti valstybes lygiomis teisėmis, bendradarbiavimo teise perduodant bendroms institucijoms. Jau 1958 m. Europos Ekonominė Bendrija apibrėžė pagrindinius strateginius tikslus: sukurti muitų sąjungą, vieningą rinką bei ekonominę ir piniginę sąjungą. Reikia pažymėti, jog net čia jau galima išvelgti pirmuosius Europos Sąjungos finansų politikos raidos bruožus. Europos Ekonominės Bendrijos Sutarties nuostatomis ir Europos Vadovų Tarybos deklaracijomis, pasirašytomis 1969 m. ir 1972 m., Europos Bendrija išskėlė sau iššūkį iki 1980 metų įkurti Ekonominę ir Pinigų Sąjungą. Tačiau iki nustatytos datos buvo įgyvendintas dar labai ribotas praktinis procesas.⁶ Tam didelę įtaką turėjo 1970 m. ekonominis nuosmukis, kuris pristabdė tikslo siekimą. Finansų politika, kuri, reikia pastebėti, praktikoje glaudžiai siejasi su ekonomine

---

⁵ Nugent N. The Government and Politics of the Europea Union. London: The Macmillan Press LTD, 1999, p. 319

⁶ Ten pat, p. 329

politika, buvo labai dažnas to laikotarpio tarpvalstybinio bendradarbiavimo ir diskusijų objektas. Bet daugelio tokių diskusijų rezultatas būdavo tik skatinamojo, o ne nurodomojo pobūdžio. Tačiau Europos pinigų sistemos, kuria buvo siekiama sumažinti Europos Sąjungos valstybių narių valiutų keitimo kursų skirtumus, įkūrimas 1979 m. Europos Bendrijos finansų politikai suteikė tam tikrą struktūrą ir įgaliojimus. Nuo tada Europos Bendrijos finansų politikai priskiriamos tokios ypatybės kaip bendras fondas, kurio dėka palaikomas rinkos skatinimas bei Europos Sąjungos vieninga valiuta.⁷

Iki 1980 metų pabaigos makroekonominė ir finansų politika turėjo palyginti silpną politinį pagrindą. Bandymai sustiprinti politinį pagrindą tam, kad sukurti efektyvesnę ekonominę ir finansų politiką, susidūrė su keturiomis kliūtimis. Pirma iš jų buvo nesutarimas, kuri politika, ekonominė ar finansų, turi viršenybę ir kuriai teikti prioritetus. Antra, buvo padalinti politikos formavimo mechanizmai, todėl buvo apribotas jos bendrumas ir suderinamumas. Trečia, skirtingi ekonominės ir pinigų integracijos aspektai darė skirtingą įtaką atskiroms šalims ir tai sąlygojo ne vienodą valstybių požiūrį ir entuziazmą. Ketvirta, kai kurioms šalims galimybė pagrindinius makroekonomikos ir finansų politikos įgaliojimus perduoti Bendrijai kėlė esminius suvereniteto klausimus.

Svarbu pabrėžti, jog nepaisant daugybės kliūčių politikos vystymosi kelyje, tikrojo progreso pradžia, siejama su finansų politikos vystymusi bei siekiant įsteigti Ekonominę ir pinigų sąjungą, laikoma 1980 metų pabaiga. Tokių faktorių, kaip ekonominės ir finansinės integracijos naudos vyriausybinis, pripažinimas, kuris nuolatos augo, Europos Komisijos entuziazmas šio proceso atžvilgiu ir Europos Ekonominės Bendrijos Sutarties papildymas Vieningos Europos Aktu, į kurį buvo įtrauktas skyrius apie bendradarbiavimą ekonominės ir pinigų politikos srityje, rezultatas buvo toks, jog Bendrija oficialiai ėmėsi įgyvendinti Ekonominės ir Pinigų Sąjungos idėją.⁸

Taip pat reikia pažymėti, kad Europos Sąjungos finansų politika iš pradžių buvo labai nežymi, o vėliau tapo sudėtinga, su daugybe įvairių politinių instrumentų, dėl kurių bendra Sąjungos politika be galo išaugo. Finansų politikos integracija buvo atliekama vykdant teisinius ir institucinius pokyčius, kurie sudarė Europos Sąjungos finansinę struktūrą. Finansinę struktūrą formavo tiek politinės jėgos, tiek ekonomika. Europos Sąjungos finansinės sistemos vystymąsi formavo septyni pagrindiniai aspektai. Pirma, sistemą apibūdina laipsniška, bet ryški finansinių Europos Sąjungos priemonių plėtra. Viešosios politikos harmonizacija neišvengiamai skatina tolimesnį finansų panaudojimą Europos Sąjungos mastu, nepaisant vyraujančio Europos Sąjungos valdžios reguliavimo. Antra, Europos Sąjungos valdžia siekė, kad būtų reguliuojama

---

⁷ Ten pat, p. 330

⁸ Ten pat.

valstybių narių finansinė autonomija. Sprendimas sukurti nuosavų išteklių sistemą sudaro svarbią besivystančių politinių Europos Sąjungos struktūrų dalį. Trečia, finansinių išteklių paskirstymas buvo svarbiausias dalykas kiekvienam žymesniam ekonominės ir finansinės integracijos vystymui, pavyzdžiui, muitų sąjungai, bendros rinkos įvedimui, Ekonominėi ir Pinigų Sąjungai. Ketvirta, Europos Sąjungos institucijos, ypač Europos Komisija, skirsto Europos Sąjungos finansus taip, kad sustiprintų savo įtaką šalių narių vyriausybėms ir tam, kad mobilizuotų subtautinius ir nevalstybinius dalyvius, sukurdamos transnacionalinius tinklus susidariusioms problemoms spręsti. Penkta, be perstojo siekiama, kad biudžetiniai procesai būtų stabilūs ir neginčijami. Šešta, Europos Komisija ir Europos Parlamentas stengėsi transformuoti nesuderinamų priemonių rinkinį taip, kad būtų įmanoma sukurti nuoseklią finansinę strategiją integracijai stiprinti. Septinta, kiekvieną kartą prisijungus prie Europos Sąjungos naujai šaliai, pakisdavo Europos Sąjungos finansų skirstymas tiek ekonominiu, tiek politiniu aspektais, kartais net labai radikaliai.⁹

Europos Sąjungos finansų politikos raidai labai didelę įtaką turėjo keletas svarbiausių dokumentų, kuriuos reikia trumpai apžvelgti. Galima teigti, jog Europos Sąjungos finansų politikos ištakos siejamos jau su Europos Ekonominės Bendrijos Sutartimi, nes jos pasėkoje, nors ir iš lėto, finansų politika vystėsi drauge su kitais Europos Sąjungos integraciniais procesais. Didesnį ir svarbesnį pagreitį Europos Sąjungos finansų politika įgauna nuo devintojo dešimtmečio pradžios. Pirmasis dokumentas, kurį svarbu susieti su Europos Sąjungos finansų politikos raida tai – Vieningos Europos Aktas, kuris buvo pasirašytas 1986 m. vasario 27d. liepos 1d. Išskyrus nežymius pakeitimus, Vieningos Europos Aktas buvo pirmasis nuodugnus Europos Sąjungos dokumentas nuo 1950 metų, nustatęs kai kurių Europos Sąjungos politikos sričių (tame tarpe ir finansų politikos) ateities gaires ir kryptis bei pakeitęs ankstesnes sutartis. Jį galima laikyti dokumentu, sąlygojusiu Europos Sąjungos politikos reformas. Vieningos Europos Aktas buvo pagrindinė priemonė, siekiant sukurti bendrą rinką iki 1993 metų, kuri būtų pagrįsta laisvu prekių, paslaugų, žmonių ir kapitalo judėjimu. Be to Vieningos Europos Akte ekonominė ir pinigų sąjunga buvo numatyta, kaip sudėtingas, bet būtinas žingsnis, pratęsiant progreso eigą.¹⁰ Galima daryti išvadą, jog šis dokumentas turėjo didelę įtaką Europos Sąjungos finansų politikos raidai, nes kaip galima pastebėti, nustatytos veiklos kryptys glaudžiai siejasi net ir su nacionalinėmis šalių narių finansų politikomis, kurių vystymasis tiesiogiai sąlygojo ir tarpvalstybinės finansų politikos raidą.

---

⁹ Laffan B. The Finances of the European Union. Houndmills: St. Martin's Press, 1997, p. 1

¹⁰ Single European Act // Official Journal of the European Communities. 1987, No L169/1

Antra, ką reikėtų paminėti, kaip Europos Sąjungos finansų politikos raidą įtakojusį dokumentą tai – Maastrichto sutartis, pasirašyta 1992 m. vasarį. Ši sutartis dar vadinama Europos Sąjungos sutartimi, nes būtent ja Aukštosios susitariančios šalys tarpusavyje įsteigė Europos Sąjungą. Maastrichto sutartis buvo derybų dėl pinigų sąjungos ir politinio bendradarbiavimo sąjungos rezultatas. Maastrichto sutartimi buvo nustatyta nemažai nacionalinių biudžetų priežiūros ir kontrolės normų, kurios yra susijusios su šalių narių biudžeto deficitu. Nacionalinių biudžetų priežiūra pagal Maastrichto sutarties 104c straipsnį paskirta Europos Komisijai, taigi ji prižiūri biudžeto būklę ir valstybės skolos dydį valstybėse narėse bei tikrina biudžetinės drausmės laikymąsi.¹¹ Maastrichto sutartyje nubrėžiamos bendros pinigų politikos ir bendros valiutos gairės, tai turėjo didelę įtaką Ekonominės ir pinigų sąjungos steigimo tolimesniam progresui. Apibendrinat galima teigti, kad šios paminėtos nuostatos turėjo tiesioginę įtaką Europos Sąjungos finansų politikos raidai. Taip pat reikia pažymėti, jog 1992 m. pasirašydamos Maastrichto sutartį šalys narės sutarė, kad turi būti apibrėžti aiškūs ir konkretūs požymiai, ar konkreti šalis yra pasirengusi įvesti vieningą valiutą, kuri sąlygos tolimesnę Europos Sąjungos finansų politikos integracijos proceso raidą. Šie požymiai buvo pavadinti Maastrichto kriterijais, kurių pagal Maastrichto sutartį yra keturi: 1) Kainų kitimas. Didelis kainų stabilumas; ar jis pasiektas sprendžiama pagal infliacijos lygį, artimą tam, kurį yra pasiekusios ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios; 2) Fiskaliniai pokyčiai. Valstybės finansinės padėties tvarumas; ar jis pasiektas sprendžiama pagal bendrojo šalies biudžeto be perviršinio deficito, kuris nustatomas pagal 104c straipsnio 6 dalį, padėtį; 3) Valiutų kurso raida. Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizmo nustatytų norminių svyravimo ribų laikymasis bent dvejus metus išvengiant nuvertėjimo bet kokios kitos valstybės narės valiutos atžvilgiu; 4) Ilgalaikių palūkanų normos raida. Valstybės narės pasiektas konvergencijos ir jos dalyvavimo Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizme patvarumas, kurį atspindi ilgalaikių palūkanų normos.¹² Daugelyje kitų literatūros šaltinių minimas dar ir penktas Maastrichto kriterijus: valstybės skola, kuri turi būti ne didesnė nei 60%, skaičiuojant nuo BVP. Išimtis gali būti padaryta ir valstybei leista prisijungti prie Euro zonos, jei šalies skolos dydis tolygiai mažėja.

Maastrichto kriterijai yra dar vienas svarbus Europos Sąjungos finansų politikos raidos aspektas, kuris leidžia spręsti, jog visi finansiniai ir su jais susiję žingsniai buvo kontroliuojami ir atliekami labai apdairiai.

---

¹¹ Treaty on the European Union (Maastricht Treaty) // Official Journal of the European Communities. 1992, Nr. C191

¹² Ten pat.

Ekonominio augimo galimybių didinimas ir patikimos biudžeto padėties užtikrinimas yra du Sąjungos ir valstybių narių ekonominės ir fiskalinės politikos ramsčiai. Taigi sekantis dokumentas, kurį reikia apžvelgti, tai - Stabilumo ir augimo paktas, kuris yra svarbi priemonė minėtiems tikslams pasiekti. Stabilumo ir augimo paktas, kuris buvo pasirašytas 1997 metais Amsterdame, yra valstybių narių biudžeto politikos koordinavimo pamatas. Tai Ekonominės ir pinigų sąjungos priemonių ir taisyklių rinkinys, kuriomis siekiama užtikrinti Europos Sąjungos šalių viešųjų finansų patikimumą, kas garantuoja augimo stabilumą. Patikimi valstybės finansai yra būtina makroekonomikos stabilumo sąlyga. Finansų stabilumo pagrindas yra drausminga biudžeto politika. Europos Sąjungos valstybių narių pasiryžimas, išplėtotas Stabilumo ir augimo pakte, užtikrinti patikimus valstybės finansus suteikia garantiją, kad valstybių narių biudžeto politika bus vykdoma atsakingai.¹³ Taigi reikia pažymėti, jog Stabilumo ir Augimo paktas įpareigoja Europos Sąjungos šalis laikytis biudžeto subalansuotumo principo, o tai užkerta kelia valstybės skolos augimui, kas praeityje versdavo vyriausybes didinti mokesčius ar mažinti išlaidas, skirtas valstybių piliečiams ar investicijoms. Istoriskai susiklostęs kompetencijos padalijimas tarp valstybių narių ir Europos Sąjungos institucijų sąlygojo neįprastą situaciją, kurioje pinigų politikos klausimai yra sprendžiami viršvalstybiniu, o ekonomikos ir finansų klausimai – dažniausiai valstybiniu lygiu. Galima daryti išvadą, kad pasirašius Stabilumo ir augimo paktą, kuris yra taisyklių, reglamentuojančių ekonominės ir finansų politikos vystymąsi, rinkinys, minėtų sričių politikos klausimai bus sprendžiami aukštesniame tarpvalstybiniame lygmenyje.

Ketvirtas svarbus žingsnis, turintis įtakos Europos Sąjungos finansų politikos raidai, buvo Lisabonos strategija, pasirašyta 2000 m. kovą. Lisabonoje vykusiame Viršūnių susitikime Europos Sąjungos vyriausybės vadovai nustatė naują Europos Sąjungos strateginį tikslą – per dešimtmetį Europos Sąjungą paversti konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje. Tokie strateginiai sumanymai stipriai skatino finansų politikos struktūrinių dalių raidą. Lisabonos strategijos pagrindu Europos Parlamentas patvirtino nemažai ekonominės teisės aktų, kuriais siekiama atverti įvairių prekių ir paslaugų rinkas, plėtoti privatų ir viešą finansų sektorių, kas užtikrintų darnų ekonomikos augimą. Pilnai suformuota gerai veikianti bendra Europos Sąjungos rinka buvo pagrindinis Lisabonos strategijos elementas. Konkurencijos kliūčių panaikinimas ir leidimas kitoms valstybėms narėms vienodomis sąlygomis prekiauti nacionalinėse rinkose iš esmės veikė ekonomikos augimą. Lisabonos strategijoje skatinama labiau integruoti Europos Sąjungos nacionalines finansų rinkas. Efektyvios ir skaidrios finansų rinkos geriau skirstydamos kapitalą skatina augimą. Europos

---

¹³ Stabilumo ir augimo pakto įgyvendinimas // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija1999_3/projektai1.pdf; prisijungimo laikas: 2005 10 26

Parlamentas priėmė teisės aktus, reglamentuojančius bei skatinančius bankininkystės, vertybinių popierių rinkų veiklą ir atveriančius draudimo tarpininkų rinkas.¹⁴ Savo svarbos neprarado biudžeto klausimai bei Ekonominės ir Pinigų Sąjungos perspektyvos. Apibendrinant galima teigti, jog Lisabonos strategija suteikė naują pagreitį Europos Sąjungos ekonominiam ir finansiniam augimui. Kadangi Lisabonos strategija yra tik rekomendacinio pobūdžio, todėl tik nuo šalių vyriausybių priklausys, kiek numatytos priemonės, tikslai ir jų įgyvendinimas bus naudojami kaip paskata ekonominėms ir finansinėms reformoms.

1.3 Europos Sąjungos finansų politikos struktūra

Literatūroje Europos Sąjungos finansų politikos struktūra iš esmės neišskiriama. Europos Sąjungos finansų politika yra labai daugialypė ir susideda iš keleto atskirų sričių, kurias įgyvendinant formuojama bendra finansų politika. Apibendrinant galima išskirti tokias Europos Sąjungos finansų politikos struktūrines dalis: 1. Muitų sąjunga; 2. Vieninga rinka; 3. Ekonominė ir pinigų sąjunga; 4. Biudžeto politika; 5. Mokesčių politika; 6. Pinigų politika.

Atsižvelgiant į tai, kad Europos Sąjungos finansų politika susideda ir yra formuojama šių sričių, svarbu aptarti kiekvieną iš jų išsamiau.

Muitų sąjunga. Sukurti vieningą muitų sąjungą buvo vienas pirmiausių Europos Sąjungos tikslų ir gairių. Tai panaikino Sąjungos vidinių sienų postus bei jų kontrolę ir įvedė vieningą importo mokesčio sistemą. Muitinės kontrolę reikėjo įgyvendinti tik Europos Sąjungos išorinės sienos muitinės postuose. Muitų sąjunga sudarė galimybę plėtoti vieningai prekybai erdvėje, kurioje laisvai cirkuliuoja prekės, pagamintos tiek Europos Sąjungoje, tiek importuotos ir trečiųjų valstybių. Europos Sąjungos muitų sąjunga buvo įkurta 1968 metais. Muitinės postų kontrolė vidinėms Europos Sąjungos sienoms visiškai panaikinta buvo 1993 metais.¹⁵ Reikia pažymėti, jog visas steigimo procesas buvo pakankamai lėtas, turint omenyje, kad sukurti muitų sąjungą buvo vienas pagrindinių dar tuo metu Europos Ekonominės Bendrijos tikslų. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog muitų sąjunga yra viena iš struktūrinių Europos Sąjungos finansų politikos dalių, ji buvo steigama ir vystėsi lygiagrečiai su kitomis sritimis, įtakančiomis finansų politiką. Galima teigti, kad muitų sąjunga buvo tarsi Europos Sąjungos finansų politikos egzistavimo pamatas ir esminis elementas tam, kad pradėtų funkcionuoti vieninga rinka. O vieninga rinka gali egzistuoti ir tinkamai funkcionuoti tik tada, kai yra vieningai taikomos bendros išorinių Europos Sąjungos sienų kontrolės taisyklės. Būtina pabrėžti, jog muitų sąjunga

¹⁴ Lisabonos strategija: daugiau ir geresnių darbų konkurencingesnėje Europoje <http://www.elections2004.eu.int/highlights/lt/1001.html>; prisijungimo laikas: 2005 10 20

¹⁵ Overviews of European Union activities: Customs // http://europa.eu.int/pol/cust/overview_en.htm; prisijungimo laikas: 2005 10 22

tapo labai dideliu palengvinimu verslui bei apsauga Europos Sąjungos finansiniams interesams. Muitinės vaidmuo Europos Sąjungos finansų politikos atžvilgiu tradiciškai yra susijęs su muito mokesčių, sudarančių pagrindines Europos Sąjungos biudžeto pajamas, rinkimu. Reikia paminėti, jog sukūrus vieningą rinką, muitų sąjungos atžvilgiu buvo padaryta žymi pažanga, ypač teisės aktų srityje. Bendrijos muitinės kodekso ir jo įgyvendinimo nuostatų patvirtinimas sąlygojo Europos Sąjungos finansų politikos priemonių vykdymui būtina teisinę bazę.

Vieninga rinką. Europos Ekonominės Bendrijos steigimo (Romos) sutarties 2 straipsnyje keliamas toks Europos Ekonominės Bendrijos tikslas: „visoje bendrijoje skatinti darnią ekonominės veiklos plėtrą, nuolatinę ir suderintą plėtotę, vis didesnę stabilumą, greitesnį gyvenimo lygio gerėjimą ir glaudesnius valstybių narių santykius.“¹⁶ Tai pasiekti buvo galima dviem vienas kitą papildančiais būdais: vienas iš jų buvo bendrų sienų atidarymas (muitų sąjunga) ir antras būdas buvo valstybėms narėms kartu kurti bendras politikas ir finansinius instrumentus. Galima teigti, jog jau Romos sutartyje galima išvelgti vieningos rinkos perspektyvas. Pagrindinis žingsnis link vieningos ir bendros rinkos buvo žengtas 1968 metais, sukūrus muitų sąjungą. Tačiau iki pačios vieningos rinkos sukūrimo dar prirėkė daugiau kaip 40 metų, nors muitų mokesčiai ir tarifai buvo panaikinti 1968 metais. Ir tik pasirašius Vieningos Europos Aktą 1986 m., buvo nustatytas galutinis terminas, kad iki 1992 m. turi būti sukurta ir pradėtų veikti bendra rinką. Taigi 1986 – 1992 m. laikotarpiu buvo paruošti teisės aktai, priemonės ir programos (vieningos rinkos programa), kurių dėka pradėjusi veikti vieninga rinką turėjo būti efektyvi. Apibendrinant galima teigti, kad vieninga rinką tapo viena pagrindinių atramų Europos Sąjungos ekonominei ir finansinei integracijai. Vieningos rinkos principai – laisvas prekių, paslaugų, žmonių ir kapitalo judėjimas tapo ir pačios Europos Sąjungos politikos fundamentaliais principais.¹⁷ Galima daryti išvadą, jog vieningos rinkos sukūrimas turėjo įtakos tiek Europos Sąjungos biudžeto politikai, tiek finansų rinkai ir viešųjų finansų sektoriui. Visų pirma didelę reikšmę turėjo panaikintos kliūtys laisvam pinigų judėjimui, kas labai svarbu verslo investicijoms, finansiniams srautams vystyti. Buvo sukurtos teisinės sąlygos konkurencijai ir kainų stabilumui, kas yra reikšminga finansų politikos atžvilgiu. Vieningai rinkai sėkmingai veikiant 2000 m. buvo pasirašyta Lisabonos strategija, kupina ambicijų per dešimtmetį Europos Sąjungą paversti konkurencingiausia ir galingiausia ekonomine jėga pasaulyje. Lisabonos strategijos tikslai buvo skatinti konkurenciją, vykdyti ekonomines ir finansines reformas, suteikti daugiau veiksmų laisvės finansų rinkoms ir stiprinti finansų politiką.

---

¹⁶ Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community // Official Journal. 2002, Nr. C325

¹⁷ The EU Single Market: General policy framework //

http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/update/strategy/action/plan.htm; prisijungimo laikas: 2005 10 27

Ekonominė ir pinigų sąjunga. Kaip ir vieningos rinkos, taip Ekonominės ir pinigų sąjungos idėja buvo išreikšta labai anksti ir ilgai įgyvendinama. Pirmos užuominos apie Ekonominę ir pinigų sąjungą atsirado 1970 m. Pirmas žingsnis šios sąjungos link buvo 1979 m. įkurta Europos pinigų sistema, kurios tikslas buvo sumažinti Europos Sąjungos valstybių narių valiutų keitimo kursų skirtumus. Kuriant bendrą rinką vis labiau didėjo piniginio stabilumo teorijos poreikis. 1986 m. pasirašytas Vieningos Europos Aktas nurodė Europos ekonomikų susiliejimo ir bendros valiutos būtinumą. 1989 m. Europos Vadovų Tarybai Komisijos pirmininkas Žakas Deloras pateikė Ekonominės ir pinigų sąjungos įgyvendinimo planą ir tvarkaraštį. Vėliau šis planas buvo įtrauktas į 1992 m. pasirašytą Maastrichto sutartį, kurioje buvo nustatyti kriterijai, susiję su ekonomine ir finansine drausme, kuriuos turėjo atitikti valstybės norinčios tapti Ekonominės ir pinigų sąjungos narėmis. Svarbu pažymėti, jog siekiant sukurti Ekonominę ir pinigų sąjungą, finansų politikos gairėms įgyvendinti buvo įkurti Europos pinigų institutas, vėliau Europos centrinis bankas bei Europos centrinių bankų sistema, jungianti nacionalinius centrinius bankus ir Europos centrinį banką, kurie buvo atsakingi už Ekonominės ir pinigų sąjungos steigimo bei veikimo efektyvumą. 1997 m. Amsterdame pasirašytas Stabilumo ir augimo paktas, įpareigojęs konkrečias valstybes palaikyti biudžetinę drausmę, kuris dar labiau įtakojo finansų politiką, kuriant Ekonominę ir pinigų sąjungą. Ir galiausiai 2002 m. metais į apyvartą išleidžiami euro banknotai ir monetos, kurie palaipsniui turi pakeisti nacionalines valiutas.¹⁸ Apibendrinat galima pasakyti, jog nors Ekonominė ir pinigų sąjunga vystėsi ilgai, bet kardinalūs žingsniai buvo įgyvendinti palyginus labai greitai, pavyzdžiui viena svarbiausių Europos Sąjungos finansų politikos įgyvendinimo priemonių – euro įvedimas buvo įgyvendintas praėjus 10 metų nuo Maastrichto sutarties, kur buvo nuspręsta, kad bendra Europos valiuta turi pakeisti nacionalines valiutas. Tai yra labai trumpas laiko tarpas tokiam svarbiam, pasaulinės reikšmės žingsniui įgyvendinti. Ekonominė ir pinigų sąjunga skatina verslo raidą, taip pat bankininkystės, vertybinių popierių rinkų ir draudimo įmonių veiklą, taigi daro įtaką bendrai finansų rinkai. Taip pat reikia pažymėti, jog ši sąjunga labai svarbi viešųjų finansų sektoriui, nacionalinių biudžetų drausmei, ekonominiam augimui, taigi Ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimas turi tiesiogines sąsajas formuojant Europos Sąjungos finansų politikos įtaką nacionaliniu lygmeniu.

Biudžeto politika. Europos Sąjungos biudžeto politikos įgyvendinimo tikslas – Sąjungos veiklos ir jos įvairiose srityse vykdomos politikos finansavimas ir Europos Sąjungos politinės veiklos finansinių prioritetų nustatymas. Bendroji biudžeto politika sudaro Europos Sąjungos politinės veiklos pagrindą, apibrėžia ES veiklos finansavimo mastą bei parodo tikrą

---

¹⁸ Overviews of European Union activities: Economic and Monetary Affairs // http://europa.eu/pol/emu/overview_en.htm; prisijungimo laikas: 2005 10 22

pasiryžimą vykdyti integraciją ir siekti numatytų tikslų. Biudžeto politikos esmę sudaro kasmet atliekama Europos Sąjungos ir jos institucijų biudžetų sudarymo ir tvirtinimo procedūra, kurios metu nustatoma biudžeto struktūra bei finansinių išteklių panaudojimas. Europos Sąjungos biudžeto sudarymo procedūra yra Europos Sąjungos finansinės sistemos dalis. Reikia paminėti, kad Europos Sąjungoje neišvengta biudžetinių krizių, kurių eiliškumas ragino Europos Sąjungos institucijas ieškoti metodų, skirtų tobulinti biudžeto sudarymo procedūras bei tuo pačiu garantuoti biudžetinę drausmę. Sąlygojama tokių veiksnių atsirado pirmoji finansinė perspektyva.¹⁹ 1988 m. Europos Komisija priėmė pirmąjį Europos Sąjungos daugiamečio biudžeto sudarymo planą (finansinę perspektyvą), kuris nustatė bendrą biudžeto maksimumą, atitinkantį kiekvienos Europos Sąjungos šalies narės bendrą nacionalinį produktą, biudžeto įplaukų struktūrą ir atitinkamą dydį skirtingų išlaidų kategorijoms. Šių daugiamečių susitarimų dėka, tikslus biudžeto pajamų ir išlaidų matas yra suderinamas vienerių metų biudžeto ciklui. Europos Sąjunga veikia subalansuoto biudžeto principu: kiekvienais metais biudžeto pajamos turi viršyti arba būti tolygios išlaidoms. Skirtingai nei nacionalinės vyriausybės, Europos Sąjunga negali išskolinti.²⁰ Galima daryti išvadą, kad Europos Sąjungos biudžeto politika, būdama Europos Sąjungos finansų politikos struktūrine dalimi, tiesiogiai įtakoja valstybių narių viešus ir privačius finansų sektorius bei nacionalinių finansų rinkų integraciją į bendrą Europos Sąjungos vidaus rinką.

Mokesčių politika. Mokesčiai yra pagrindinis Europos Sąjungos biudžeto pajamų šaltinis. Europos Sąjungos mokesčiai skirstomi į tiesioginius ir netiesioginius. Netiesioginis apmokestinimas reikalauja aukštesnio lygio harmonizacijos, kadangi tai daro poveikį laisvam prekių ir paslaugų judėjimui. Taip nėra su tiesioginiu apmokestinimu, todėl kad Europos Sąjungos (Mastrichto) sutartis nepateikia specialių nuostatų, reguliuojančių tiesioginius mokesčius. Visų Europos Sąjungos valstybių narių valstybės finansai turi būti patikimi. Jos pačios pasirenka išlaidų prioritetus ir mokesčius, reikalingus šiems išlaidoms finansuoti, jei jie neprieštarauja vienai bendrai rinkai ir laisvam kapitalo judėjimui, t. y. nevaržo tarpvalstybinių investicijų.

Europos Sąjungos bendrojo biudžeto pajamos yra akumuliuojamos iš keturių pagrindinių finansinių šaltinių: 1) muitų mokesčių trečiųjų šalių žemės ūkio produkcijai ir Europos Sąjungos valstybėse pagaminamo cukraus rinkliavų; 2) muitų mokesčių trečiųjų šalių

---

¹⁹ Financial Programming and Budget // http://europa.eu.int/comm/budget/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2005 10 20

²⁰ Hix S. The Political System of the European Union. London: Macmillan Press, 1999, p 57

prekėms; 3) valstybėse narėse renkamo PVM procento, paskaičiuoto nuo nustatytos šio mokesčio bazės; 4) valstybių narių tiesioginių įnašų, proporcingų kiekvienos BNP dydžiui.²¹

Europos Sąjungos mokesčių politika reikalauja, kad mokesčių taisyklės atitiktų darbo vietų kūrimo, Europos Sąjungos konkurencingumo, vienos bendros rinkos ir laisvo kapitalo judėjimo tikslus.

Pinigų politika. Europos Sąjungos pinigų politika yra neatsiejama Europos Sąjungos finansų politikos dalis, tačiau tuo pačiu ji yra labai savarankiška naujosios kartos Bendrijos politikos sritis, įdiegusi visiškai naujus teisinio reglamentavimo, administravimo ir valdymo standartus. Europos Sąjungos pinigų politika taip pat yra tam tikrų finansinių institutų sistema. Europos Sąjungos pinigų politikos teisiniu pagrindu yra 1992 m. Maastrichto sutartis, o taip pat ir sutarties protokolai dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto. Būtent Maastrichto sutartimi ir minėtu protokolu įtvirtintas Europos Sąjungos pinigų politikos turinys, nurodyta jos apimtis bei reglamentuota institucinė sąranga. Europos Sąjungos pinigų politikos esmė glūdi tame, jog jos funkcionavimo atveju kalbama ne apie atskirų valstybių narių, bet apie visos Europos Sąjungos pinigų politiką. Pasirašydamos Maastrichto sutartį, valstybės narės, prisijungimo prie Ekonominės ir pinigų sąjungos atveju, išpareigojo perduoti savo suverenitetą pinigų politikos srityje Europos Sąjungai, kaip viršnacionaliniam subjektui. Pažymėtina, jog toks perdavimas susijęs ne tik su pinigų politikos formavimu bei įgyvendinimu, bet taip pat ir teisės aktų leidybos teise pinigų politikos srityje.²² Tai reiškia, kad Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys teisinius pinigų politikos santykius, yra tiesiogiai taikomi visoje Europos Sąjungoje ir euro zonos valstybės narės negali priimti jokių šiems aktams prieštaraujančių ar net juos atkartojančių teisės normų. Todėl galima teigti, jog pinigų politikos, kaip struktūrinės Europos Sąjungos finansų politikos dalies, įgyvendinimas suteikia Europos Sąjungos finansų politikai viršnacionalinį vaidmenį. Apibendrinant reikia pasakyti, jog suformuota siekiant esminių tikslų bei įgyvendinama taikant atitinkamus pinigų politikos mechanizmus, Europos Sąjungos pinigų politika tampa itin svarbia ne tik ekonominei ir finansinei Europos Sąjungos politikai, bet taip pat ir atviros rinkos, užimtumo politikos, socialinio suartėjimo bei kitų prioritetinių sričių funkcionavimui ir pagrindinių ES idealų bei vertybių siekimui.

---

²¹ Stačiokas R. Apmokestinimas ir mokesčiai Europos Sąjungoje. Kaunas: Technologija, 2003, p. 98

²² Wahlig B. European Monetary Law: The Transition to the Euro and the Scope of Lex Monetae. Oxford: Oxford University Press, 2000, p.124

II. EUROPOS SAJUNGOS FINANSŲ POLITIKOS ĮTAKA LIETUVOS FINANSŲ SEKTORIUI

2.1 Europos Sąjungos finansų politikos įtaka Lietuvos Respublikos finansų sistemos raidai

2.1.1 Lietuvos finansų sistemos pokyčių apžvalga iki narystės Europos Sąjungoje derybų pradžios

Devintajame dešimtmetyje, prasidėjus pertvarkai, susidarė prielaidos ne tik atkurti Lietuvos nepriklausomybę, bet ir pamažu pereiti prie rinkos ekonomikos. Lietuva buvo pirmoji iš buvusių Tarybų Sąjungos respublikų, drįsusių nukirsti sovietinės imperijos politinius ir ekonominius ryšius. Pirmaisiais atsikūrusios nepriklausomos Lietuvos valstybės gyvenimo metais šalyje vienu metu vyko politinė (sovietinis centralizmas keičiamas demokratiniu valstybės valdymu) ir ekonomikos reforma (pereinama nuo centralizuoto ūkio valdymo prie rinkos ekonomikos). Ekonominių reformų dėka Lietuva padarė didelę pažangą, intensyviai transformuodama komandinę planavimo sistemą į laisvąją rinką. Ekonominio gyvenimo liberalizavimas, lito įvedimas, finansinių struktūrų atkūrimas padėjo pamatus nepriklausomos Lietuvos ekonomikos ir finansų politikos plėtrai.

Iki nepriklausomybės atkūrimo 1990m. kovo 11d. Lietuvos finansinė sistema buvo vieningos Sovietų Sąjungos finansinės sistemos dalis. Verta pabrėžti, jog vienas pirmųjų žingsnių link savarankiškos Lietuvos finansų sistemos buvo 1990m. liepos 30d. priimtas Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymas. Biudžetinės sandaros įstatymas įsigaliojo remiantis Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimu Nr. I-431 „Dėl Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo įsigaliojimo“, kuriuo buvo reglamentuojama atskirti Lietuvos Respublikos biudžeto sistemą nuo Sovietų Sąjungos vieningos sistemos ir nuo Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo įsigaliojimo dienos panaikinti priešpriešinius mokėjimus į Sovietų Sąjungos biudžetą ir iš jo.²³ Biudžetinės sandaros įstatymas labai aiškiai nustatė Lietuvos Respublikos biudžeto struktūrą, nacionalinių pajamų paskirstymo principą bei Lietuvos valstybinę biudžeto sistemą, kurią sudarė savarankiškas Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas ir taip pat savarankiški vietos savivaldybių biudžetai.²⁴ Pažymėtina, jog tuo remiantis buvo bandoma sukurti savarankišką Lietuvos Respublikos finansų sistemą, pradedant nuo

²³ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990m. liepos 30d. nutarimas Nr. I-431 „Dėl Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo įsigaliojimo“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-597.

²⁴ Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-596.

valstybės pajamų surinkimo ir perskirstymo. Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymas reglamentuoja, jog Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas yra centralizuotas finansinių išteklių fondas, kuriame sukaupiama ir perskirstoma dalis Respublikos nacionalinių pajamų. Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto sukaupti finansiniai ištekliai yra naudojami bendravalstybinėms reikmėms finansuoti.²⁵ Minėti aspektai sąlygojo savarankiškos Lietuvos Respublikos biudžeto sistemos atsiradimą, kurios pajamos perskirstomos gyvybiškai svarbioms jaunos valstybės sritims bei reglamentuojami biudžetinių pajamų gavimo teisiniai pagrindai, tokiu būdu visiškai užkertant kelią bet kokiems mokėjimams į Sovietų Sąjungos biudžetą ar iš jo. Galima daryti išvadą, jog šiais teisės aktais buvo nustatyti savarankiškos Lietuvos Respublikos finansų sistemos pagrindai.

Verta atkreipti dėmesį, jog Lietuvos Respublikos finansų sistemos vystymąsi stipriai stabdė tai, kad pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuva gyveno ekonominės blokados sąlygomis, - buvo labai sumažintas arba visiškai nutrauktas energetinių išteklių ir žaliavų tiekimas, todėl Lietuvos valstybės biudžetas negavo dalies numatytų mokestinių įplaukų, kurios buvo pagrindiniai biudžeto pajamų šaltiniai. Pasibaigus ekonominei blokadai atsirado būtinybė tobulinti mokesčių sistemą, tokiu būdu skatinant valstybės viešųjų finansų sektoriaus vystymąsi. 1991m. pradžioje įsigaliojo Lietuvos Respublikos Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymas, kuris pakeitė keletą prieš tai galiojusių įstatymų ir sureglamentavo mokesčio tarifus, mokesčio lengvatas, apmokestinamojo pelno nustatymą, mokesčio apskaičiavimą ir mokėjimą, atsakomybę už teisingą pelno mokesčio apskaičiavimą ir sumokėjimą, įvardino mokesčio mokėtojus ir mokesčio objektą.²⁶ Dar vienas mokesčių įstatymas, papildęs Lietuvos mokesčių sistemą 1990m. spalio 5d. buvo Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas, kuris reglamentavo pajamų, susijusių su darbo santykiais, apmokestinimo tvarką, pajamų iš nustatyta tvarka įregistruotos komercinės – ūkinės veiklos apmokestinimo tvarką, užsienio piliečių ir asmenų be pilietybės apmokestinimo tvarką bei mokesčio tarifus.²⁷ Galima daryti išvadą, jog šie įstatymai tapo vieni pirmųjų mokesčių įstatymų, reglamentuojantys valstybės savarankiško biudžeto pajamų gavimo teisinius pagrindus ir tokiu būdu sąlygojo efektyvesnį valstybės biudžeto funkcionavimą bei viešojo finansų sektoriaus vystymąsi.

Svarbu pabrėžti, jog norint efektyviai surinkti pajamas į Lietuvos Respublikos biudžetą buvo reikalinga institucija, kuri būtų atskirta nuo Sovietų Sąjungos sistemos ir galėtų vykdyti mokesčių ir kitų įmokų į Lietuvos Respublikos biudžetą apskaitą ir kontrolę. Remiantis 1990m. balandžio 10d. Lietuvos Respublikos Ministrų tarybos nutarimu Nr.92 „Dėl valstybinių

²⁵ Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-596.

²⁶ Lietuvos Respublikos juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-601.

²⁷ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 31-742.

mokesčių inspekcijų“ buvo nuspręsta, panaikinus Valstybės pajamų skyrių, Finansų ministerijos centrinio aparato struktūroje įsteigti Valstybinę mokesčių inspekciją bei miestų ir rajonų valstybines mokesčių inspekcijas.²⁸ Apibendrinant galima pasakyti, kad valstybės biudžeto ir finansų sistema sėkmingai funkcionuotų efektyviai, nepakanka tik mokesčių įstatymų. Reikalinga institucija, kuri rinktų mokesčius, vykdytų mokesčių ir įmokų apskaitą, kontroliuotų mokesčių ir kitų įmokų į biudžetus apskaičiavimą, sumokėjimą bei grąžintų permokas.²⁹ Tokios funkcijos ir buvo suteiktos Valstybinei mokesčių inspekcijai pagal 1990m. birželio 26d. Lietuvos Respublikos valstybinės mokesčių inspekcijos įstatymą.

Lietuvos Respublikos valstybės viešojo finansų sektoriaus veiklos skaidrumui ir patikimumui užtikrinti buvo reikalinga specializuota institucija. 1990 metais gegužės 1d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės departamento įstatymas ir įkurtas Valstybės kontrolės departamentas, kuris buvo Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai atskaitingas kontrolės organas, tikrinantis valstybės finansinių ir materialinių išteklių naudojimo teisėtumą, tikslingumą ir efektyvumą, taip pat valstybės turto apsaugą.³⁰

Reikia atkreipti dėmesį, jog valstybės finansų politikos įgyvendinimui ir viešojo finansų sektoriaus veiksmingumui didelę įtaką daro biudžetinių pajamų reglamentavimas. Todėl Lietuvos Respublikos maitų tarifų įstatymo priėmimas 1993m. balandžio 27d. tiesiogiai susijęs su maitų tarifu, kaip susisteminto mokesčių normų rinkinio, kuris sudaro Lietuvos Respublikos biudžeto pajamų dalį, gaunamą teisės aktų nustatyta tvarka, sureglamentavimu. Lietuvos Respublikos maitų tarifų įstatymas pakeitė importo ir eksporto reguliavimą licencijomis ir kvotomis bei sureglamentavo maitų tarifų įvežamoms į Lietuvos Respublikos maitų teritoriją ir išvežamoms iš jos prekėms bei kitoms vertybėms nustatymo, sudarymo ir taikymo tvarką. Šis įstatymas taikomas juridiniams ir fiziniams asmenims visoje Lietuvos Respublikos maitų teritorijoje.³¹

Svarbu pabrėžti, kad sparčiai besivystant Lietuvos ekonominei ir finansų politikoms bei Lietuvoje veikiant rinkos ekonomikai, vis labiau ryškėjo poreikis teisės aktus, reglamentuojančius valstybės finansų sistemos ir privataus finansų sektoriaus veiklą, pagrįsti Europos Sąjungos šalių praktika ir vystymosi gairėmis šioje srityje. Vienas svarbiausių įstatymų Lietuvos finansų sistemos vystymuisi ir jau šiek tiek įtakotas Europos Sąjungos standartų buvo 1995m. birželio 28d. priimtas Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, kuris pakeitė Lietuvos Respublikos valstybinės mokesčių inspekcijos įstatymą ir nustatė pagrindines

²⁸ Lietuvos Respublikos Ministrų tarybos 1990m. balandžio 10d. nutarimas Nr. 92 „Dėl valstybinių mokesčių inspekcijų“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 13-383.

²⁹ Lietuvos Respublikos valstybinės mokesčių inspekcijos įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 19-493.

³⁰ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės departamento įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 17-444.

³¹ Lietuvos Respublikos maitų tarifų įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 15-375.

sąvokas ir taisykles, kurių būtina laikytis vykdant Lietuvos Respublikos mokesčių įstatymus, bendrus visų mokesčių surinkimo, kontrolės bei ekonominių sankcijų taikymo pagrindus,³² taip pat kitus mokestinius teisinius aspektus. Be to šio įstatymo 4 straipsnyje jau apibrėžtas santykis su tarptautinėmis sutartimis ir jų reglamentuojamomis apmokestinimo taisyklėmis: „Jeigu tarptautinėse sutartyse nustatytos kitokios apmokestinimo taisyklės negu mokesčių įstatymuose ir šios sutartys yra ratifikuotos Lietuvos Respublikoje, tai taikomos tarptautinių sutarčių taisyklės.“³³

Remiantis Europos Sąjungos praktika, rekomendacijomis ir standartai 1996m. balandžio 18d. priimtame Lietuvos Respublikos muitinės kodekse buvo susistemintos muitinės veiklą reglamentuojančių teisės aktų nuostatos ir jam suteikta įstatymo galia. Muitinės kodeksas buvo būtinas, norint sudaryti palankias sąlygas užsienio prekybai, kuri buvo gyvybiškai svarbi Lietuvos ūkio ir finansų sistemos raidai, todėl reikėjo kiek įmanoma supaprastinti ir pagreitinti būtinus muitinės formalumus. Lietuvos Respublikos Muitinės kodeksas suregulavo prekių importo, eksporto ir tranzito tvarką, su ja susijusių muitinės procedūrų atlikimą, importo ir eksporto muitų ir mokesčių, taip pat importo ir eksporto draudimų, apribojimų ir kontrolės priemonių taikymą bei Lietuvos Respublikos muitinės veiklos pagrindus.³⁴ Viena iš svarbiausių Muitinės kodekso funkcijų yra sudaryti palankias sąlygas verslo ir užsienio prekybos plėtrai. Išsames ir svarbiausių muitinės veiklą reglamentuojančių tarptautinių konvencijų nuostatas atitinkančio, Muitinės kodekso priėmimas išreiškė tiek užsienio prekybos subjektų, tiek Lietuvos Respublikos muitinės bei finansų politikos interesus.

Apibendrinant svarbu pabrėžti, jog Lietuvai, turėjusiai ambicijų dėl narystės Europos Sąjungoje, buvo būtina laipsniškai priartinti Lietuvos Respublikos įstatymus prie atitinkamų Europos Sąjungos teisės aktų, o muitinės veiklą reglamentuojantys įstatymai pripažinti viena iš prioritetinių tokio teisės aktų suderinimo sričių. Taigi Lietuvos Respublikos muitų kodekso priėmimas buvo labai svarbus Lietuvos finansų sistemos integracijos į Europos Sąjungos finansų sistemą atžvilgiu.

Santykiai tarp Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos įgavo prasmę dar 1990 metais, Lietuvai atkūrus nepriklausomybę. Galima teigti, kad nuo 1991m. pradžios Lietuvos ir Europos Sąjungos santykiuose prasidėjo permainos, kurios pakeitė Lietuvos ekonomikos ir politikos esmę. Europos Sąjunga pripažino Lietuvos nepriklausomybę 1991m. rugpjūčio 27 d. ir nuo tada palaipsniui pradėjo vystyti diplomatiniai, ekonominiai ir finansiniai santykiai tarp Lietuvos ir Europos Sąjungos. Nors kurį laiką tarpusavio bendradarbiavimo perspektyva dar

---

³² Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 61-1525.

³³ Ten pat.

³⁴ Lietuvos Respublikos muitinės kodeksas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 52-1239.

išliko miglota, Europos Sąjunga demonstravo kitonišką, palyginus su kitomis buvusios Sovietų Sąjungos šalimis, bandymą užmegzti ryšius Baltijos šalyse.³⁵ Apibendrinant reikia pažymėti, jog šiuo laikotarpiu Europos Sąjungos finansų politika nelabai turėjo realios įtakos Lietuvai, tačiau vis glaudesni įvairiapusiai santykiai sparčiai vedė link bendradarbiavimo finansų srityje. Lietuvos siekis ilgainiui tapti visateise Europos Sąjungos nare ir palyginti didelis Europos Sąjungos dėmesys Lietuvai teikė perspektyvų, jog ateityje Europos Sąjungos ir Lietuvos politiniai, ekonominiai ir finansiniai klausimai taps bendru interesu. Reikia paminėti, jog siekiant to, Lietuva turėjo ratifikuoti daug Europos Sąjungos sutarčių, kurios turi viršenybė prieš nacionalinės teisės aktus bei suderinti nacionalinės teisės bazę ne tik finansų sistemos srityje, bet ir daugelyje kitų. Po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo buvo pasirašyta keletas svarbių ekonominio pobūdžio sutarčių su Europos Sąjunga, tačiau jos neabejotinai turėjo įtakos vystant ir Lietuvos finansų sistemą.

1992m. gegužės 11d. tarp Europos Sąjungos ir Lietuvos pasirašyta Prekybos ir bendradarbiavimo sutartis (orig. klb. Trade and Cooperation Agreement) buvo pirmasis žingsnis link barjerų pašalinimo tarpusavio prekybos srityje. Sutartis panaikino specifinius prekybos barjerus, kuriuos Europos Sąjunga anksčiau taikė Lietuvos prekybos ekonomikai ir Lietuvai suteikė didesnę palankumą turinčios šalies statusą, taip pat prekyboje įdiegė tam tikrų muitų lengvatas bei sudarė sąlygas ekonominiam bendradarbiavimui. Sutartis taip pat suteikė galimybę sudaryti Bendrijos sutartį ateityje.³⁶ Reikia pažymėti, jog nors Prekybos ir bendradarbiavimo sutartis buvo pirmasis svarbus politinis pagrindas Lietuvos ir Europos Sąjungos tarpusavio bendradarbiavimui, Lietuvos ekonomikos reikšmė buvo ribota. 1994m. liepos 18d. buvo pasirašyta Sutartis dėl laisvosios prekybos ir su ja susijusių reikalų (orig. klb. Free Trade and Trade Related Matters Agreement), kuri liberalizavo pramonės gaminių tarpusavio prekybą. Įsigaliojus Sutarčiai dėl laisvosios prekybos ir su ja susijusių reikalų (1995m. sausio 1d.), Europos Sąjunga panaikino maito mokesčius Lietuvos pramonės produkcijai. Lietuvai buvo suteiktas keleto metų pereinamasis laikotarpis, skirtas panaikinti maito mokesčius, taikomus importui iš Europos Sąjungos. Susitarimų įgyvendinimas turėjo padėti vystyti prekybos tarp Lietuvos ir Europos Sąjungos augimą. Nuo 1990m. Lietuvos ir Europos Sąjungos tarpusavio prekyba sudarė pusę Lietuvos užsienio prekybos apyvartos.

Verta paminėti, jog Europos Sąjunga pradėjo į Lietuvą žiūrėti, kaip į potencialią šalį narę nuo 1994m. 1993m. birželio mėn. vykusiame Europos viršūnių susitikime Kopenhagoje buvo nustatyti kriterijai, kuriuos turėjo įgyvendinti šalys, siekiančios tapti Europos Sąjungos

---

³⁵ Ollington Ch. A business guide to EU enlargement. London and Sterling: Kogan Page and Contributors, 2004, p. 157

³⁶ Ten pat.

narėmis. Taigi po šio susitikimo suaktyvėjo laipsniška Lietuvos integracija ir artimesni politiniai santykiai. 1995m. birželio 12d. Lietuva pasirašė Europos Sąjungos sutartį (įsigaliojo 1998m. vasario 1d.), kuri patvirtino Lietuvos perspektyvą ilgainiui tapti Europos Sąjungos nare. Iki pradedant prisijungimo derybas Europos Sąjunga rekomendavo Lietuvai atlikti tokius procesus, kaip valstybės valdomų įmonių privatizavimas, energetikos, transporto ir kitų sektorių reformavimas, bankroto procedūros pertvarkymas ir teisės normų, reglamentuojančių ekonominę ir finansinę veiklą, sureguliuavimas bei Lietuvos teisės normų derinimas Europos Sąjungos *acquis* pagrindu. 1999m. Europos komisija sutiko pradėti prisijungimo derybas su Lietuva, o Europos viršūnių tarybos susitikime 1999m. gruodžio mėnesį tam pritarus, oficialios derybos dėl narystės buvo pradėtos 2000m. vasario mėnesį. Derybų pagrindą sudarė 31 derybų skyrius, kuriuose buvo pateikti Europos Sąjungos reikalavimai ir normos įvairiose srityse, kurios turėjo būti įgyvendinamos derybų metu. Daugelyje sričių Europos Sąjunga nustatė Lietuvai pereinamuosius periodus tam, kad sulėtintų ir stabilizuotų ekonominę integraciją į bendrą rinką.³⁷

2.1.2 Lietuvos finansų sistemos pokyčių apžvalga derybų dėl narystės Europos Sąjungoje metu

Pradedant derybas buvo visiškai akivaizdu, kad Lietuvos narystė Europos Sąjungoje pastebimai paveiks įvairias Lietuvos politikos ir ekonomikos sritis bei finansų sektorių. Tikslų šių padarinių mastą galėjo parodyti tik galutinis stojimo derybų rezultatas. Narystė Europos Sąjungoje Lietuvai žadėjo reikšmingų finansinių padarinių, nes tai įtakos pajamų surinkimą, išlaidų valdymą (biudžeto vykdymą) ir apskaitą bei valstybės biudžeto planavimą (pajamas, išlaidas, fiskalinę padėtį). Todėl siekiant skaidrumo buvo kuriamos sistemos, skirtos narystės Europos Sąjungoje padariniams valstybės finansams valdyti. Lietuvos narystės Europos Sąjungoje poveikį valstybės biudžetui ir finansų sistemai galima vertinti įvairiais aspektais. Pirmiausia dėl narystės Europos Sąjungoje keisis ne tik tiesioginis pinigų srautas tarp Europos Sąjungos biudžeto ir valstybės biudžeto, bet ir mokestinės pajamos, kapitalo judėjimas ir finansų srautai privačiame sektoriuje. Todėl reikia apžvelgti Lietuvos finansų sistemos pasikeitimus, kurie turėjo būti atlikti pagal derybų skyrius dėl narystės Europos Sąjungoje.

Iš visų 31 derybinių skyrių dėl narystės Europos Sąjungoje nagrinėsime tuos, kurie yra susiję su Europos Sąjungos finansų politikos įtaka Lietuvai. Pirmiausia apžvelgsime 4 derybinių skyrių „**Laisvas kapitalo judėjimas**“. Lietuvos Respublikos derybinės pozicijos

---

³⁷ Ten pat.

„Laisvas kapitalo judėjimas“ (4 derybinis skyrius) bendrosiose nuostatose teigiama, jog Lietuvos Respublika pritaria visam *acquis* laisvo kapitalo judėjimo srityje bei bus pasirengusi visiškai įgyvendinti laisvo kapitalo judėjimo *acquis* reikalavimus nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos. Europos Komisijos 1999 metų ataskaitoje dėl Lietuvos pažangos siekiant narystės Europos Sąjungoje pabrėžta, kad Lietuva yra pasiekusi aukštą kapitalo liberalizavimo laipsnį. Lietuvos Respublika nuo 1994 m. gegužės 3 d. vykdo Tarptautinio valiutos fondo steigimo sutarties 8 straipsnio reikalavimus liberalizuoti einamuosius mokėjimus ir nenaudoti diskriminacinių susitarimų dėl valiutos. Lietuva užtikrina laisvus einamosios sąskaitos, įskaitant kapitalo sąskaitą, mokėjimus ir neketina įvesti jokių apribojimų. Lietuvos Respublikoje nuo 1994 metų veikia valiutų valdybos modelis, užtikrinantis fiksuotą nacionalinės valiutos - lito kursą bazinės valiutos atžvilgiu, visišką į apyvertą išleistų litų padengimą aukso ir užsienio valiutos atsargomis, laisvą litų keitimą į bazinę valiutą ir atvirkščiai. Buvo planuojama išlaikyti fiksuotą valiutos kursą, o 2001 metų II pusmetį Lietuvos Respublika numatė JAV dolerį pakeisti kita bazine valiuta - euru, taip dar labiau sustiprinant ekonominius ir finansinius ryšius su Europos Sąjunga. Lietuvos Respublikoje nėra apribojimų su komerciniais sandoriais ar paslaugų teikimu susijusiems kreditams, taip pat finansinėms paskoloms ir kreditams.³⁸

Pažymėtina, kad Lietuvoje registruotos draudimo įmonės gali investuoti laikantis nustatytą riziką mažinančių reikalavimų. Lietuvos Respublikos draudimo įstatyme numatyta, kad draudimo įmonės, norinčios investuoti įstatinio kapitalo ir techninių atidėjimų lėšas užsienio valstybėse, privalo gauti Draudimo priežiūros komisijos valdybos leidimą. Tai neatitinka Europos Sąjungos standartų Laisvas kapitalo judėjimo srityje. Reikalavimo gauti leidimą bus atsisakyta pakeitus Lietuvos Respublikos draudimo įstatymą. Šią pataisą buvo numatoma priimti 2001 metų I pusmetį. Taip pat tuo metu Lietuvoje neregistruotos Europos Sąjungos draudimo įmonės negalėjo tiesiogiai arba per draudimo tarpininkus sudaryti draudimo sutarčių su Lietuvos fiziniais ar juridiniais asmenimis, išskyrus tuos atvejus, kai Lietuvos draudimo įmonės neturi analogiškų ar panašių draudimo rūšies taisyklių arba jų finansinės išgalės neleidžia sudaryti pageidaujamų draudimo sutarčių. Nuostatos, liberalizuojančios Lietuvoje neregistruotų Europos Sąjungos įmonių veiklą ir susijusias su ES bendros rinkos funkcionavimu, buvo numatytos naujuose Lietuvos Respublikos draudimo sutarties įstatyme ir Lietuvos Respublikos draudimo veiklos įstatyme, kurie turėjo įsigalioti nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos.³⁹

Taip pat reikia pažymėti, kad norint tapti visateise Europos Sąjungos nare nacionalinė teisė turi būti suderinta su Europos Sąjungos *acquis*, tačiau net Lietuvos Respublikos

---

³⁸ Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Laisvas kapitalo judėjimas“ (4 derybinis skyrius) // http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F77B67AD8C4844667C1256D1E004F33CF; prisijungimo laikas: 2006 10 05

³⁹ Ten pat.

Konstitucija neužtikrina laisvo kapitalo judėjimo, todėl Vyriausybės nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000m. rugpjūčio 17d. nutarimo Nr. 935 „Dėl Lietuvos Respublikos derybinių pozicijų derybose dėl narystės Europos Sąjungoje patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“ Lietuva išpareigojo pakeisti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnį. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnis neužtikrina laisvo kapitalo judėjimo, susijusio su žemės įsigijimu. Siekiant panaikinti šį prieštaravimą ES *acquis*, rengiamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos pakeitimo projektas. Lietuvos Respublikos Vyriausybė sieks ne vėliau kaip iki 2004 metų panaikinti apribojimus užsienio valstybių, kurios atitinka europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus, piliečiams ir juridiniams asmenims įsigyti žemės.⁴⁰

Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys kapitalo judėjimą vertybinių popierių ir kolektyvinio investavimo įmonių srityje, iš esmės atitiko Europos Sąjungos reikalavimus laisvam kapitalo judėjimui. Mokesčių sistema Lietuvos Respublikoje nediskriminuoja užsienio kapitalo, Lietuvoje galiojantys teisės aktai pinigų plovimo prevencijos klausimu visiškai atitiko šios srities Europos Sąjungos *acquis*. Laisvo kapitalo judėjimo srityje Lietuva dar išpareigojo atlikti pakeitimus mokėjimų ir atsiskaitymų srities teisės aktuose. Galima daryti išvadą, kad Lietuvos Respublikos derybinėje pozicijoje „Laisvas kapitalo judėjimas“ (4 derybinis skyrius) Lietuvos Respublika išpareigojo atlikti tikrai daug radikalių pakeitimų nacionalinės teisės sistemoje ir tai padarė svarią įtaką Lietuvos viešųjų finansų sistemai ir privačiam finansų sektoriui bei ekonomikos pažangai.

Apžvelgiant Lietuvos Respublikos derybinės pozicijos „**Mokesčiai**“ (10 derybinis skyrius) nuostatas, reikia paminėti, jog labiausiai keistinas buvo apmokestinimas Pridėtinės vertės mokesčiu, kurį reglamentavo 1993m. priimtas Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas ir jo lydimieji aktai. Iš dalies šis įstatymas atitiko Europos Sąjungos *acquis* šioje srityje, nes buvo rengiamas vadovaujantis Europos Sąjungos normine baze ir Europos Sąjungos valstybių praktika, visgi prireikė ir nemažai korekcijų. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas buvo ne tik pildomas ir taisomas, kad kuo labiau atitiktų Europos Sąjungos *acquis* šioje srityje, tačiau dar buvo rengiamas ir naujos redakcijos Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, kuris leistų suderinti Lietuvos PVM teisės norminių aktų bazę su Europos Sąjungos *acquis*. Aptariant Lietuvos Respublikos derybinėje pozicijoje „Mokesčiai“ (10 derybinis skyrius) numatomus pakeitimus dėl naujos Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo redakcijos, reikia paminėti, jog pagal Europos Sąjungos direktyvas buvo planuojama pakeisti apmokestinimo objekto esmę, įtvirtinti

---

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001m. vasario 28d. nutarimas Nr. 234 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 2000m. rugpjūčio 17d. nutarimo Nr. 935 „Dėl Lietuvos Respublikos derybinių pozicijų derybose dėl narystės Europos Sąjungoje patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 20-657.

apmokestinamos veiklos apibrėžimą bei įteisinti apmokestinimo momento sąvoką.⁴¹ Taip pat išryškėjo keletas skirtumų tarp Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo ir Europos Sąjungos direktyvų taikomų nuostatų importuojamoms ir eksportuojamoms prekėms bei paslaugoms, tad šioje srityje egzistuojančius skirtumus taip pat buvo numatyta panaikinti naujos redakcijos Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatyme. Be to, reikia paminėti, kad Lietuvoje dar nebuvo taikoma tvarka, pagal kurią už tam tikrus tiekimus pridėtinės vertės mokesčių privalo mokėti pirkėjas arba pardavėjo paskirtas mokesčių atstovas. Ši tvarka buvo numatyta rengiamame naujos redakcijos Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatyme. Galiausiai pridėtinės vertės mokesčio mokėtojai, įsiregistravę kitose valstybėse narėse, tuo metu negalėjo susigražinti pridėtinės vertės mokesčio, sumokėto Lietuvoje už įsigytas prekes ir paslaugas. Atitinkamos nuostatos, vadovaujantis Tarybos direktyvomis 86/560/EEB bei 79/1072/EEB, buvo planuojamos įgyvendinti nuo 2002 m. sausio 1 d., įsigaliojus naujos redakcijos Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymui.

Dar vienas mokestinis įstatymas, kuriam daug dėmesio skiriama Lietuvos Respublikos derybinėje pozicijoje „Mokesčiai“ (10 derybinis skyrius) yra tuo metų galiojęs ir apmokestinimą akcizais reglamentavęs Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas. Akcizų objektas iš esmės atitiko Europos Sąjungos direktyvas, reglamentuojančias alkoholio, tabako ir naftos produktų apmokestinimą akcizais. Tačiau kai kurios apmokestinimo akcizais nuostatos nebuvo suderintos su Europos Sąjungos teisės normomis: dar nebuvo įdiegtos mokesčių sandėlių sistemos, akcizų tarifai, taikomi atskiroms prekių grupėms, nesiekė minimalių normų, apmokestinimo struktūros irgi skyrėsi.⁴² Siekiant visiškai suderinti nacionalinę teisę su Europos Sąjungos *acquis* akcizų srityje, buvo parengtas naujos redakcijos Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas, kuris užtikrino ES *acquis* reikalavimų įgyvendinimą. Be to, nauja Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo redakcija panaikino esamus akcizų lengvatų skirtumus tarp Europos Sąjungos direktyvų ir Lietuvos teisės aktų. Taip pat buvo prašoma pereinanųjų laikotarpių minimalios cigarečių akcizo normos įvykdymui ir minimalios dyzelinių degalų akcizo normos įgyvendinimui.

Tarpusavio pagalbos ir administracinio bendradarbiavimo klausimams Lietuvos Respublikos derybinėje pozicijoje „Mokesčiai“ (10 derybinis skyrius) buvo skirta nemažai dėmesio. Pagrindiniai Lietuvos Respublikos teisės šaltiniai šioje srityje yra Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, Lietuvos Respublikos asmens duomenų apsaugos įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Šie teisės aktai jau įgyvendino pagrindinius

---

⁴¹ Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Mokesčiai“ (10 derybinis skyrius) // http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FE62FE7E3DE34DD67C1256D1E004F6255; prisijungimo laikas: 2006 10 05

⁴² Ten pat.

Europos Sąjungos *acquis* šioje srityje principus. Tačiau jie dar turėjo būti galutinai suderinti su ES teisės aktais, skiriant ypač daug dėmesio informacinių technologijų įdiegimui. Taip pat palaiptai buvo vykdoma Mokesčių administravimo reforma, nors tuometinė Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos struktūra visiškai tenkino esamus poreikius, buvo numatoma ją toliau struktūriškai reformuoti.⁴³

Apibendrinant būtina pažymėti, jog Lietuvos Respublikos derybinės pozicijos „Mokesčiai“ (10 derybinis skyrius) įsipareigojimams Europos Sąjungos *acquis* mokesčių srityje įgyvendinti būtina institucinė bazė, kuri Lietuvoje jau sukurta ir ją sudaro Finansų ministerija, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos, Muitinės departamentas prie Finansų ministerijos. Nacionalinius teisės aktus su ES *acquis* mokesčių srityje derina Finansų ministerija, bendradarbiaudama su kitomis kompetentingomis valstybės valdymo institucijomis. Taip pat reikia pabrėžti, jog Lietuva, pritarėdama visam *acquis* mokesčių srityje, įsipareigoja atlikti nemažai pakeitimų mokesčių sistemoje ir pačiuose mokesčių įstatymuose, o tai neabejotinai turės įtakos visai šalies finansų sistemai.

Lietuvos Respublikos derybinėje pozicijoje „**Ekonominė ir pinigų sąjunga**“ (11 derybinis skyrius) teigiama, kad Ekonominės ir pinigų sąjungos derybinė sritis ir teisės aktų normos skirstytinos į šias grupes: ekonominės politikos koordinavimas, fiskalinė politika, pinigų ir valiutos kurso politika, euro įvedimo reikalavimai. Reikia išanalizuoti Lietuvos įsipareigojimus pagal Lietuvos Respublikos derybinę poziciją „Ekonominė ir pinigų sąjunga“ (11 derybinis skyrius) minėtose srityse.

Reikia pažymėti, kad Lietuvos Respublika įsipareigojo formuoti ekonominę ir fiskalinę politiką, atsižvelgdama į tai, kad sieks tapti Europos Sąjungos nare. Šioje derybinėje pozicijoje apibrėžiama, jog Lietuvos Respublika pasirengusi reguliariai derinti ekonominę politiką su Europos Sąjungos reikalavimais, keliamais narystės siekiančių valstybių ekonominei politikai. Lietuva ekonominės politikos koordinavimo efektyvumo sieks vadovaudamasi „Stojimo partnerystės rekomendacijomis ir Tarybos 1997 m. liepos 7 d. reglamentu (EB) Nr.1466/97 "Dėl biudžetinių straipsnių priežiūros ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo". Lietuvos Respublikos Vyriausybė drauge su Europos Komisijos ekonominių ir finansinių reikalų generaliniu direktoratu yra parengusi Lietuvos ekonominės politikos prioritetų bendrojo vertinimo dokumentą, kuris keičiantis ekonomikos būklei bus tikslinamas ir atnaujinamas. Šiame dokumente pateikiamos vidutinės trukmės ekonominės veiklos kryptys, būtinos Lietuvos ūkio restruktūrizavimui paspartinti ir stojimui į Europos Sąjungą pasirengti. Šiame dokumente pateikiamas ir makroekonomikos plėtros scenarijus, suderintas su visišku

---

⁴³ Ten pat.

numatytų politikos priemonių įgyvendinimu nustatytoju laiku. Pažanga, padaryta įgyvendinant šią politiką, bus reguliariai vertinama Europos sutarties kontekste.⁴⁴

Fiskalinės politikos srityje buvo numatoma iki 2002 metų pašalinti metodologinius fiskalinio deficito ir valstybės skolos skaičiavimo skirtumus, o iki 2003 metų suderinti biudžeto planavimo ir atskaitomybės teikimo terminus su Europos Sąjungos reglamentuose numatytais datomis. Lietuvos Respublika tolygiai numatė įvykdyti visus Europos Sąjungos reikalavimus biudžetinės drausmės srityje, nustatančius valstybės skolos ir valstybės biudžeto deficito dydį, taikomus valstybėms narėms. Galima daryti išvadą, jog Lietuva įsipareigojo griežtai riboti fiskalinį deficitą ir tenkinti valstybės skolai nustatytus reikalavimus.

Lietuvos Respublikos derybinėje pozicijoje „Ekonominė ir pinigų sąjunga“ (11 derybinis skyrius) numatyta, jog Lietuvos Respublikos teisės aktai, susiję su pinigų ir valiutos kurso politika bus visiškai suderinti su Europos Sąjungos *acquis*, priėmus 2000 metais Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo pakeitimo įstatymą. Šio įstatymo projektas parengtas pagal Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statute numatytus reikalavimus centriniams bankams. Integruojantis į Europos Sąjungą Lietuvai yra priimtina fiksuoto kurso sistema. Bus siekiama ir toliau išlaikyti fiksuotą valiutos kursą, 2001 metų II pusmetį Lietuva numatė JAV dolerį pakeisti kita bazine valiuta - euru. Lito susiejimas fiksuotu kursu su euru leis vykdyti Europos sutarties reikalavimus ir sudarys sąlygas įstojus į Europos Sąjungą dalyvauti valiutos kurso mechanizme.

Lietuvos Respublikos derybinėje pozicijoje „**Regioninė politika ir struktūrinės priemonės**“ (21 derybinis skyrius) teigiama, kad Lietuvos Respublika suinteresuota dalyvauti struktūrinės ir sanglaudos politikos programose. Europos Sąjungos *acquis* regioninės politikos ir struktūrinių priemonių srityje sudaro reglamentai ir sprendimai, nustatantys struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo skiriamos paramos programavimo, panaudojimo, skiriamų lėšų gero finansinio valdymo principus, taip pat šių principų įgyvendinimo tvarką. Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Regioninė politika ir struktūrinės priemonės“ (21 derybinis skyrius) nustato, jog nuo 2004 metų Lietuva bus visiškai pasirengusi ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo lėšų administravimui. Lietuva lėšas iš struktūrinių fondų turėtų gauti Bendrojo programavimo dokumento pagrindu. Buvo numatyta, kad iki 2003 metų pabaigos bus patvirtintas nacionalinis plėtros planas, kuris atitiks visus Europos Komisijos parengtuose metodiniuose dokumentuose Bendrojo programavimo dokumento turiniui keliamus reikalavimus (reglamentas 1260/99/EB).⁴⁵

---

⁴⁴ Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Ekonominė ir pinigų sąjunga“ (11 derybinis skyrius) // http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F145E8962556B1D4AC1256D1E004F862D; prisijungimo laikas: 2006 10 05

⁴⁵ Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Regioninė politika ir struktūrinės priemonės“ (21 derybinis skyrius) //

Ypatingas dėmesys šioje derybinėje pozicijoje buvo skiriamas bendrajam finansavimui, skaidrioms finansų valdymo ir kontrolės procedūroms. Europos Sąjungos struktūrinės politikos programos įgyvendinančių projektų bendrąjį finansavimą numatoma vykdyti daugiausia iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų lėšų, nes 1990 m. liepos 30 d. priimtas Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas 2000 metais buvo papildytas nuostatomis dėl daugiamečio biudžeto planavimo procedūrų.⁴⁶

Apibendrinant reikia paminėti, jog Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo skiriamas Lietuvai lėšas ateityje numatoma administruoti per Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą. Rengiantis ES struktūrinės paramos lėšų administravimui, buvo diegiamas finansinės kontrolės ir audito mechanizmas, atitinkantis *acquis* reikalavimus. 2000 metais buvo planuojama įsteigti vidaus audito tarnybas ministerijose, kitose Vyriausybės įstaigose, apskričių viršininkų administracijose, kai kuriose kitose valstybės institucijose. Tai turėjo užtikrinti Bendrijos finansinių interesų apsaugą.

Pagal Lietuvos Respublikos derybinę poziciją „**Finansų kontrolė**“ (28 derybinis skyrius) įgyvendinama Europos Sąjungos finansų kontrolės principus, Lietuva siekė užtikrinti, kad funkcionuotų teisinė bazė finansų kontrolės srityje, būtų reikiamos valdymo kontrolės sistemos ir procedūros, veiktų vidaus audito sistema, auditas būtų nepriklausomas, būtų patvirtinti audito veiklą reglamentuojantys teisės aktai, vadovaujamosi tarptautiniu mastu pripažintais vidaus audito standartais, veiktų sistema, užkertanti kelią pažeidimams ir įgalinanti imtis veiksmų prieš juos, taip pat išieškoti bet kokius, tokių pažeidimų ar aplaidumo sąlygotus, nuostolius. Atkreipiamas dėmesys į tai, jog norint, kad Lietuvos Respublikos viešojo administravimo subjektai gebėtų efektyviai taikyti Europos Sąjungos *acquis* principus ir nuostatas finansų kontrolės srityje, būtina kurti ir stiprinti institucines sąlygas ir tobulinti atsakingo personalo administracinius gebėjimus taikant finansų kontrolės *acquis*.

Svarbu pažymėti, jog valstybės finansų kontrolės įgyvendinimas yra labai reikšmingas norint užtikrinti Lietuvos viešųjų finansų sistemos integraciją į Europos Sąjungos finansų sistemą ir palaikyti šių procesų skaidrumą, efektyvumą ir patikimumą. Vienos svarbiausių valstybės finansų kontrolę sudedamųjų dalių, pagal Europos Sąjungos reikalavimus, yra viešoji vidaus finansų kontrolė ir išorės kontrolė. Dar iki derybų dėl narystės Europos Sąjungoje viešosios vidaus finansų kontrolės principų įgyvendinimą Lietuvoje reglamentavo nemažai įstatymų. Reikšmingiausi iš jų buvo Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas, kuris nustatė valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų rengimo, tvirtinimo, vykdymo,

---

http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F07F310E25027872BC1256D1E004FA163; prisijungimo laikas: 2006 10 05

⁴⁶ Ten pat.

vertinimo ir kontrolės pagrindines nuostatas ir procedūras,⁴⁷ Lietuvos Respublikos valstybės išdo įstatymas, kuris reglamentavo Lietuvos Respublikos valstybės išdo sąskaitos atidarymo, įmokų į valstybės išdo sąskaitą ir išmokų iš jos atlikimo tvarką⁴⁸ ir Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas, kuris nustatė, kad biudžetinių įstaigų asignavimų valdytojai organizuoja socialinių ekonominių programų finansavimą ir tvirtina jų išlaidų apmokėjimo įkainius, normas bei sąlygas.⁴⁹ Todėl galime teigti, kad viešosios vidaus finansų kontrolės įstatyminis pamatas buvo tvirtas ir neprieštaravo šios srities Europos Sąjungos *acquis*. Viešoji vidaus finansų kontrolė skirstoma į išankstinę kontrolę ir vėlesnę kontrolę. Išankstinės finansų kontrolės dėka vykdoma tvirta finansinė kontrolė užtikrina, kad nė viena biudžetinė įstaiga negalėtų išleisti pinigų daugiau nei nustatytieji patvirtinto biudžeto limitai.⁵⁰ Vėlesnę kontrolę susijusi su valstybės įmonių ar įstaigų vidaus audito atlikimu. Vėlesnę kontrolę vykdoma pagal Valstybės įmonių ar įstaigų vidaus audito tarnybų nuostatus, kurie reglamentuoja vidaus audito tvarką, kuri taikoma valstybės įmonių ir įstaigų vidaus audito tarnyboms, visiems projektams ir programoms, finansuojamiems Europos Sąjungos lėšomis. Taip pat svarbi viešosios vidaus finansų kontrolės dalis yra finansų kontrolė vietos savivaldoje. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme nustatyta, kad savivaldybės kontrolierius yra savivaldybės kontrolės institucija, tiesiogiai kontroliuojanti savivaldybės biudžeto naudojimą ir atliekanti vidaus audito funkcijas savivaldybėje. Be kitų nustatytų funkcijų, savivaldybės kontrolierius ne rečiau kaip 2 kartus per metus, kaip reikalauja Europos Sąjungos teisės normos, pateikia Finansų ministerijai informaciją apie Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir kitų lėšų, skiriamų iš ES, naudojimą savivaldybėje.

Pažymėtina, jog valstybės finansų kontrolės sudedamosios dalies išorės kontrolės srityje daugeliu punktų Lietuva atitiko Europos Sąjungos *acquis* reikalavimus finansų kontrolės atžvilgiu, taip pat Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės institucinė padėtis atitiko pagrindines nepriklausomumo sąlygas, išdėstytas Tarptautinės aukščiausiųjų kontrolės institucijų organizacijos INTOSAI Limos deklaracijoje, tačiau Lietuva dar turėjo prisiimti ir naujus įsipareigojimus. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo 10 straipsnis papildytas nuostata, kad Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, atlikdama savo funkcijas, kontroliuoja iš Europos Sąjungos fondų gaunamų lėšų naudojimą valstybės institucijose bei įstaigose ir prireikus atlieka išorės auditą. Taigi Lietuvoje valstybės sektoriaus išorės auditas apima visas lėšas, už kurias atsakinga valstybė.⁵¹ Atsižvelgiant į išorės auditui keliamus

---

⁴⁷ Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-596.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos valstybės išdo įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 100-2001.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 104-2322.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Finansų kontrolė“ (28 derybinis skyrius) //

http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FD6203D4330C958BCC1256D1E004FBA6E; prisijungimo laikas: 2006 10 05

⁵¹ Ten pat.

Bendrijos reikalavimus, tarptautinių audito standartų taikymą ir Europos Sąjungos valstybių aukščiausiųjų audito institucijų patirtį, buvo parengiami nauji teisės aktai, reguliuosiantys Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės veiklą.

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuva užtikrina vidaus audito tarnybų veiklą, tikrinant ir vertinant valstybės įmonių ir įstaigų lėšų, gautų iš Europos Sąjungos institucijų ar specialiųjų fondų, administravimą, atlieka Europos Sąjungos lėšomis finansuojamų programų ir projektų įgyvendinimo auditą. Taigi reikia pažymėti, kad Lietuvai įsipareigojus vykdyti Europos Sąjungos lėšų kontrolę, Lietuvos Respublikoje finansų kontrolės teisinė bazė sudaro sąlygas užtikrinti Europos Sąjungos finansinių interesų saugumą.

Lietuvos Respublikos derybinėje pozicijoje „**Finansinės ir biudžetinės nuostatos**“ (29 derybinis skyrius) Lietuva įsipareigoja suderinti vidaus teisės aktus su finansinių ir biudžetinių nuostatų *acquis*, kad įstojus į Europos Sąjungą nebūtų kliūčių tiesiogiai taikyti Europos Sąjungos teisę. Įgyvendinant Europos Sąjungos biudžeto principus ES *acquis* nenustato biudžetinės sistemos modelio, kurį Europos Sąjungos valstybės narės turėtų įdiegti, tačiau jos turi užtikrinti gerą finansinį Europos Bendrijos biudžeto išteklių ir išlaidų valdymą. Biudžetas turi būti tvarkomas taip, kad būtų galima efektyviai valdyti lėšas, einančias iš Europos Sąjungos biudžeto ir į jį.

Reikia pažymėti, jog diegiant gerą finansų ir biudžeto valdymo praktiką, Lietuvoje buvo vykdoma biudžetinės sistemos reforma. Ja buvo siekiama pagerinti Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto planavimą ir biudžeto procedūras, konsoliduoti nacionalinį biudžetą, patobulinti finansinių išteklių valdymą ir kontrolę, padidinti procesų viešumą ir skaidrumą, spręsti su stojimu į Europos Sąjungą susijusius finansinius klausimus. Vykdamas biudžetinės sistemos reformą, 2000 m. liepos 11 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo pakeitimo įstatymas, kuris įtvirtino tokias svarbiausias reformos nuostatas, kaip trimečio Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų planavimo įvedimas, reikalavimas Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą rengti vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytais strateginio planavimo tikslais, visų Lietuvos Respublikoje surenkamų mokesčių, privalomų įmokų ir rinkliavų, perskirstymo procesas vykdomas tik per nacionalinį biudžetą ir keletą valstybinių fondų.⁵² Vykdamas biudžetinės sistemos reformą šiame įstatyme apibrėžiama nacionalinio biudžeto vykdymo kontrolė, Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų asignavimų valdytojų ir jiems pavaldžių institucijų programų vertinimas.

---

⁵² Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 61-1826.

Lietuvos Respublikos derybinėje pozicijoje „Finansinės ir biudžetinės nuostatos“ (29 derybinis skyrius) įtvirtinamas bendrojo finansavimo sistemos įgyvendinimas, pagal kurią suteikiant lėšas Lietuvos Respublikos projektams iš ES struktūrinių fondų, Sanglaudos fondo ir Bendrijos iniciatyvų, numatomas ir Lietuvos finansinis indėlis į šių projektų įgyvendinimą. Taigi Lietuvos Respublikos projektai finansuojami bendrai - iš Lietuvos ir Europos Sąjungos finansinių šaltinių. Lietuvos Respublikos projektų bendro finansavimo Lietuvos dalį sudarys Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų lėšos. Valstybės investicijas, kurių reikia projektams įgyvendinti, numatoma planuoti trimetėje Valstybės investicijų programoje. Joje pirmenybė suteikiama projektams, įgyvendinamiems Lietuvos ir Europos Sąjungos bendro finansavimo pagrindu.⁵³

Šiame derybiniame skyriuje prašoma pereinamojo laikotarpio dėl Lietuvos įmokų (įnašų) į Europos Sąjungos biudžetą, siekiant sušvelninti Lietuvos finansinę bei ekonominę naštą ir numatant, kad laikinai mažesni Europos Sąjungos biudžeto išmokų Lietuvai ar jų įsisavinimo dydį turėtų atitikti ir atitinkamai mažesnės Lietuvos įmokos (įnašai) į Europos Sąjungos biudžetą. Lietuva įsipareigoja pereinamuoju laikotarpiu palaipsniui didinti įmokas (įnašus) į Europos Sąjungos biudžetą.

Apibendrinant reikia pasakyti, jog tam, kad būtų visiškai įgyvendinta Europos Sąjungos *acquis* finansinių ir biudžetinių nuostatų srityje bei būtų pasirengta administruoti Europos Sąjungos struktūrinės paramos iniciatyvų skiriamas lėšas, Lietuvoje buvo diegiamas Europos Sąjungos *acquis* reikalavimus atitinkantis finansinės kontrolės ir audito mechanizmas.

2.2 Europos Sąjungos finansų politikos įtaka naujoms Europos Sąjungos valstybėms narėms

2004m. gegužės 1d. dešimt Vidurio ir Rytų Europos bei Viduržemio jūros regiono šalių - Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lietuva, Vengrija, Malta, Lenkija, Slovėnija ir Slovakija tapo visateisėmis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis. Aštuonioms iš šių šalių narystė yra ilgo pereinamojo laikotarpio iš centralizuotos planinės į rinkos ekonomiką kulminacija. Perėjimas nuo ankstesnės planinės ekonomikos prie politinės demokratijos ir rinkos ekonomikos reiškė radikalius administracinius ir institucinius pokyčius naujose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Šis procesas buvo spartus bei sklandus ir tai buvo būtina, norint prisijungti prie Europos Sąjungos. Dešimt naujųjų Europos Sąjungos kandidačių turėjo atitikti Kopenhagos kriterijus,

---

⁵³ Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Finansinės ir biudžetinės nuostatos“ (29 derybinis skyrius) // http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FA090A62A5CBCCF9C1256D1E00502E32; prisijungimo laikas: 2006 10 05

kuriuos nustatė Europos Komisija ir nacionalinius teisės aktus suderinti su Europos Sąjungos teisės normų baze, žinoma kaip *acquis communautaire*.⁵⁴

Europos Komisija derybų dėl dešimties šalių kandidačių narystės Europos Sąjungoje metu ir iki prisijungimo datos buvo išipareigojusi stebėti šalis kandidates bei pateikti savo vertinimus apie kiekvienos šių šalių pasirengimą narystei ir jų gebėjimus taikyti bei perkelti ir įgyvendinti Europos Sąjungos *acquis* teisės normas į nacionalinės teisės sistemą. Vertindama, kaip stojančiosios šalys įgyvendina *acquis*, Europos Komisija atliko savo įprastą sutarčių priežiūros funkciją. 2003 m. Europos Komisijos išsamiajame vertinimo pranešime apie Čekijos, Estijos, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Vengrijos, Maltos, Lenkijos, Slovėnijos ir Slovakijos pasirengimą Europos Sąjungos narystei skelbiama, jog stojančiosios šalys atitinka Kopenhagos politinius kriterijus ir visos turi veikiančios rinkos ekonomikas. Atsižvelgdama į šių šalių padarytą pažangą, jų laimėjimus įgyvendinant išipareigojimus bei į jų atliekamus ir numatomus parengiamuosius darbus, Europos Komisija manė, kad šios šalys nuo 2004m. pradžios atitiks ekonominius ir *acquis* kriterijus ir bus pasirengusios narystei.⁵⁵ Nepaisant daugybės kitų sričių Europos Komisija labai akylai stebėjo valstybių kandidačių pažangą įgyvendinant Europos Sąjungos finansų politiką. Svarbu aptarti valstybių kandidačių padarytą pažangą priimant ir įgyvendinant *acquis* įvairiose su finansų sistemomis susijusiose srityse. Išanalizavus visų dešimties šalių kandidačių situaciją galima apibendrintai teigti, jog laisvo kapitalo judėjimo srityje *acquis* derinimas su nacionalinėmis teisės sistemomis yra labai pažengęs į priekį. Laisvas kapitalo judėjimas ženkliai liberalizuotas, priimtos Europos Sąjungos griežtos kovos su pinigų plovimu taisyklės, nors kai kuriose šalyse dar reikalingi patobulinimai. Finansinių paslaugų srityje ypač gerai įtvirtintas bankininkystės sektoriaus *acquis*. Daugumai stojančiųjų šalių įstojus į Europos Sąjungą neturėtų kilti ypatingų sunkumų taikant ir mokesčių *acquis* (PVM, akcizų ir tiesioginių mokesčių srityje). Dauguma jų taip pat gerai pasirengusios administraciniam bendradarbiavimui mokesčių ir muitų srityje bei teisingai rinkti ir perduoti savo šalies įmokas į Europos Sąjungos biudžetą. Europos Sąjungos išsamiajame vertinimo pranešime apie Čekijos, Estijos, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Vengrijos, Maltos, Lenkijos, Slovėnijos ir Slovakijos pasirengimą Europos Sąjungos narystei 2003 metais teigiama, jog finansų kontrolės srityje yra gerai išplėtotas išorės auditas ir pusėje stojančiųjų šalių jau puikiai veikia viešojo vidaus finansų kontrolė. Tačiau valstybių kandidačių pastangos, siekiant suderinti nacionalinės teisės normas su Europos Sąjungos *acquis*, neužtikrino visiškos pažangos finansų sistemų ir politikos srityse.

⁵⁴ Detken C., Gaspar V., Noblet G. The new EU Member States: convergence and stability // European Central Bank // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/neweumemberstatesen2005en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 15

⁵⁵ Europos Sąjungos išsamusis vertinimo pranešimas apie Čekijos, Estijos, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Vengrijos, Maltos, Lenkijos, Slovėnijos ir Slovakijos pasirengimą Europos Sąjungos narystei – 2003. p. – 8 // http://www.eudel.lt/lt/es_ir_lietuva/Files/pranesimas%202003_visu.pdf; prisijungimo laikas: 2006 10 13

Iškilo klausimų, kuriems spręsti reikėjo didesnių šalių kandidačių pastangų. Apie finansines paslaugas pasakytina, kad Lenkija turi pagreitinti galutinį su finansų sektoriumi susijusių nuostatų perkėlimą. Čekija, Latvija, Lietuva ir Slovakija turi tai padaryti draudimo sektoriuje, o Estija, Kipras, Latvija ir Lietuva - investicinių paslaugų ir vertybinių popierių rinkų srityje. Taip pat kai kuriose šalyse reikia didesnių pastangų finansų priežiūros institucijų nepriklausomybei ir efektyvumui sustiprinti – tai yra esminis reikalavimas siekiant išsaugoti pasitikėjimą Europos Sąjungos integruotąja finansų rinka.⁵⁶

Taip pat reikia pažymėti, jog nors mokesčių srityje didelė dalis darbų jau buvo atlikta, tačiau Latvija, Lenkija ir Slovėnija turėjo paspartinti likusius derinimo su PVM *acquis*, Lenkija ir Slovakija akcizų srities darbus. Reikėjo didesnių Estijos, Maltos ir Slovėnijos pastangų, kad jos galėtų įgyvendinti savo išsipareigojimus dėl tiesioginių mokesčių. Latvija ir Lietuva dar nebuvo laiku pasirengusi administraciniam bendradarbiavimui ir abipusei pagalbai mokesčių ir muitų srityje. Finansų kontrolės srityje Čekija, Kipras, Vengrija ir Lenkija turėjo toliau stengtis tobulinti viešąją vidaus finansų kontrolę, o Latvijoje reikėjo sustiprinti išorės auditą. Europos Komisija reikalavo imtis tolesnių veiksmų Estijoje, Latvijoje, Vengrijoje, Lenkijoje ir Slovakijoje, kad jose iki stojimo būtų imtasi visų priemonių Europos Sąjungos finansinių interesų apsaugai užtikrinti. Dėl Ekonominės ir pinigų sąjungos Lenkijai buvo rekomenduojama imtis paskutinių priemonių visiškai jos centrinio banko nepriklausomybei užtikrinti. Taip pat daugumai stojančiųjų šalių buvo rekomenduojama teikti daugiau pastangų įgyvendinant struktūrinius ir sanglaudos fondus, nes programų rengimo procesas vyko tik patenkinamai. Šios pastangos buvo ypač aktualios svarstant, kokioms priemonėms bus galima gauti Europos Sąjungos finansavimą nuo 2004m. sausio 1d.

Europos Komisija taip pat įvardino keletą rimtų susirūpinimą keliančių sričių. Taigi buvo pastebėta keletas pasirengimo narystei spragų, kurios kėlė labai rimtą susirūpinimą ir dėl kurių, jei nebus nedelsiant imtasi ryžtingų veiksmų, konkreti šalis negalės įgyvendinti *acquis* iki stojimo datos. Viena iš tokių spragų, liečiančių finansų sistemą, labai išryškėjo kaimyninėje Latvijoje. Latvijoje buvo labai vėluojama kompiuterizavimo ir ryšio su Europos Sąjungos sistemomis užtikrinimo srityje ir dėl to kilo pavojus muitų sąjungos, ypač tarifų ir kompiuterizuotų tranzito sistemų, tinkamam veikimui. Tas pats pasakytina ir apie mokesčių sritį, kurioje dabartinėmis aplinkybėmis iki stojimo nebus iki galo užtikrintas ryšys su PVM informacijos mainų sistema.⁵⁷ Taigi Europos Komisija Latvijai rekomendavo nedelsiant imtis atsakomųjų priemonių siekiant išvengti rimto Europos Sąjungos muitų ir mokesčių sistemų sklandaus darbo trikdžių rizikos stojant į Europos Sąjungą. Šalys kandidatės turėjo panaikinti

---

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Ten pat.

visas pasirengimo narystei spragas ir įgyvendinti Europos Sąjungos reikalavimus iki įstojimo į Europos Sąjungą dienos.

Apibendrinant galima teigti, kad visos dešimt valstybių, pasirošimo integracijai laikotarpiu, atliko labai daug radikalių pakeitimų valstybių viešuose bei privačiuose finansų sektoriuose, kuriuos sąlygojo Europos Sąjungos finansų politikos įgyvendinimas. Europos sąjungos šalys kandidatės suderino nacionalinius teisės aktus su Europos Sąjungos *acquis* finansų politikos srityje bei pasirengė juos įgyvendinti, kad galėtų dalyvauti Europos Sąjungos finansų rinkos harmonizavimo ir integravimo procese. Nacionalinių teisės aktų bazių harmonizavimas turėjo labai didelę įtaką sparčiam viešųjų bei privačiųjų finansų sektorių vystymuisi.

2004m. gegužės 1d. įvykusi Europos Sąjungos plėtra minima kaip vienas svarbiausių Europos Sąjungos istorinių laimėjimų. Taigi dešimt Vidurio ir Rytų Europos bei Viduržemio jūros regiono šalių tapo visateisėmis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis ir įsipareigojo vykdyti Europos Sąjungos politiką įvairiose srityse. Ne išimtis ir Europos Sąjungos finansų politikos įgyvendinimas ir visų naujų valstybių narių įsiliejimas į bendrą finansų rinką. Kaip labai svarbų žingsnį bendros finansų politikos srityje galime paminėti naujų valstybių narių nacionalinių centrinių bankų integraciją į Europos centrinių bankų sistemą ir jų valdytojų tapimą tikraisiais Bendrosios tarybos nariais. Labai svarbu, kad naujų valstybių narių integracija į Europos centrinių bankų sistemą vyko sklandžiai. Remiantis 2003 m. paskelbtu Generaliniu Europos centrinio banko plėtros planu, pasirengimas pirmiausia vyko centrinių bankų operacijų, mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų, statistikos, banknotų, informacinių technologijų (IT) infrastruktūros ir taikomųjų programų srityse. Atitinkama Europos centrinių bankų sistemos IT infrastruktūra buvo patobulinta ir dabar jungia visus 25 nacionalinius centrinius bankus ir Europos centrinį banką, užtikrindama didesnę patikimumą ir pagerintas apsaugos paslaugas.⁵⁸ Dešimt naujų valstybių narių į Europos Sąjungą įstojo be jokių atsisakymų. Taip jos prisiėmė įsipareigojimą visiškai prisijungti prie euro zonos. Laikantis Sutarties reikalavimų svarbiausia yra kuo geriau pasirengti euro įvedimui, o būtent – pasiekti aukštą tvarios konvergencijos lygį, kaip numatyta Maastrichto kriterijuose. Dar 2004 m. trys valiutos – Estijos, Lietuvos ir Slovėnijos – prisijungė prie Valiutų kurso mechanizmo II. Trys naujos dalyvės turėjo dalyvauti VKM II taip, kad užtikrintų sklandų sistemos funkcionavimą ir kuo daugiau prisidėtų siekiant tvarios konvergencijos. 2004 m. spalio 20 d. Europos Komisija ir Europos centrinis bankas paskelbė atitinkamus pranešimus apie konvergenciją dėl valstybių narių, kurioms taikoma išimtis (įskaitant naująsias valstybes nares), padarytos pažangos vykdant

---

⁵⁸ Europos centrinis bankas „Metų ataskaita 2004“ // <http://www.ecb.int/pub/html/index.en.html>; prisijungimo laikas: 2006 10 25

Ekonominės ir pinigų sąjungos išipareigojimus. Europos centrinio banko pranešime apie konvergenciją pateikta išvada, kad nė viena iš vertintų šalių neįgyvendino visų euro įvedimo sąlygų, įskaitant teisės aktų reikalavimus dėl faktinio nacionalinių centrinių bankų nepriklausomumo užtikrinimo.⁵⁹ Todėl tęsiasi nenutrūkstamas teisės aktų harmonizavimo procesas naujosiose Europos Sąjungos narėse įgyvendinant Europos Sąjungos reikalavimus, susijusius su dalyvavimu Ekonominėje ir pinigų sąjungoje, euro zonoje bei euro įvedimu.

Verta apžvelgti 2004m. gegužės 1d. prie Europos Sąjungos prisijungusių valstybių finansų sektoriaus ypatybes bei Europos Sąjungos finansų politikos įtaką šių valstybių bendram finansų sektoriui po integracijos. Naujųjų Europos Sąjungos valstybių narių finansų sektoriai po integracijos išėgė į naują vystymosi etapą. Per pereinamojo laikotarpio dešimtmetį Centrinėje ir Rytų Europoje bankų sektorius buvo reorganizuotas, privatizuotas, atlikti pakeitimai kapitalo srityje, o taip pat buvo įkurta kapitalo rinka. Ši dešimtmetį, buvusiose Europos Sąjungos valstybėse kandidatėse, charakterizuoja daugybė valstybinės intervencijos į finansų sektorius etapų, bankininkystės krizės, kurios sutapo su makroekonominio nestabilumo ir ekonominio nuosmukio periodais, kai finansinės ir ekonominės krizės keitė viena kitą.⁶⁰ Neabejotinai šis periodas pasibaigė visose buvusiose Europos Sąjungos valstybėse kandidatėse joms besiruošiant narystei Europos Sąjungoje ir darant sparčią pažangą daugelyje rinkos ekonomikos funkcionavimo sričių, o taip pat ir finansų sektoriuje. Taigi svarbu pabrėžti, kad naujas finansinio ir ekonominio vystymosi etapas buvusiose Europos Sąjungos šalyse kandidatėse klostėsi stabilumo ir augimo linkme, kuriai labai didelę įtaką turėjo pasiruošimas integracijai bei narystė Europos Sąjungos bendroje finansų rinkoje. Finansų sektorių vystymąsi šiose šalyse sąlygojo plataus stabilių bankų sektoriaus sukūrimas, kuris beveik išimtinai tapo privačia nuosavybe, pinigų rinkos išsiplėtimas bei nors ir netvirtos, bet vertybinių popierių rinkos sukūrimas. Taigi naujųjų Europos Sąjungos valstybių narių finansų sektoriai ėmė judėti iš pereinamojo nestabilumo ir reorganizavimo periodo į stiprėjimo, stabilumo ir vystymosi periodą. Tai sudarė galimybę naujoms Europos Sąjungos valstybėms narėms siekti euro zonoje vyraujančių finansų rinkos standartų ir palaipsniui, tai įgyvendinus nacionaliniame lygmenyje, tapti euro zonos dalyvėmis bei įsivesti bendrą valiutą - eurą, kuris dar labiau stabilizuotų ir padėtų vystyti finansų sektorius.

Įstojimas į Europos Sąjungą ir planuojamas prisijungimas prie euro zonos dešimčiai naujų valstybių narių buvo labai svarbus įvykis ir jau išankstinis šių svarbių įvykių numatymas pradėjo formuoti finansų sektorius šiose šalyse. Europos Sąjungos naujų valstybių

---

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Financial Sectors in EU Accession Countries / ed. Ch. Thimann. Frankfurt am Main: European Central Bank, 2002, p. 7

narių finansų sektorių formavimą atspindi daugelis aspektų: Europos Sąjungos finansų srities teisės aktų ir jų įgyvendinimo suderinimas su nacionalinėmis teisės normų bazėmis, didelė Europos Sąjungos nuosavybės dalis bankų sektoriuje, stipri Europos Sąjungos finansinė integracija ir laipsniška nacionalinių centrinių bankų pinigų politikos ir Eurosistemos operacinės struktūros harmonizacija.⁶¹ Verta atkreipti dėmesį, jog toks augimas ir vystymasis sparčiai suformulavo svarbiausias 2004m. gegužės 1d. prisijungusių prie Europos Sąjungos šalių bankų sektorių struktūros ir funkcionavimo ypatybes, kurios vis labiau priartėja prie jau dominuojančių Europos Sąjungos valstybių narių, priklausančių euro zonai, finansų rinkos ypatybių.

Nepaisant ypatingai spartaus ir reikšmingo pastarųjų metų progreso, kuris įgyvendintas buvusių Europos Sąjungos šalių kandidačių finansų sektoriuose ir tebevykstančio prisitaikymo prie euro zonos standartų, galima tikėtis, kad naujų Europos Sąjungos valstybių narių finansinis sektorius turės reikšmingų pasikeitimų ir ateityje. Norint įvertinti potencialius tolimesnius pasikeitimus vertėtų atlikti dabartinės situacijos palyginimą su vidutiniais euro zonos šalių finansų sektoriaus rodikliais, remiantis faktu, jog integracijos proceso metu naujų Europos Sąjungos valstybių narių ir euro zonos valstybių narių finansų sektoriais supanašės. Naujų Europos Sąjungos valstybių narių finansinis sektorius yra palyginti mažas, procentinis BVP dydis, banko indėlių, banko paskolų, taip pat ir vertybinių popierių rinkos kapitalizavimo lygis yra žymiai žemiau euro zonos valstybių vidurkio. Palyginus su euro zonos valstybėmis, naujose Europos Sąjungos valstybėse narėse bankininkystė stipriai dominuoja finansų sektoriuje ir bankininkystės sektorius charakterizuojamas stipriu užsienio dalyvavimu ir geru kapitalo valdymu. Dalis finansinių instrumentų yra silpniau įgyvendinami nei euro zonos valstybėse, tarpininkavimo ir kapitalo rinkų paplitimas finansų sektoriuje yra aukštesnio lygio, tačiau yra kapitalo rinkos segmentų, kurie praktiškai iš vis neegzistuoja kai kuriose naujose Europos Sąjungos valstybėse narėse.⁶² Apibendrinant galima pasakyti, jog tolimesnė finansų sektoriaus vystymosi svarba šiose šalyse, palyginus su euro zonos valstybėmis, yra labai reikšminga, ypač dėmesį atkreipiant į finansinį stabilumą, finansinio tarpininkavimo tobulinimą ir finansų sektoriaus veiksmingumo vystymą.

Vis dėlto yra keletas priežasčių, kurios leidžia manyti, kad dabartinių euro zonos valstybių narių finansų rinkų pažangos pavyzdys ne būtinai turi būti susijęs su ne euro zonos valstybių narių finansų sektoriaus vystymosi perspektyvomis. Viena priežastis yra ta, kad euro zonos valstybių finansinis sektorius taip pat patiria sudėtingus pasikeitimus. Per kelerius pastaruosius metus ypatingai išaugo euro zonos kapitalo rinkos reikšmingumas teikiant finansines paslaugas. Globaliniam vystymuisi proporcingas naujų finansinių instrumentų ir

---

⁶¹ Ten pat.

⁶² Ten pat, p. 8

technologijų įdiegimas paliko žymę euro zonos valstybių finansų sektoriaus funkcionavime. Dar svarbiau, kad sudėtingi pasikeitimai vystosi tarpvalstybiniu lygmeniu ir iš esmės atspindėdami augančią finansų sektorių integraciją, apimančią euro zonos nares. Šie pokyčiai yra bendros rinkos rezultatas ir suteikia impulsą tolimesniam Pinigų sąjungos kūrimui. Kryptingi požymiai Ekonominės ir pinigų sąjungos vystymui jau yra matomi, nes bankų sektorius vis labiau integruojamas (ypač didesnio masto bankininkystės srityje), vertybinių popierių rinkos susijungė arba planuoja susijungti, o vyriausybės vertybinių popierių rinkos palaipsniui tampa taip pat labiau integruotos. Daugeliu aspektų finansinių operacijų atlikimui nacionalinės sienos vis labiau tampa nereikšmingos, ypač stambiaus masto bankininkystėje ir vertybinių popierių rinkose, o augantis finansinės infrastruktūros harmonizavimas ir integravimas palaiko šią tendenciją.⁶³ Galima teigti, jog spartus euro zonos valstybių finansų rinkų vystymasis, sąlygojamas Europos Sąjungos vykdomos finansų ir pinigų politikos, yra labai didelis iššūkis Centrinės ir Rytų Europos šalims narėms, kurių finansų rinkų vystymosi tendencijos dar nėra pasiekusios tokio aukšto harmonizacijos ir integracijos lygio bendrosios Europos Sąjungos finansų rinkos atžvilgiu. Todėl tikėtina, kad naujosioms Europos Sąjungos valstybėms narėms prireik nemažai laiko ir pastangų, kol jos pasieks absoliutų euro zonos valstybių narių finansų rinkų pažangos lygį.

Antra priežastis, kodėl dabartinių euro zonos valstybių narių finansų rinkų pažangos pavyzdys ne būtinai turi būti susijęs su ne euro zonos valstybių narių finansų sektoriaus vystymosi perspektyvomis yra ta, kad pats euro zonos finansų sektorius yra labai nevienalytis ir dažnai įtakojamas istorinių faktų, kurie neturi įtakos naujoms Europos Sąjungos valstybėms narėms. Galima daryti išvadą, kad kai kurie euro zonos valstybių finansų rinkų rodikliai siejami su tiesiogine įtaka naujų Europos Sąjungos valstybių narių finansų rinkų vystymuisi ir šių valstybių finansų rinkų integracijai į bendrą Europos Sąjungos vidaus rinką. Vienas iš tokių rodiklių - finansinio tarpininkavimo lygmuo ir veiksmingumas yra tiesiogiai susiję su naujų Europos Sąjungos valstybių narių finansų sektorių vystymusi. Tuo tarpu kai kurie kiti rodikliai nebūtinai yra labai reikšmingi, nes euro zona yra labai nevienalytė ir jos finansų rinkos iki šiol yra sudėtingų pasikeitimų objektai. Galiausiai reikia turėti omenyje, kad prisijungimo procesas pats savaime reiškia integraciją į euro zoną labiau per suderintų standartų priėmimą nei vien tik kopijuojant egzistuojančias nacionalines finansų sistemas.

2.3 Europos Sąjungos finansų politikos įtakos Lietuvos privačiam finansų sektoriui analizė

---

⁶³ Ten pat.

Atgavus nepriklausomybę Lietuvoje pradėjo sparčiai kurtis finansinės institucijos, tačiau turėjo praeiti nemažai laiko, kol Lietuvos finansų rinka bent šiek tiek priartėjo prie Europos Sąjungos finansų rinkos lygio. Perėjimas prie rinkos ekonomikos buvo susijęs su žymiu išteklių ir nuosavybės persikirstymu iš visuomeninio sektoriaus į privatų. Perėjimo iš komandinės ekonomikos į rinkos valdomą ekonomiką proceso metu ypatingai svarbūs veiksniai yra šie - tinkamai veikiančios finansinės institucijos ir finansinės rinkos. Tuo tarpu Europos Sąjunga daug dėmesio skyrė integruotai finansų rinkai, taigi Lietuva, norėdama tapti visateise Europos Sąjungos nare, per trumpą laiką turėjo padaryti didelę pažangą finansų rinkos srityje. Finansų rinkos įmonių veikla vis labiau rėmėsi Europos Sąjungos šalių praktika ir standartais. Taip pat reikia paminėti, kad palaiptai į Lietuvos finansų rinką buvo įsileista vis daugiau užsienio kapitalo įmonių. Be jokios abejonės Lietuva turėjo suderinti teisės aktų bazę su finansų rinką reglamentuojančiomis Europos Sąjungos teisės normomis. Taip pat turėjo būti suderintos ir finansų rinkos priežiūros taisyklės. Šiame skyriuje aptarsime tris finansų rinkos sektorius: bankininkystę, draudimo paslaugų rinką ir vertybinių popierių rinką bei jų raidos ir veiklos pokyčius, sąlygotus Europos Sąjungos finansų politikos. Apžvelgsime ir šių sričių nepriklausomų priežiūros institucijų: Lietuvos banko, Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos ir Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos veiklą bei kompetencijas.

2.3.1 Bankininkystė

Šiame skyriuje bus apžvelgta Europos Sąjungos finansų politikos įtaka Lietuvos bankininkystei. Lietuvoje finansų srityje vyravo bankai, todėl visą šią sritį galima buvo apibūdinti kaip neišsivysčiusią. Pavyzdžiui, 1998 metais bendros draudimo įmokos sudarė mažiau nei 1 % BVP, o Europos Sąjungos šalyse - vidutiniškai 12 %. Kapitalo rinka praktiškai neegzistavo.⁶⁴ Kadangi pirmieji komercinių bankų įstatymai buvo liberalūs, todėl bankų įsteigta buvo labai daug. Kaip pavyzdį galima paminėti, kad 1993m. Lietuvoje buvo įsteigta 27 bankai. Komercinių bankų vystymosi pradžioje jų veikla buvo žemos kokybės. Nors bankininkystės sritį kontroliuojanti institucija buvo įsteigta labai anksti, jau 1990 m. vasario 13 d. Lietuvos Respublikos Lietuvos Banko įstatyme, bent jau teoriškai, įsteigta dvipakopė bankininkystės sistema, kurioje Lietuvos Bankas yra ir centrinis bankas, ir bankininkystės sritį kontroliuojanti institucija, tačiau jos veikla nedarė didelės įtakos bankininkystės veiklos kokybei ir patikimumui, kol teisės aktais nebuvo tinkamai sureglamentuota ši sritis. Tuo labiau Lietuvai ruošiantis narystei Europos Sąjungoje, o vėliau Ekonominėje ir pinigų sąjungoje, išryškėjo daug svarbių

---

⁶⁴ Finansų rinkos vystymasis: bankų sistema // <http://finansai.tripod.com/bankusistema.htm>; prisijungimo laikas: 2006 10 28

sričių, kuriose reikėjo neatidėliotinos pažangos: a) reformų spartinimas greitinant įstatymų derinimą su Europos Sąjungos teisine sistema; b) bankų sektoriaus patikimumo didinimas; c) didelių valstybinių bankų privatizavimas; d) užsienio kapitalo vaidmens didinimas Lietuvoje; e) centrinio banko nepriklausomumo stiprinimas; f) valiutų modelio reformavimas. Šiuo metu visi šie uždaviniai sėkmingai išspręsti.⁶⁵

Reikia išanalizuoti Lietuvos Respublikos bankininkystės pagrindinių įstatymų kaitą, kurią sąlygojo integracija į Europos Sąjungą. 2004m. Europos centrinio banko pranešime apie konvergenciją buvo atkreiptas dėmesys į tai, jog Lietuvos teisė ir ypač Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas nenumato Lietuvos banko integracijos į Eurosystemą. Lietuva yra valstybė narė, kuriai taikoma išlyga, todėl ji privalo laikytis visų reikalavimų dėl Europos Sąjungos *acquis* pritaikymo pagal Sutarties 109 straipsnį. Tai turi įtakos kai kurioms Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo nuostatomis, taip pat kai kuriems kitiems teisės aktams.⁶⁶ Taigi Europos centrinio banko 2004 m. konvergencijos ataskaitoje buvo nurodyti Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo trūkumai, (iš esmės tokie pat trūkumai buvo nurodyti ir Europos Komisijos konvergencijos ataskaitoje), kurie pašalinti keičiant ar pripažįstant netekusiais galios atitinkamus Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo straipsnius. Atliksime trumpą Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo analizę. Šis įstatymas palaipsniui keitėsi vykstant harmonizacijos su Europos Sąjungos teisės aktais procesui. Vienas ryškiausių pasikeitimų buvo Lietuvos banko statuso pakeitimas įstojus į Europos Sąjungą. Lietuvos bankas tapo reglamentuojamas, kaip Lietuvos Respublikos centrinis bankas bei tapo Europos centrinių bankų sistemos dalimi. Lietuvai rengiantis dalyvauti Ekonominėje ir pinigų sąjungoje Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas buvo keičiamas, norint jį kuo labiau priartinti prie Europos Sąjungos teisės ir Europos centrinio banko gairių. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 1 straipsnio pakeitimai nurodo, jog Lietuvos bankas, siekdamas Europos centrinių bankų sistemos tikslų bei vykdydamas jos uždavinius, turi vadovautis Europos centrinio banko gairėmis ir nurodymais. Lietuvos bankas savo funkcijas atlieka ir veiklą vykdo tiek, kiek tai neprieštaruoja Europos centrinio banko ir Europos centrinių bankų sistemos tikslams ir Europos Sąjungos teisės aktams, tarp jų Europos centrinio banko teisės aktams.⁶⁷ Lietuvos Respublikos Lietuvos bankas, vadovaujantis 6 straipsnio pakeitimais, praranda išimtinę teisę į pinigų emisiją, o pakeitimas reglamentuoja, jog Lietuvos bankas, laikydamasis Europos

---

⁶⁵ Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai (Dvidešimt trečia knyga) // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija/integracija2004_1.pdf; prisijungimo laikas: 2006 10 26

⁶⁶ Europos centrinio banko 2004m. pranešimas apie konvergenciją // <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/ecbpub/cr2004lt.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 25

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas (Aktuali redakcija nuo 2006 04 25) // Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1957.

Bendrijos steigimo sutarties reikalavimų, turi teisę išleisti banknotus ir monetas.⁶⁸ Nuo pat Lietuvos banko įsteigimo jo pagrindinis tikslas buvo palaikyti kainų stabilumą. Šis tikslas išlieka ir po 2006m. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 7 straipsnio pakeitimo, nes atitinka Europos Bendrijos steigimo sutarties nuostatas. Šio straipsnio pakeitimai išplečia Lietuvos banko įtaką įvairių politikų įgyvendinimui pagal jo kompetenciją, nes nepažeisdamas pagrindinio tikslo, Lietuvos bankas pagal savo kompetenciją remia bendrąsias ekonominės politikos kryptis Europos Sąjungoje, kad padėtų siekti Europos Bendrijos steigimo sutartyje nustatytą Europos Bendrijos tikslų. Lietuvos bankas palaiko Lietuvos Respublikos Vyriausybės ekonominę politiką, kiek ji neprieštaruoja Lietuvos banko pagrindiniam tikslui ir atitinka Europos centrinio banko ir Europos centrinių bankų sistemos tikslus.⁶⁹

Reikia pažymėti, jog svarbus pakeitimas buvo atliktas pinigų politikos priemonių srityje. Ankstesnėse Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo redakcijose buvo reglamentuojama, jog Lietuvos bankas formuoja ir vykdo pinigų politiką, tačiau šią sritį derinant su Europos Sąjungos teisės aktais Lietuvos bankas prarado teisę formuoti atskirą pinigų politiką ir pagal Lietuvos Respublikos banko įstatymo 8 straipsnį išipareigojo įgyvendinti Europos Sąjungos pinigų politikos priemones laikantis Europos Sąjungos teisės aktų ir nuorodų. Šio įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 1 punktas, kuris reglamentavo, jog Lietuvos banko valdyba nustato Lietuvos banko pinigų politikos programą, iš vis neteko galios.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 1, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 18, 19, 20, 25, 31, 33, 35, 36, 38, 47, 49, 50, 53, 54, 54¹, 55 straipsnių, ketvirtojo ir penktojo skirsnių pavadinimų pakeitimo, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir įstatymo priedo papildymo įstatymas (išskyrus du straipsnius) įsigalios dieną, nuo kurios Europos Sąjungos Taryba panaikins išimtį dėl Lietuvos Respublikos pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 122 straipsnio 2 dalyje nustatytą procedūrą.

Verta pažymėti, jog 2003m. liepos 1d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas, kuris reglamentavo, kokios paslaugos yra laikomos finansinėmis paslaugomis, reikalavimus finansų įmonių ir kredito įstaigų, kurios verčiasi finansinių paslaugų teikimu, steigėjams, dalyviams bei vadovams, šių teises ir pareigas, finansų įstaigų steigimo, veiklos, jos pabaigos ir pertvarkymo sąlygas, tvarką bei ypatumus, taip pat finansų įstaigų, teikiančių licencines finansines paslaugas, veiklos priežiūros sąlygas, tvarką bei ypatumus.⁷⁰ Šio įstatymo taikymas numatytas visoms finansų įstaigoms – Lietuvos Respublikos juridiniams asmenims ir užsienio valstybių finansų įstaigų padaliniais, kurie veikia Lietuvos Respublikoje ir verčiasi

---

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 91-3891.

finansinių paslaugų teikimu Lietuvos Respublikoje, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys nenustato ko kita. Europos Sąjungos valstybės narės remiantis Europos Sąjungos *acquis* privalo užtikrinti, kad nacionalinė teisė nevaržytų steigimosi teisės ir laisvės teikti paslaugas bet kurioje Europos Sąjungos valstybėje, tai pirmiausia taikoma finansų sektoriui. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas puikiai atspindi ir įgyvendina šią nuostatą. Šis įstatymas parengtas vadovaujantis Europos Sąjungos teisės normų nuostatomis ir suderintas su teisės aktų baze. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo 59 straipsnyje pateikiami pasiūlymai Vyriausybei ir Lietuvos bankui parengti įstatymų, neatitinkančių Finansų įstaigų įstatymo nuostatų, pakeitimo ir (arba) papildymo įstatymų projektus.

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo nuostatas bei siekiant suderinti Lietuvos teisės aktų bazę bankininkystės srityje su Europos Sąjungos teisės aktų nuostatomis buvo parengtas Lietuvos Respublikos bankų įstatymo projektas, kurios tikslas - reglamentuoti Lietuvos komercinių ir specializuotų bankų, taip pat užsienio bankų, veikiančių Lietuvos Respublikoje, bei jų padalinių steigimo, licencijavimo, veiklos, pabaigos ir priežiūros tvarką, kad bankų sistema būtų stabili, patikima, efektyvi ir saugi. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas įsigaliojo 2004m. gegužės 1d. ir pakeitė Europos Sąjungos reikalavimų neatitinkantį Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymą. Lietuvos Respublikos bankų įstatymo priede nurodomi Europos Sąjungos teisės aktai (direktyvos), reglamentuojantys kredito įstaigų veiklą. Europos Sąjungos direktyvos įpareigoja valstybes nars imtis priemonių bankų sistemos vidaus rinkai sukurti pašalinant valstybių narių įstatymų skirtumus, taikant lygiaverčius finansinius reikalavimus ir užtikrinant sąžiningos konkurencijos sąlygas. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Respublikos bankų įstatyme reglamentuojamos nuostatos, susijusios su bankų įsisteigimo teise ir laisve teikti paslaugas, veiklos rizikos valdymu, kontrole bei bankų priežiūra.

Lietuvos Respublikos bankų įstatymo antrajame skirsnyje reglamentuojama banko, jo padalinių ir banko kontroliuojamų įmonių Lietuvos Respublikoje ir užsienio valstybėse steigimo tvarka, taip pat leidimų ir licencijų išdavimo tvarka. Lyginant su prieš tai galiojusiu Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymu, 8 straipsnyje numatytas papildomas reikalavimas iš priežiūros institucijos gauti leidimą įsteigti banką, tačiau 11 ir 12 straipsniuose reglamentuojama, jog nebebus reikalaujama priežiūros institucijos leidimo steigti banko filialus, atstovybes ir kitus padalinius Lietuvos Respublikoje bei Europos Sąjungos valstybėse narėse. Bankas, įsteigęs filialą ar kitą padalinį Lietuvos Respublikoje, taip pat įsteigęs filialą Europos Sąjungos valstybėje narėje, tik privalės pateikti priežiūros institucijos teisės aktais nustatytą informaciją ir dokumentus.⁷¹

---

⁷¹ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832.

Lietuvos Respublikos bankų įstatymo trečiajame skirsnyje „Užsienio bankų veikla Lietuvoje“ nustatyti reikalavimai Europos Sąjungos valstybėje narėje licencijuotų užsienio bankų ir kitų užsienio šalių bankų veiklai Lietuvoje. Įstatymo 16 straipsnis reglamentuoja, jog užsienio bankai gali šio įstatymo nustatyta tvarka steigti Lietuvos Respublikoje bankus, įsigyti veikiančių bankų įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisų dalį, steigti filialus ir atstovybes, o Europos Sąjungos valstybėse narėse licencijuoti užsienio bankai taip pat turi teisę teikti finansines paslaugas neįsteigę filialo Lietuvoje šio įstatymo 20 straipsnyje nustatyta tvarka.⁷² Apibendrinant galima pasakyti, jog šis įstatymo skirsnis nustato, jog užsienio bankai Lietuvoje galės steigti bankus, filialus, atstovybes tik gavę Lietuvos Respublikos priežiūros institucijos leidimą, o įsigyti veikiančių bankų įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalį - tik gavę Lietuvos Respublikos priežiūros institucijos sutikimą. Užsienio banko filialai, norėdami teikti finansines paslaugas, papildomai turės gauti Lietuvos Respublikos priežiūros institucijos veiklos licenciją. Reikia pažymėti, kad antrasis ir trečiasis įstatymo skirsniai įgyvendina Europos Sąjungos reglamentų nuostatas, susijusias su bankų įsisteigimo teise ir laisve teikti paslaugas finansų sektoriuje.

Apibūdinant banką kaip specifinę veiklą besiverčiančią finansų įstaigą ir siekiant sumažinti galimas bankų veiklos riziką, Lietuvos Respublikos bankų įstatymo penktajame skirsnyje nustatyti reikalavimai ir atsakomybė banko vadovams, numatytos banko organų kompetencijos sritys. Bankams bus privalu turėti nuolat veikiančius paskolų, vidaus audito ir rizikos valdymo komitetus, o vidaus audito komiteto sudarymą ir veiklą privalės kontroliuoti banko stebėtojų taryba. Tokia tvarka sureglamentuojamas bankų veiklos rizikos valdymas.

Reikia pasakyti, jog įstatymo dešimtame skirsnyje nustatyta, kad prižiūrima bankų, užsienio bankų filialų, taip pat Lietuvoje įsteigtų bankų filialų užsienio valstybėse veikla. Tačiau tuo pačiu neribojama ir priimančios užsienio valstybės priežiūros institucijos teisė vykdyti toje valstybėje veikiančių Lietuvos bankų filialų priežiūrą. Skirsnis priežiūros, kuri taikoma Europos Sąjungos valstybėje narėje licencijuotų ir užsienio šalyse licencijuotų bankų filialams Lietuvoje, apimtis, t. y. Europos Sąjungos valstybėje narėje licencijuotų bankų filialų, įsteigtų Lietuvoje, priežiūros tvarka bus žymiai paprastesnė. Šiame skirsnyje nustatytos priežiūros institucijos teisės ir pareigos, nurodytos poveikio priemonės, kurių gali imtis priežiūros institucija: a) įspėti dėl veiklos trūkumų arba priežiūros institucijos nurodymų nevykdymo ar netinkamo vykdymo; b) laikinai uždrausti teikti vieną ar kelias finansines paslaugas; c) laikinai ar visam laikui uždrausti vieno ar kelių banko filialų ar kitų banko ar užsienio banko filialo padalinių veiklą; d) paskelbti

---

⁷² Ten pat.

banko ar užsienio banko filialo veiklos moratoriumą; e) atšaukti išduotą licenciją ar laikinai sustabdyti jos galiojimą ir kt.

2.3.2 Draudimo rinka

Lietuvos draudimo rinka – tai sparčiai besivystanti ir auganti rinka, pasižyminti didele konkurencija. 2005 metais pagal pasirašytas įmokas šalies draudimo rinka perkopė simbolinę 1 mlrd. Lt. kartelę. Taip pat didėjo draudimo bendrovių valdomas turtas, investicijos bei nuosavas kapitalas. Nors Lietuvos draudimo rinka sparčiai plečiasi, pagal draudimo skvarbą bei draudimo indėlį į šalies bendrąjį vidaus produktą vis dar pastebime didelį atotrūkį tarp Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos šalių.⁷³ Taigi pagal draudimo skvarbą (1,6 proc.) Lietuva išlieka paskutinėje vietoje tarp kitų Europos Sąjungos šalių, beveik šešis kartus atsilikdama nuo Europos Sąjungos draudimo skvarbos vidurkio (9,2 proc. 2004 m. duomenimis). Ekspertų prognozėmis, 2006 metais šalies draudimo rinka išaugs 20,9 proc. Pasak Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos Lietuvos draudimo rinkoje sustiprėjo teigiamos augimo tendencijos. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, pastebime naują reiškinį – 2005 metais Lietuvoje pradėjo veikti kitų Europos Sąjungos narių draudimo įmonių filialai, kurių veiklą prižiūri ne Lietuvos, o atitinkamų Europos Sąjungos valstybių narių draudimo rinkos priežiūros institucijos.⁷⁴ Europos Sąjungos valstybių narių kapitalo dalis šalies draudimo rinkoje padidėjo 7 proc. Ir Europos Sąjungos valstybių atstovų dalis sudaro daugiau nei 96 proc. Europos Sąjungos akcininkų valdomo kapitalo. Galime daryti išvadą, jog tai leidžia tikėtis naujų draudimo tradicijų, procedūrų, technologijų bei standartų diegimo Lietuvos draudimo įmonėse, lemsiančio paslaugų bei klientų aptarnavimo kokybės augimą.

Lietuvos draudimo paslaugų rinkos veiklą kontroliuojanti institucija yra Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija, kurios tikslas – užtikrinti draudimo sistemos patikimumą, veiksmingumą, saugumą ir stabilumą, draudėjų, apdraustųjų, naudos gavėjų ir nukentėjusių trečiųjų asmenų interesų ir teisių apsaugą.⁷⁵ Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija vykdo draudimo įmonių, užsienio valstybių draudimo įmonių filialų, įsteigtų Lietuvos Respublikoje, bei draudimo brokerių įmonių ir užsienio valstybių nepriklausomų draudimo tarpininkų filialų, įsteigtų Lietuvos Respublikoje, veiklos priežiūrą. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija taip pat vykdo draudimo įmonių ir draudimo tarpininkų, teikiančių paslaugas ar įsteigusių filialus kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse,

⁷³ „Draudimas Lietuvoje“ 2005 metų apžvalga // Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija // <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2005.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 26

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijos nuostatai patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004m. sausio 13d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijos nuostatų patvirtinimo“ Nr. 27 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 9-230.

veiklos priežiūrą.⁷⁶ Po integracijos į Europos Sąjungą keitėsi Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos vaidmuo Europos Sąjungos institucijose. Iki narystės Europos Sąjungoje Lietuva turėjo stebėtojo statusą, o po integracijos Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija įgijo teisę formuoti Europos Sąjungos vidaus rinkos politiką, dalyvaudama Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų komiteto CEIOPS veikloje.

Lietuvos draudimo rinka veikia kaip Europos Sąjungos vidaus rinkos dalis nuo 2004m. gegužės 1d. Reikia išanalizuoti 2004m. sausio 1d. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo poveikį draudimo rinkai, Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas parengtas vadovaujantis Europos Sąjungos teisės aktais, Tarptautinės draudimo priežiūros institucijų asociacijos (IAIS) principais, standartais ir rekomendacijomis, Tarptautinio valiutos fondo Geros skaidrumo praktikos finansų institucijų veikloje kodeksu, Europos Sąjungos, Pasaulio banko ir Tarptautinio valiutos fondo ekspertų išvadomis. Remiantis Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo projekto aiškinamuoju raštu, galime teigti, jog Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo projekto tikslas buvo suderinti draudimo ir draudimo tarpininkavimo veiklą reglamentuojančias teisės normas su Europos Sąjungos teise ir panaikinti esamus apribojimus Lietuvos Respublikos draudimo rinkai įsilieti į Europos Sąjungos vidaus rinką nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos.⁷⁷ Vienas svarbiausių Europos Sąjungos finansų politikos tikslų yra sukurti bendrą, integruotą valstybių narių finansų rinką, todėl draudimo paslaugų sektoriaus, kaip finansų rinkos segmento, teisės aktų suderinimas su Europos Sąjungos teisės normomis ir jų įgyvendinimas turėjo reglamentuoti draudimo ir draudimo tarpininkavimo veiklą siekiant, kad draudimo sistema būtų patikima, efektyvi, saugi ir stabili. Svarbu paminėti, kad Lietuva, siekdama įsilieti į Europos Sąjungos bendrą finansų rinką draudimo paslaugų srityje, turėjo Lietuvos Respublikos draudimo įstatyme įdiegti naujas nuostatas dėl draudimo įmonių ir draudimo tarpininkų veiklos kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių draudimo įmonių ir draudimo tarpininkų veiklos Lietuvoje. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 53 straipsnis nurodo, jog draudimo įmonė, ketinanti teikti paslaugas kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, privalo apie tai pranešti Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijai, kartu nurodydama ir rizikas, dėl kurių ketinama sudaryti draudimo sutartis.⁷⁸ Galima daryti išvadą, kad Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare išnyksta apribojimai Lietuvos draudimo įmonėms ir draudimo tarpininkams teikti paslaugas kitose Europos Sąjungos šalyse. Tuo pačiu pagal 56 įstatymo straipsnį atveriamas kelias ir Europos Sąjungos valstybių narių draudimo

⁷⁶ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas //

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2127&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2006 10 28

⁷⁸ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

įmonių veiklos vystymui Lietuvoje: „Kitų Europos Sąjungos valstybių narių draudimo įmonės Lietuvos Respublikoje turi teisę steigti dukterines draudimo įmones, teikti paslaugas arba steigti filialą.“⁷⁹ Įstatymas išskiria tris pagrindines veiklos formas: a) teisę steigti dukterines įmones; b) teisę steigti filialus ir c) teisę teikti paslaugas neįsteigus nei dukterinės įmonės, nei filialo. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas įtvirtina Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas, kad draudimo įmonės arba draudimo tarpininkų, teikiančių paslaugas ar įsteigusių filialus kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, finansinę priežiūrą vykdo tos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentinga priežiūros institucija, kurioje yra draudimo įmonės arba draudimo tarpininko buveinė.

Reikia pažymėti, jog išsiplėtusi draudimo tarpininkų paslaugų dalis Europos Sąjungos draudimo rinkoje buvo signalas, jog draudimo tarpininkų veikla Lietuvoje turėtų būti harmonizuota įstatymu. Todėl Lietuvos Respublikos draudimo įstatyme, įgyvendinant 2002 m. gruodžio 9d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/92/EB dėl draudimo tarpininkavimo, atsirado naujos nuostatos dėl draudimo tarpininkų. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas išskiria draudimo brokerių įmones, kaip nepriklausomus draudimo tarpininkus, ir draudimo agentus bei draudimo agentų įmones, kaip priklausomus draudimo tarpininkus. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas nustato, jog draudimo brokerių įmonė turi teisę verstis draudimo tarpininkavimo veikla tik turėdama Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos išduotą licenciją. Įstatymo 145 straipsnis nurodo, kad licencija draudimo brokerių įmonės veiklai taip pat galioja visose kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, suteikdama teisę vykdyti draudimo ir perdraudimo tarpininkavimo veiklą įgyvendinant steigimosi teisę ir teisę teikti paslaugas.⁸⁰ Taip pat pagal 171 straipsnį priklausomam draudimo tarpininkui, tarpininkaujančiam kitos Europos Sąjungos valstybės narės draudimo įmonei, Lietuvos Respublikoje teikiančiai paslaugas ar įsteigusiai filialą, taikomi tokie patys reikalavimai kaip ir tarpininkaujant draudimo įmonei ar užsienio valstybės draudimo įmonės filialui.⁸¹

Reikia paminėti, jog šiais bendros Europos Sąjungos vidaus rinkos privalumais per trumpą laiką pasinaudojo daug draudimo įmonių. 2005m. rugpjūčio 23d. Lietuvos Respublikoje teisę teikti draudimo paslaugas neįsisteigus turėjo 163 draudimo įmonės ir 2 filialai iš 23 Europos Sąjungos valstybių narių.⁸²

Svarbu paminėti, jog 2003 metais priimtas Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas grindžiamas nauju ir svarbiu požiūriu dėl rinkos dalyvių priežiūros, kurio esmė – pačių

---

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Ten pat.

⁸¹ Ten pat.

⁸² „Draudimas Lietuvoje“ 2004 metų apžvalga // Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija // <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 26

draudimo rinkos dalyvių atsakingumo bei savireguliacijos mechanizmų stiprinimas draudimo įmonėje. Draudimo įmonė privalo turėti vidaus audito tarnybą ir vyriausiąjį aktuarijų, akcentuojamas draudimo įmonės valdybos vaidmuo įgyvendinant skaidraus, patikimo ir apdairaus draudimo įmonės valdymo principus. Draudimo įmonė taip pat privalo tvarkyti jos vardu ir interesais veikiančių priklausomų draudimo tarpininkų sąrašą, tikrinti jų profesinę kvalifikaciją.

Apibendrinant galime teigti, jog pastarųjų kelerių metų laikotarpį galima būtų apibūdinti kaip esminių pertvarkų laikmetį Europos Sąjungos draudimo rinkos reglamentavimo ir draudimo veiklos priežiūros sistemoje. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos vaidmuo šiame procese iš esmės pakito Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare – atitinkamų direktyvų perkėlimą į nacionalinę teisę pakeitė aktyvus dalyvavimas Europos Sąjungos teisės kūrimo procese. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija jau porą metų dalyvauja Europos Sąjungos draudimo rinkos reguliavimo procese kaip visateisė dalyvė. Vertinant Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos veiklą naujomis sąlygomis galima teigti, jog ji sėkmingai įsiliejo į bendrą 25 Europos sąjungos valstybių narių draudimo priežiūros sistemą ir aktyviai veikia užtikrinant sklandų Europos Sąjungos vieningos rinkos funkcionavimą.

2.3.3 Vertybinių popierių rinka

Lietuva, siekdama efektyviai išnaudoti galimybes, kurias atveria narystė Europos Sąjungoje bei globalūs ekonomikos procesai, ir pasiekti ženklų ekonomikos ir socialinės gerovės augimą, turi nuolat tobulinti vertybinių popierių rinkos funkcionavimą bei pensijų fondų veiklos priežiūrą, kuri užtikrintų asmenims galimybę kaupti senatvės pensijai, naudojantis kapitalo rinkų galimybėmis. Integruojantis į Europos Sąjungos kapitalo rinką, būtina siekti veiksmingos Lietuvos kapitalo integracijos į bendrą Europos Sąjungos rinką, sukuriant palankias sąlygas užsienio finansų tarpininkams ir investicijų valdytojams nevaržomai veikti Lietuvoje, skatinti Lietuvos įmonių veiklą vientisoje Europos Sąjungos rinkoje. Tam būtinas nuolatinis Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų vertybinių popierių rinkos reguliavimo, investicinių paslaugų bei turto valdymo paslaugų srityje suderinimas, vis dar pasitaikančių nacionalinių barjerų, ribojančių paslaugų teikimo laisvę, eliminavimas, taip pat šių nuostatų praktinio įgyvendinimo užtikrinimas.⁸³

Lietuvos vertybinių popierių rinkos priežiūros institucija yra Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija, atliekanti įstatymų ir kitų teisės aktų jai pavestas atitinkamos

---

⁸³ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos 2006-2008 metų strateginis veiklos planas // http://www.vpk.lt/uploads/institucijos_misija.doc; prisijungimo laikas: 2006 10 28

finansų rinkos srities priežiūros funkcijas ir įgyvendinanti šioje srityje valstybės politiką. Taip pat Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija, įgyvendindama Vyriausybės pensijų reformos politiką, vykdo pensijų fondų bei kolektyvinio investavimo subjektų priežiūrą. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos uždaviniai, remiantis Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 52 straipsniu, yra prižiūrėti kaip laikomasi sąžiningos prekybos taisyklių vertybinių popierių apyvartoje, imtis priemonių, užtikrinančių veiksmingą vertybinių popierių rinkos veikimą ir investuotojų apsaugą, teikti pasiūlymus dėl valstybės ekonominės politikos, skatinančios vertybinių popierių rinkos plėtrą, formavimo.⁸⁴ Vienas iš Vertybinių popierių komisijos tikslų, atsižvelgiant į Vyriausybės prioritetus, yra stiprinti Lietuvos įtaką formuojant Europos Sąjungos ekonominę politiką ir sprendimus šaliai aktualiais klausimais. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija įgyvendina Vyriausybės politiką Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungos ekonomiką kapitalo rinkos srityje, siekiama, kad Lietuvos vertybinių popierių rinka taptų Europos ir pasaulio rinkų dalimi. 2004 m. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, Lietuvos vertybinių popierių rinka tapo lengviau prieinama Europos Sąjungos šalių narių investuotojams, kuriems anksčiau buvo taikomi griežtesni investicijų saugumo apribojimai.

Lietuvos vertybinių popierių rinka sparčiai išsilieja į bendrą Europos Sąjungos vidaus rinką. Nors palyginti nedidelė Lietuvos kapitalo rinka negali tikėtis stambiausių užsienio institucinių investuotojų dėmesio bei didelių investicijų, tačiau didesnio pajamingumo ieškančys Europos investiciniai fondai jau atrado pelningas lietuviškas akcijas. Tam, kad būtų sudarytos sąlygos Lietuvos vertybinių popierių rinkai sėkmingai integruotis į Europos Sąjungos finansų rinką turėjo būti suderinti šios srities Lietuvos teisės aktų su Europos Sąjungos teisės normomis. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikai tapus Europos Sąjungos valstybe nare, kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse licencijuotos finansų maklerio įmonės, komerciniai bankai, investicijų valdymo įmonės įgijo teisę teikti investicines paslaugas, turto valdymo paslaugas Lietuvos Respublikoje steigiant filialą arba jo nusteigiant. Laisve teikti paslaugas kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse jau pradėta naudotis. Vertybinių popierių komisija per 2005m. iš Europos Sąjungos valstybių narių finansų priežiūros institucijų gavo 121 pranešimą apie jų licencijuotas finansų maklerio įmones, ketinančias teikti investicines paslaugas Lietuvos Respublikoje nusteigiant filialų.⁸⁵ Reikia apžvelgti Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo pakeitimus bei naujas nuostatas, sąlygojusias šių procesų atsiradimą ir įgyvendinimą. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatyme

---

⁸⁴ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas (aktuali redakcija nuo 2006 06 22) // Valstybės žinios. 1996, Nr. 16-412.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos 2006-2008 metų strateginis veiklos planas // http://www.vpk.lt/uploads/institucijos_misija.doc; prisijungimo laikas: 2006 10 28

atsirado nauja nuostata, kuri numato, jog atsisakoma vertybinių popierių įregistravimo, o vietoje to reikalaujama, kad emitentas, vertybinių popierių siūlytojas ar asmuo, ketinantis įtraukti vertybinius popierius į prekybą reguliuojamoje rinkoje, parengtų, patvirtintų ir viešai paskelbtų vertybinių popierių prospektą. Ši nuostata buvo įtraukta į Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymą, vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/71/EB dėl prospekto, kuris turi būti skelbiamas, kai vertybiniai popieriai yra viešai siūlomi arba įtraukiami į prekybą reguliuojamoje rinkoje.⁸⁶

Svarbu paminėti, jog vadovaujantis 2004m. balandžio 27d. priimtu Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymu Lietuvos teisinėje sistemoje pirmą kartą buvo įvestas privalomojo akcijų pardavimo ir pirkimo institutas. Šis institutas buvo įvestas atsižvelgiant į Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų nuostatas. Taigi Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 19 straipsnio 1 punktas reglamentuoja, jog emitento akcininkas, veikdamas savarankiškai ar sutartinai su kitais asmenimis, įsigijęs akcijų, sudarančių ne mažiau kaip 95 procentus balsavimo teisę suteikiančio kapitalo ir ne mažiau kaip 95 procentus visų balso teisę šio emitento visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių akcijų, turi teisę reikalauti, kad visi kiti emitento akcininkai parduotų jiems priklausančias balso teisę suteikiančias akcijas, o šie privalo jas parduoti šio įstatymo nustatyta tvarka.⁸⁷ Galima ir priešinga situacija: kai, esant nurodytai situacijai, stambieji akcininkai nesinaudoja privalomojo akcijų pardavimo teise, tada smulkieji akcininkai turi teisę reikalauti privalomo jų akcijų išpirkimo, o stambieji akcininkai privalo jas išpirkti.

Taip pat reikia paminėti, kad Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas papildytas nauju trečiuoju⁽¹⁾ skirsniu, kuris reglamentuoja oficialaus pasiūlymo pateikimo ir įgyvendinimo procedūras. Šiuo papildymu buvo siekiama užtikrinti investuotojų interesų apsaugą bei nustatyti reikalavimus oficialaus pasiūlymo pateikimo ir įgyvendinimo procedūrai, kai vertybinių popieriais leidžiama prekiauti vienos ar kelių Europos Sąjungos valstybių narių reguliuojamose rinkose. Siekiant sumažinti galimybę pasinaudoti viešai neatskleista informacija, Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatyme asmeniui, įsigijusiam daugiau kaip 40 proc. balsų bendrovės akcininkų susirinkime, nustatoma prievolė per 7 dienas viešai paskelbti apie ketinimą teikti oficialų pasiūlymą supirkti likusias bendrovės

---

⁸⁶ 2004m. Komisijos darbo ataskaita ir vertybinių popierių rinkos plėtros tendencijos // Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija // <http://www.lsc.lt/uploads/2004%20m%20%20VVPK%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 28

⁸⁷ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas (aktuali redakcija nuo 2006 06 22) // Valstybės žinios. 1996, Nr. 16-412.

vertybinius popierius.⁸⁸ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo naujas trečiasis⁽¹⁾ skirsnis buvo parengtas vadovaujantis 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų nuostatomis. Šios direktyvos tikslas – Europos Sąjungos valstybėse narėse nustatyti vienodas taisykles, užtikrinančias vertybinių popierių savininkų interesų apsaugą, kai įstatymų nustatytais atvejais yra privaloma pateikti oficialų pasiūlymą dėl vertybinių popierių, kuriais leidžiama prekiauti vienos ar kelių Europos Sąjungos valstybių narių reguliuojamoje rinkoje. Taigi Lietuvos, kaip visateisės Europos Sąjungos valstybės narės, vertybinių popierių savininkų interesų apsauga yra užtikrinama, remiantis minėtos direktyvos nuostata, jog būtina apsaugoti valstybės narės teisės aktais reglamentuojamų bendrovių vertybinių popierių savininkų interesus, kai yra pateikiami pasiūlymai dėl tų bendrovių perėmimo arba kai keičiasi jų valdymas ir bent tam tikra jų vertybinių popierių dalimi leidžiama prekiauti valstybės narės reguliuojamoje rinkoje.⁸⁹

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvos vertybinių popierių rinkos teisinė bazė plėtojama siekiant užtikrinti akcininkų teises bei informacijos apie rinkos dalyvius atskleidimą pagal pažangiausią užsienio šalių praktiką. Vertybinių popierių rinkos priežiūra atitinka tarptautinius standartus bei tarptautinės vertybinių popierių komisijų organizacijos (IOSCO) patvirtintus principus. Teisės aktai atitinka Europos Sąjungos direktyvas, vyksta nuolatinė jų peržiūra ir derinimas prie besikeičiančių Europos Sąjungos taisyklių, sukurtos sąlygos rinkos dalyviams be apribojimų veikti bendroje Europos Sąjungos rinkoje, užtikrinama adekvati jų priežiūra.

III. EUROPOS SAJUNGOS FINANSŲ POLITIKOS ĮTAKOS LIETUVAI PERSPEKTYVOS

3.1 Europos Sąjungos finansų politikos įtaka Lietuvai įstojus į Ekonominę ir pinigų sąjungą

Ekonominės ir pinigų sąjungos įkūrimas ir euro įvedimas – kulminacija proceso, prasidėjusio daugiau kaip prieš 40 metų, kai 6 Europos šalys Romoje pasirašė Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartį. Bendros valiutos bei Ekonominės ir pinigų sąjungos tikslas buvo visada vaizduojamas kaip raktas į galutinį integracijos etapą ir iš tikrųjų integruotą

---

⁸⁸ 2004m. Komisijos darbo ataskaita ir vertybinių popierių rinkos plėtros tendencijos // Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija // <http://www.lsc.lt/uploads/2005%20m%20%20VPK%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 28

⁸⁹ Directive 2004/25/EC of the European Parliament and of the Council of 21 april 2004 on takeover bids (Text with EEA relevance) // Official Journal L. 2004, Nr.142-12

ekonominę ir politinę erdvę. Europos pinigų sistemos sėkmė ir rinkos integracijos reikšmingumas skatino šalis nars ir Europos Komisiją atkreipti dėmesį į Ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimą. Susiformavo dvi svarbios priežastys, dėl kurių buvo skiriamas dėmesys Ekonominėi ir pinigų sąjungai. Pirmą, kapitalo rinkų liberalizavimas, kaip Maastrichto sutarties sudedamoji dalis, kuris reikalavo arba atsisakyti fiksuoto valiutų kurso, arba didesnio pinigų politikos koordinavimo. Antra, buvo pastebėta, kad autentiškos bendros rinkos egzistavimui reikalinga bendra valiuta norint garantuoti, jog bendra rinka turės potencialą augti bei klestėti.⁹⁰ 1988 m. birželio mėn. Europos Sąjungos Vadovų Taryba patvirtino siekį nuosekliai sukurti Ekonominę ir pinigų sąjungą ir įpareigojo tuometinio Europos Komisijos pirmininko Jacques Delors vadovaujamą komitetą išnagrinėti ir pasiūlyti konkrečius etapus, leisiančius sukurti šią sąjungą. Ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimąsi galima suskirstyti į tris etapus:

1) Ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimosi pirmasis etapas prasidėjo dar gerokai prieš pradėdant galioti Europos Sąjungos (Maastrichto) sutartį. Remdamasi Deloro pranešimu, Europos Sąjungos Vadovų Taryba 1989 m. birželio mėn. nusprendė, kad Ekonominės ir pinigų sąjungos pirmasis etapas turėtų prasidėti 1990 m. liepos 1 d. Iš esmės tą dieną buvo panaikinti visi kapitalo judėjimo tarp valstybių narių apribojimai. Siekiant sėkmingai įkurti Ekonominę ir pinigų sąjungą bei įgyvendinti antrąjį ir trečiąjį etapus, buvo būtina peržiūrėti Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartį (Romos sutartį) ir sukurti reikiamą institucinę struktūrą. 1991m. buvo sušaukta tarpvyriausybinių konferencija Ekonominės ir pinigų sąjungos klausimais, kurios rezultatas - Europos Sąjungos sutartis, pasirašyta 1992m. vasario 7d. Maastrichte, prie kurios taip pat pridėtas protokolai dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto. Įsigaliojusi Europos Sąjungos sutartis atvėrė kelią antram Ekonominės ir politinės sąjungos etapui.

2) 1994m. sausio 1d., prasidėjus antrajam etapui, buvo įkurtas Europos pinigų institutas, kurio pagrindiniai tikslai buvo stiprinti centrinių nacionalinių bankų tarpusavio bendradarbiavimą ir pinigų politikos derinimą, rengtis Europos centrinių bankų sistemos sukūrimui, siekiant įgyvendinti bendrą pinigų politiką. Šio etapo metu Europos Sąjungos narės pasiekė akivaizdžią pažangą ekonomikos konsolidavimo srityje ir daugelis iš jų atitiko stojimo į Ekonominę ir pinigų sąjungą kriterijus. 1998m. gegužės mėn. Europos Viršūnių Taryba paskelbė 11 ES valstybių sąrašą, kurios nuo 1999m. sausio 1d. galėjo tapti Ekonominės ir pinigų sąjungos narėmis. Reikėjo rasti būdą bendros valiutos stabilumui užtikrinti, nes infliacija mažina ekonomikos konkurencingumą. Tam 1998m. liepos 1d. buvo įkurtas Europos centrinis bankas ir numatyta Europos centrinių bankų sistemos struktūra. Europos centrinių bankų sistemą sudarė

---

⁹⁰ Laffan B. The Finances of the European Union. Houndmills: St. Martin's Press, 1997, p. 23

Europos centrinis bankas ir 15 šalių nepriklausomi nacionaliniai bankai, o jos pagrindinis tikslas – išlaikyti kainų stabilumą. Europos centrinių bankų sistema yra laikoma labiau politine, nei teisine sąvoka. Ja Europos Sąjungos teisės aktų kūrėjai puikiai išreiškė integracinę pinigų sąjungos charakterį, kartu išreiškiantį ir bendrą Europos Sąjungos narių pinigų politikos formavimą ir įgyvendinimą, tačiau *de jure* Europos centrinių bankų sistema neturi teisinio subjektiškumo.⁹¹ Įsteigus Europos centrinį banką, Europos pinigų institutas baigė vykdyti savo užduotis.

3) 1999 m. sausio 1 d. prasidėjo trečiasis ir paskutinis Europos pinigų sąjungos etapas - buvo neatšaukiamai nustatyti pirmųjų 11 pinigų sąjungoje dalyvaujančių valstybių narių valiutų kursai, o Europos centrinis bankas tapo atsakingas už bendros pinigų politikos vykdymą. Eurus tapo vienintele savarankiška valiuta Ekonominėje ir pinigų sąjungoje, o euro zonos valstybių nacionalinės valiutos prarado savarankiškumą ir tapo tik euro išraiška, nors pereinamuoju laikotarpiu dar cirkuliavo apyvartoje. Apibendrinant galima pasakyti, jog trečiojo etapo metu, po ilgų teorinio ir praktinio pasiruošimo metų, buvo įgyvendinta Ekonominės ir pinigų sąjungos vizija bei euro zonoje pirmiausiai elektroninių atsiskaitymų, o nuo 2002m. sausio 1d. grynųjų pinigų pavidalu pradėjo cirkuliuoti bendra valiuta – euras. Nors Ekonominė ir pinigų sąjunga jau įkurta, tačiau trečiasis etapas dar nepasibaigęs, nes dar yra Europos Sąjungos šalių narių neįstojusių į Ekonominę ir pinigų sąjungą (didžiausią dalį sudaro naujai įstojusios į Europos Sąjungą šalys), tačiau intensyviai besiruošiančių tapti Ekonominės ir pinigų sąjungos narėmis, tame tarpe ir Lietuva. Laikantis nustatytų terminų ir atitinkant konvergencijos kriterijus šios Europos Sąjungos šalys galės prisijungti prie trečiojo etapo ir tapti Ekonominės ir pinigų sąjungos narėmis.

Lietuva, kaip ir kitos naujausios Europos Sąjungos narės prie Bendrijos prisijungė tik 2004m., kai jau buvo prasidėjęs trečiasis etapas bei Ekonominė ir pinigų sąjunga jau priklausė 12 valstybių narių. Reikia paminėti, jog dėl šios priežasties Lietuva tiesiogiai nedalyvavo nuosekliame pasiruošime įkurti Ekonominę ir pinigų sąjungą bei pirmajame ir antrajame jos įgyvendinimo etapuose. Tačiau tai dar nereiškia, kad Lietuva, tapusi Europos Sąjungos nare, automatiškai dalyvauja iš karto trečiajame Ekonominės ir pinigų sąjungos etape. Kaip galime pastebėti iš prieš tai buvusių skyrių, Lietuva nuo pat nepriklausomybės atgavimo metų savo teisinę bazę, sąlygojusią daugelį valstybės raidos veiksnių, kūrė remdamasi Europos Sąjungos praktikomis bei rekomendacijomis. O prasidėjus deryboms dėl narystės Europos Sąjungoje Lietuva turėjo labai sparčiai pakeisti ir suderinti valstybės teisės aktų bazę, kuri turėjo

---

⁹¹ Lastra R. M. The Division of Responsibilities between the European Central Bank and the National Central Banks within the European System of Central Banks. Brussels: PIE Lang, 1999, p. 201

atitikti Europos Sąjungos *acquis* ne tik finansų politikos, bet ir daugelyje kitu sričių. Buvo padarytas milžiniškas darbas teisės aktų suderinimo srityje ir dar didesnis – užtikrinant tinkamą jų įgyvendinimą, kad Lietuva atitektų visus konvergencijos kriterijus ir galėtų prisijungti prie Ekonominės ir pinigų sąjungos. Galima daryti išvadą, kad netgi Lietuvai tiesiogiai nedalyvavus Ekonominės ir pinigų sąjungos įgyvendinimo procese, ji turėjo per trumpą laiką padaryti labai didelę pažangą ir atitikti Europos Sąjungos šalių senbuvų aukštą ekonominės, politinės ir teisinės konvergencijos lygį. Tai rodo didelį Lietuvos pasiryžimą siekti narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje bei tapti valstybe, kurioje vyrauja stabili makroekonominė situacija, pagrįsta tvaria fiskaline ir lanksčia pinigų politika.

Apibendrinant reikia pažymėti Lietuvos narystės Europos Sąjungos privalumus Ekonominės ir pinigų sąjungos srityje. Pirmiausia Lietuvai įgyvendinus konvergencijos kriterijus, nustatytus Maastrichto sutartyje ir įsivedus bendrą valiutą eurą bei tapus Ekonominės ir pinigų sąjungos nare, Lietuva įsijungs į gerai išplėtotą ir stabilią finansų sistemą, vis labiau tarptautinius standartus atitinkanti bankų priežiūra užtikrins patikimą ir stabilų šalies bankų sistemos funkcionavimą. Atitinkantis Europos Sąjungos sutarties bei Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto reikalavimus ir stiprėjantis centrinio banko nepriklausomumas skatins finansų rinkos pasitikėjimą šalies pinigų politika ir mažesnę infliaciją. Pagal Europos Sąjungos reikalavimus palaipsniui bus sukurta pilna Nacionalinių sąskaitų sistema, kuri suteiks galimybę turėti išsamią tarptautiniu mastu palyginamą informaciją apie mūsų šalies ekonomiką tiek vidaus teritorijoje (apskričiose), tiek ir nacionaliniu lygiu. Nacionalinės sąskaitos – tai subalansuotų šalies gamybos, pajamų formavimo, paskirstymo, vartojimo, kapitalo ir turto kaupimo, skolinimosi, finansinių išteklių ir įsipareigojimų rodiklių ir jų ryšio su kitų valstybių ekonomika sistema. Nacionalinių sąskaitų rodikliai teikiami pagal regionus (regioninės sąskaitos). Remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001m. gegužės 16d. nutarimu Nr. 569 Dėl Europos Nacionalinių sąskaitų sistemos diegimo Lietuva įsipareigoja kurti ir tvarkyti nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemą – Lietuvos Respublikos bendrojo vidaus produkto ir kitų makroekonomikos rodiklių vertinimo pagrindą pagal 1995 metų Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemą (ESS' 95).⁹² Nacionalinių sąskaitų sistemos sukūrimas turės didelę naudą analitikams ir ekonominės politikos kūrėjams, analizuojant šalies ekonomikos vystymosi kryptis, nustatant tendencijas ir prioritetus, kuriant prognozes. Lietuvai tapus Ekonominės ir pinigų sąjungos nare ir įvedus eurą, Lietuva taip pat galės naudotis visais vieningos valiutos euro privalumais: a) valiutos stabilumas, stabilesnė pinigų politika ir didesnė fiskalinė disciplina; b) valiutos kurso stabilumas ir ta pati (nulinio valiutos kurso rizikos priedai)

---

⁹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001m. gegužės 16d. nutarimas Nr. 569 „Dėl Europos Nacionalinių sąskaitų sistemos diegimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1515.

palūkanų norma; c) padidėjęs kapitalo ir pinigų rinkų likvidumas ir efektyvumas; d) prekių ir paslaugų kainų stabilumas ir skaidrumas; e) tobulesnis resursų paskirstymas; f) geresnės konkurencijos sąlygos; g) Stabili aplinka investuotojams.⁹³

Lietuva, kaip visateisė Europos Sąjungos narė rengiasi dalyvauti Ekonominėje ir pinigų sąjungoje, tačiau dar vadovaujamas išlyga, jog Lietuvoje vis dar cirkuliuoja nacionalinė valiuta litas. Lietuva pilnateisės narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje tikėjosi nuo 2007m., kai turėjo būti įvestas ir euras, pakeisiant nacionalinę valiutą, praėjus nepilniems 3 metams po įstojimo į Europos Sąjungą. Tačiau po Europos Komisijos ir Europos centrinio banko 2006m. gegužės mėn. paskelbtų pranešimų apie konvergenciją: ekonominę, teisinę ir institucinę Lietuvos pasirengimą įvesti eurą ir tapti Ekonominės ir pinigų sąjungos nare, Lietuvos įvertinimas buvo neigiamas, todėl Europos Sąjungos Tarybos sprendimas dėl tikslios datos nebuvo priimtas ir terminai atidėti, suteikiant Lietuvai daugiau laiko įgyvendinti konvergencijos kriterijus, nustatytus Maastrichto sutartyje.

3.2 Euro įvedimo Lietuvoje atvejo analizė

1992 m. dvylikos Europos Sąjungos valstybių narių atstovų pasirašytoje Europos Sąjungos sutartyje (Maastrichto sutartyje) numatyta įvesti Europos Sąjungos bendrąją valiutą ir įsteigti Europos centrinių banką. Maastrichto sutartyje I Antraštinės dalies B straipsnyje Europos Sąjunga kelia sau keletą tikslų, iš kurių vienas yra skatinti darnią ir tvarią ekonominę ir socialinę pažangą visų pirma pagal šios Sutarties nuostatas kuriant vidaus sienų neturinčią erdvę, stiprinant ekonominę ir socialinę sanglaudą bei steigiant Ekonominę ir pinigų sąjungą, galiausiai įvedant bendrą valiutą.⁹⁴ Europos Sąjungos sutarties II Antraštinės dalies 4a straipsniu numatoma įsteigti Europos centrinių banką ir Europos centrinių bankų sistemą.⁹⁵ Jie veikia pagal Maastrichto sutarties bei Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto jiems suteiktus įgaliojimus. Reikia paminėti, kad 1995 m. gruodžio mėn. Madride Europos Sąjungos Vadovų Taryba nusprendė būsimą bendrąją valiutą vadinti *euro*. Nuo 1999 m. sausio 1 d. naujas piniginis vienetas euras pakeitė nacionalines valiutas atsiskaitymams negrynaisiais pinigais vienuolikoje valstybių, o nuo 2002 m. sausio 1 d. dvylikoje Europos Sąjungos valstybių į apyvartą išleisti gryniesi euro pinigai. Euras tapo 12 Europos Sąjungos valstybių, kurios sudarė euro zoną, bendra valiuta. Euro zona apima valstybes nares, įteisinusias eurą kaip bendrąją

⁹³ Ekonominė ir pinigų sąjunga // <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=2&MenuItemID=312&ItemID=2816&LangID=1>; prisijungimo laikas: 2006 10 24

⁹⁴ Treaty on the European Union (Maastricht Treaty) // Official Journal of the European Communities. 1992, Nr. C191

⁹⁵ Ten pat.

valiutą ir vykdančias bendrąją pinigų politiką, už kurią atsakinga Europos centrinio banko valdančioji taryba. Europos centrinis bankas ir eurą įvedusių valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai sudaro Europos centrinių bankų sistemą arba Eurosistemą.

Stodama į Europos Sąjungą Lietuva išipareigojo ateityje įvesti eurą – Europos Sąjungos bendrąją valiutą. Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą sutartis yra teisinis Lietuvos, kaip visateisės narės, dalyvavimo Europos Sąjungos veikloje pagrindas ir šios sutarties Stojimo akto 4 straipsnis reglamentuoja, jog nuo įstojimo dienos kiekviena naujoji valstybė narė dalyvauja Ekonominėje ir pinigų sąjungoje kaip valstybė narė, kuriai taikoma leidžianti nukrypti nuostata, kaip apibrėžta EB sutarties 122 straipsnyje.⁹⁶ Apibendrinant reikia pasakyti, jog pasirašydama šią sutartį Lietuva kartu pasižadėjo dalyvauti Ekonominėje ir pinigų sąjungoje, taip pat prisijungti prie kitų sutarčių. Tai reiškia, kad Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare išgaliojo Bendrijos steigimo sutartyje nustatyta teisinė pareiga ateityje įsivesti bendrą valiutą – eurą. Tam, kad euras taptų Europos Sąjungos šalies narės valiuta, reikalinga, kad būtų išpildytos tam tikros sąlygos. Šios sąlygos buvo sureglamentuotos dar Europos Sąjungos (Mastrichto) sutartyje 1992m. ir apibrėžė, ką reiškia dalyvauti Ekonominėje pinigų sąjungoje. Joje numatyta, kad valstybės narės pasirengimas pereiti prie bendros valiutos vertinamas pagal penkis Mastrichto kriterijus.

Viena iš euro įvedimo sąlygų – dalyvavimas Valiutų kurso mechanizme II ne mažiau kaip dvejus metus. Valiutų kurso mechanizmas II yra euro zonos šalių ir Europos Sąjungos valstybių narių, neįvedusių euro, valiutų kurso politikos sistema. Pagrindinis šios sistemos bruožas – nustatomas valstybės, neįvedusios euro, nacionalinės valiutos ir euro pagrindinis kursas bei leistinos kurso svyravimo ribos, ne didesnės kaip ± 15 procentų pagrindinio kurso. Valstybės, dalyvaujančios Valiutų kurso mechanizme II, pagrindinis valiutos kursas turi atitikti jos ekonomikos pagrindus ir garantuoti konkurencingumą. Lietuva prie Valiutų kurso mechanizmo II prisijungė 2004 m., prisiimdama vienašalį išipareigojimą išlaikyti fiksuoto valiutos kurso režimą ir lito bei euro kursą be jokio svyravimo. Lietuvai, kaip ne euro zonos valstybei, dalyvavimas Valiutų kurso mechanizme II padėjo prisidėti prie valiutos kurso sistemos patikimumo didinimo ir kartu su struktūrinėmis reformomis bei griežta fiskaline disciplina sudaryti sąlygas tolesnei konvergencijai su Europos Sąjungos šalimis ir pasirengti įvesti eurą.⁹⁷ Taip pat reikia pažymėti, jog tapti Valiutų kurso mechanizmo II nare iš karto po įstojimo į Europos Sąjungą Lietuva galėjo todėl, kad sėkmingai taikė griežtai fiksuotą valiutų

⁹⁶ Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą sutartis // Official Journal of the European Communities. 2003, Nr. L236

⁹⁷ ECB ir euro zonai nepriklausančių valstybių narių Nacionalinių centrinių bankų 1998m. rugsėjo 1d. Sutartis numatanti valiutos kurso machanizmo veikimo būdus Ekoniminės ir pinigų sąjungos trečiajame etape // Journal of the European Communities. 1998, Nr. C345

kurso režimą tiek nominaliosios konvergencijos, tiek priimtino ir subalansuoto neinflacinio ekonomikos augimo požiūriu.

Lietuva planavo eurą įvesti 2007 m. sausio 1 d. ir aktyviai rengėsi perėjimui prie Europos Sąjungos bendrosios valiutos, tačiau vidutinė metinė infliacija Lietuvoje buvo šiek tiek didesnė negu Maastrichto sutarties kontrolinis dydis. Todėl 2006 m. gegužės mėn. Europos Komisija padarė išvadą, kad šiuo metu Lietuvos, kaip Europos Sąjungos valstybės narės, kuriai taikoma išimtis laikinai naudoti nacionalinę valiutą, statusas neturėtų būti keičiamas. 2006m. gegužės 16d. Konvergencijos pranešime Europos Komisija įvertino ar Lietuva yra pasiekusi aukštą tvirtos konvergencijos lygį, taip pat Lietuvos padėtį palygino su Europos Sutarties 121(1) straipsnio kriterijais, kurie yra susiję su vyriausybės biudžeto pozicija, kainų stabilumu, valiutų kursų stabilumu ir ilgalaikių palūkanų normų konvergencija bei peržvelgė įstatymų suderinamumą su Europos Sutartimi ir *acquis*. Reikia paminėti, kad Konvergencijos pranešime apie Lietuvos prisijungimą prie euro zonos pasisakė Europos Sąjungos Ekonomikos ir pinigų reikalų komisaras Joaquín Almunia, kuris teigė, jog Lietuva patenkina visus konvergencijos kriterijus, išskyrus infliacijos kriterijų. Vidutinis infliacijos lygis šiek tiek viršijo nustatytą pamatinę vertę nuo 2005 m. balandžio mėn. ir tikėtina, jog iki metų pabaigos palaipsniui augs.⁹⁸ Taip pat pagyrė Lietuvą už gerus ekonominės veiklos rezultatus ir išreiškė viltį, kad Lietuva greitai atitiks visas narystės euro zonoje sąlygas.

Apibendrinant reikia pasakyti, jog Lietuvai dvejus metus dalyvavus Valiutų kursų mechanizme II, buvo paskelbti Europos Komisijos ir Europos centrinio banko pranešimai apie konvergenciją: ekonominį, teisinį ir institucinį Lietuvos pasirengimą įvesti eurą. Kadangi įvertinimas buvo neigiamas, Europos Sąjungos Tarybos sprendimas dėl tikslios euro įvedimo Lietuvoje datos nebuvo priimtas.

Bendros Europos Sąjungos valiutos – euro įvedimui Lietuvoje buvo intensyviai rušiamasi. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005m. rugsėjo 29d. nutarimu Nr. 1050 „Dėl nacionalinio Euro įvedimo plano bei Lietuvos visuomenės informavimo apie Euro įvedimą ir komunikacijos strategijos patvirtinimo“ buvo priimtas Nacionalinis euro įvedimo planas, kurio tikslai buvo nustatyti pagrindinius euro įvedimo (lito pakeitimo euru) Lietuvos Respublikoje elementus, laikotarpius ir tvarką; numatyti reikiamas priemones, užtikrinančias vartotojų interesų apsaugą, visuomenės informavimą ir sklandų lito pakeitimą euru viešajame ir privačiame

---

⁹⁸ 2006 Convergence Report on Lithuania // http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/convergence/report2006_lithuania_en.htm; prisijungimo laikas: 2006 10 05

sektoriuose.⁹⁹ 2006m. kovo mėn. buvo parengta Nacionalinio euro įvedimo plano antroji redakcija. Nacionalinio euro įvedimo planas, kuris reglamentavo euro įvedimo Lietuvos Respublikoje tvarką ir priemones, numatė svarbius, reikšmingus ir be jokios abejonės didelę įtaką Lietuvai turinčius pakeitimus valstybės įstatyminėje bazėje, o tai sąlygojo ir pokyčius įvairiose valstybės finansų sistemos ir politikos srityse. Lietuvos Respublikos teisės bazė turėjo būti galutinai suderinta su Europos Sąjungos teisės reikalavimais, iki bus pradėta rengti (2006 metais) Europos Komisijos ir Europos centrinio banko pranešimai apie konvergenciją. Pirmiausia buvo būtina pakeisti pagrindinio Lietuvos Respublikos teisės akto nuostatas - Lietuvos Respublikos Konstitucijos 75, 84, 125 ir 126 straipsnius, taip pat Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymą ir priimti Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymą. Trumpai išanaluosime būtinus Lietuvos Respublikos Konstitucijos pakeitimus. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad pinigų emisijos teisę turi tik Lietuvos bankas¹⁰⁰, o pagal Europos Sutarties 106 straipsnio 1 dalį ir Europos centrinio banko bei Europos centrinių bankų sistemos Statuto 16 straipsnį eurų banknotų emisijos teisę turi Europos centrinis bankas ir euro zonos valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai. 2006 m. balandžio 25 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymą, kuriuo pripažino netekusia galios 125 straipsnio 2 dalį, numaćiusią, kad pinigų emisijos teisę turi tik Lietuvos bankas. Taip pat buvo papildyta 125 straipsnio 3 dalis, kuria nustatyta, kad Lietuvos banko valdybos pirmininko teisinį statusą ir jo atleidimo pagrindus nustato įstatymas (Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas).¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio 3 dalies pakeitimai buvo būtini, kadangi Europos Sąjungos valstybės narės teisės aktai turi užtikrinti, kad nacionalinių centrinių bankų valdytojais negalėtų būti atleidžiami iš užimamų pareigų dėl kitų priežasčių, išskyrus šias: kai nebeatitinka šioms pareigoms keliamų reikalavimų arba yra kaltas padaręs sunkų nusižengimą, kurios išvardytos Europos centrinio banko bei Europos centrinių bankų sistemos statuto 14 straipsnio 2 dalyje.¹⁰²

Europos centrinio banko 2004 metų pranešime apie konvergenciją pažymėta, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio 1 dalies 13 punkto nuostata neužtikrina Lietuvos banko valdybos pirmininko asmeninio nepriklausomumo, todėl neatitinka Europos Sutarties ir Europos centrinio banko bei Europos centrinių bankų sistemos statuto. Lietuvos

---

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas Nr. 1050 „Dėl nacionalinio Euro įvedimo plano bei Lietuvos visuomenės informavimo apie Euro įvedimą ir komunikacijos strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 117-4235.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 48-1701.

¹⁰² Treaty on the European Union (Maastricht Treaty) Protocol on the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central Bank // Official Journal of the European Communities. 1992, Nr. C191

Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio 13 punktą, o taip pat ir 75 straipsnis numato, kad Lietuvos Respublikos Seimas gali atleisti iš pareigų parlamento paskirtus pareigūnus, taip pat ir Lietuvos banko valdybos pirmininką, kai Seimas visų Seimo narių balsų dauguma pareiškia jais nepasitikėjimą. Nepaisant to, kad Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 12 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti Europos centrinio banko bei Europos centrinių bankų sistemos statutą atitinkantys Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimo pagrindai, tačiau siekiant asmeninį Lietuvos banko valdybos pirmininko nepriklausomumą užtikrinti pagal Europos Sąjungos teisės reikalavimus, buvo būtina atitinkamai papildyti ir konstitucinę nuostatą specialiaja norma. Priešingu atveju galimybė pareikšti nepasitikėjimą Lietuvos banko valdybos pirmininku galėtų būti taikoma ne tik Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatyme numatytais, bet ir kitais pagrindais, o tai prieštarautų Europos centrinio banko bei Europos centrinių bankų sistemos statuto 14 straipsnio 2 daliai¹⁰³. Taigi padarius Konstitucijos 125 straipsnio 3 dalies pakeitimą konstitucinė norma nukreipiama išimtinai tik į Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatyme įtvirtintus pagrindus.

Siekiant prisijungti prie euro zonos, taip pat buvo būtina pakeisti atitinkamus Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo straipsnius (dėl pinigų politikos, banknotų emisijos, užsienio atsargų valdymo ir kitus). Dėl minėto įstatymo pakeitimo įstatymo projekto buvo konsultuojamasi su Europos centriniu banku. Lietuvos Respublikos Seimas 2006m. balandžio 25d. priėmė naująją Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo redakciją, kuri buvo atlikta remiantis Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 1, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 19, 20, 25, 31, 33, 35, 36, 38, 47, 49, 50, 53, 54, 54⁽¹⁾, 55 straipsnių, ketvirtojo ir penktojo skirsnių pavadinimų pakeitimo, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir įstatymo priedo papildymo įstatymu ir reglamentavo, jog Lietuvos Respublikoje centrinis bankas yra Lietuvos bankas, kuris nuosavybės teise priklauso Lietuvos valstybei. Lietuvos bankas yra sudėtinė Europos centrinių bankų sistemos dalis ir Europos centrinių bankų sistemos tikslų siekia bei uždavinius vykdo vadovaudamasis Europos centrinio banko gairėmis ir nurodymais. Lietuvos bankas savo funkcijas atlieka ir veiklą vykdo tiek, kiek tai neprieštaruoja Europos centrinio banko ir Europos centrinių bankų sistemos tikslams ir Europos Sąjungos teisės aktams, tarp jų Europos centrinio banko teisės aktams. Lietuvos banko veiklos reglamentavimas suderintas su šio įstatymo priede nurodytais Europos Sąjungos teisės aktais.¹⁰⁴ Įstatymas suderintas su Europos Sutartimi, Europos centrinio banko bei Europos centrinių bankų sistemos

---

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 1, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 19, 20, 25, 31, 33, 35, 36, 38, 47, 49, 50, 53, 54, 54⁽¹⁾, 55 straipsnių, ketvirtojo ir penktojo skirsnių pavadinimų pakeitimo, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir įstatymo priedo papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 48-1699.

statutu, nes toks suderinamumas yra būtinas Lietuvai norint tapti Ekonominės ir pinigų sąjungos visateise dalyve ir įvesti bendrą valiutą eurą.

Reikia pažymėti, jog Lietuvai siekiant sėkmingai įvesti eurą ir tapti euro zonos valstybe buvo būtina nacionalinę teisę pritaikyti euro įvedimui. Valstybės institucijos iki 2005 m. gruodžio 1 d. atliko monitoringą teisės aktų, kurie iš esmės keičia teisinį reguliavimą ir kuriuos buvo būtina priimti iki euro įvedimo Lietuvos Respublikoje. Buvo paruoštas vienas reikšmingiausių įstatymų projektų - Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymo projektas, kuris nustato pasirengimo įvesti eurus, litų keitimo ir perskaičiavimo į eurus Lietuvos Respublikoje įvedus eurą ir litų išėmimo iš apyvartos tvarką.¹⁰⁵ Šis įstatymo projektas taip pat numato grynųjų litų keitimo tvarką, informacijos apie eurų banknotų ir monetų atvaizdų skelbimą, vertybinių popierių nominaliosios vertės pakeitimą, kainų nurodymą eurais ir litais bei užtikrinti Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimą. Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymas gali būti priimtas tik tada, kai Europos Sąjungos Taryba priims sprendimą dėl euro įvedimo Lietuvos Respublikoje, patvirtins neatšaukiamai nustatytą euro ir lito perskaičiavimo kursą bei padarys atitinkamus ES Tarybos reglamento (EB) Nr. 974/98 dėl euro įvedimo pakeitimus. Apibendrinant galima pasakyti, kadangi Lietuvos įvertinimas dėl tvarios konvergencijos lygio pasiekimo ir pasiruošimo įsivesti eurą bei tapti euro zonos valstybe buvo neigiamas, Europos Sąjungos Tarybos sprendimas dėl tikslios euro įvedimo Lietuvoje datos nebuvo priimtas, todėl Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymas neįsigaliojo. Atlikti pasirengimo euro įvedimui darbai turi didelę išliekamąją vertę, ateityje jų nebereikės daryti arba jie padės siekiant greičiau ir kokybiškiau vykdyti pasirengimo užduotis. Ypač svarbus nacionalinės teisės suderinimas su Europos Sąjungos teisės aktais. Pasirengimo darbai euro įvedimui ir toliau bus vykdomi. Tam tikros priemonės arba jų vykdymo terminai bus modifikuoti, kartu Lietuvos bankas užtikrins deramą svarbiausių ir daugiausiai pasirengimo laiko ir darbo reikalingų sričių parengtį. Taip bus sudarytos prielaidos organizuoti brandų ir mažiau intensyvių pasirengimo procesą ateityje, kai bus priimtas sprendimas dėl euro įvedimo Lietuvoje.

Apibendrinant reikia panagrinėti prisijungimo prie euro zonos ir euro įvedimo įtaką Lietuvai. Lietuvos dalyvavimas Europos Sąjungos bendrosios valiutos euro zonoje padės mūsų valstybei plėsti prekybos ir finansinius ryšius su kitomis euro zonos šalimis, o tai skatins Lietuvos gyventojų pajamų didėjimą ir užimtumą. Bendra valiuta – neatsiejama nuo Europos Sąjungos bendrosios rinkos. Lietuvos dalyvavimas Europos Sąjungos bendrojoje rinkoje ir euro naudojimas užtikrins kainų stabilumą (mažą infliaciją), o tai naudinga visuomenei, nes sumažins

---

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymo projektas // http://www.lb.lt/lt/aktai/euro_ivedimas.doc; prisijungimo laikas: 2006 10 23

vartotojų perkamosios galios svyravimus, sudarys geresnes planavimo galimybes įmonėms. Lietuvoje įvedus eurą išnyks pinigų keitimo išlaidos – tai nauda keliaujantiems ir į užsienį vykstantiems mokytis bei dirbti žmonėms ir su Europos valstybėmis prekiaujančioms įmonėms. Keitimo kurso svyravimų panaikinimas padėtų euro zonoje sukurti stabilesnę prekybos aplinką, nes sumažėtų rizika ir neapibrėžtumas tiek importuotojams, tiek eksportuotojams, kuriems anksčiau skaičiuojant sąnaudas tekdavo atsižvelgti į valiutų kursų svyravimus. Valiutos keitimo išlaidos yra nereikalinga kliūtis prekybai. Europos Komisijos vertinimu, valiutos keitimo išlaidų panaikinimas kasmet padidina Europos Sąjungos ūkio (bendrojo vidaus produkto) augimą nuo 0,25 iki 0,5 procento, Lietuvos atveju tai būtų 150–300 mln. litų kiekvienais buvimo euro zonoje metais. Euro įvedimas skatintų didesnę konkurenciją Europos Sąjungos bendrojoje rinkoje, todėl vartotojai galėtų pigiau įsigyti įvairių prekių ir paslaugų. Galimybė lengviau palyginti kainas skatina konkurenciją ir kainų mažėjimą. Įvedus eurą, bus lengviau palyginti Lietuvoje ir kitose Europos šalyse mokamų darbo užmokesčio, pensijų, stipendijų dydį. Dalyvavimas euro zonoje sudarys sąlygas mūsų gyventojams ir įmonėms skolintis mokant nedideles palūkanas, tai leis daugiau vartoti ir investuoti. Bendros valiutos zona atveria milžiniškas galimybes tiek kapitalo investuotojams, tiek jo naudotojams. Euras padėtų sukurti bendrąją rinką finansų operatoriams: bankams, draudikams, investicijų fondams, pensijų fondams. Tuo pačiu metu mažos ir susiskaidžiusios nacionalinės kapitalo rinkos taptų stambesne, daugiau galimybių suteikiančia finansų rinka. Besirengianti įvesti eurą ar jį naudojanti valstybė privalo laikytis Europos Sąjungoje nustatytos finansinės drausmės, tai padeda užkirsti kelią valstybės skolos didinimui, kitoms didelėms ekonominės politikos klaidoms, o tai taip pat naudinga vartotojams.

Taigi galima daryti išvadą, jog įvedus eurą, Lietuvos piliečiai ir ūkio subjektai galės naudotis visais bendros valiutos privalumais: neliks lito ir euro kurso kitimo rizikos, nebebus pinigų keitimo išlaidų, mažiau kainuos tarptautiniai pinigų pervedimai, bus geresnės sąlygos palyginti kainas, o tai savo ruožtu paskatins konkurenciją. Šalies finansų rinka taps nepalyginamai didesnės ir likvidesnės euro zonos finansų rinkos dalimi, tai sudarys sąlygas pritraukti išorės lėšas greičiau ir mažesniais sąnaudomis. Dėl šių ir kitų priežasčių euro įvedimas padidins šalies patrauklumą investicijoms ir paskatins prekybinius ryšius, tai ilgainiui sudarys palankesnes sąlygas augti ekonomikai ir paspartins realų gyventojų pajamų didėjimą, kartu ir ekonominės gerovės skirtumą su Europos Sąjungos šalimis mažėjimą.

IŠVADOS

1. Sparčiai vystantis ir kintant ekonominiams ir politiniams santykiams, finansų politika įgauna vis didesnę tarpvalstybinę svarbą. Europos Sąjungos finansai – tai visuma tarpvalstybinių ekonominių ir piniginių santykių, susijusių su nacionalinio ir bendro vidaus produktų paskirstymu bei perskirstymu sudarant ir panaudojant tarptautinius piniginių lėšų fondus, reikalingus tarpvalstybinės politikos ir visuomenės poreikiams tenkinti. Europos Sąjungos finansų politika – tai tikslinis tarpvalstybinių finansų panaudojimas Europos Sąjungos šalių narių reikalams, juos tvarkant ir panaudojant pagal paskirtį.

2. Europos Sąjungos teisės aktų, įtakojusių Europos Sąjungos finansų politikos raidą, teorinė analizė rodo, jog Europos Sąjungos finansų politikos įgyvendinimo ir integracijos procesai, apjungiantys mokesčių, biudžeto ir pinigų politikas, sąlygojo nacionalinių finansų rinkų raidą bei leido įgyvendinti Europos Ekonominės Bendrijos apibrėžtus pagrindinius strateginius tikslus: a) sukurti muitų sąjungą; b) sukurti vieningą rinką; c) sukurti ekonominę ir piniginę sąjungą.

3. Europos Sąjungos finansų politikos efektyvus funkcionavimas yra Europos Sąjungos brandos, plataus integracinių mastų proceso ir realaus Europos Sąjungos tapimo tvirta politine bei ekonomine jėga įrodymu, o taip pat lemiamu žingsniu prieš galutinį Europos Sąjungos integracijos tikslą – Ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimą.

4. Lietuvoje veikiant rinkos ekonomikai bei sparčiai vystantis finansų politikai, didėjo poreikis teisės aktus, reglamentuojančius valstybės finansų sistemos ir privataus finansų sektoriaus veiklą, pagrįsti Europos Sąjungos šalių praktika ir vystymosi gairėmis. Lietuvos siekis tapti visateise Europos Sąjungos valstybe nare ir didelis Europos Sąjungos dėmesys Lietuvai, sąlygojo, jog Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos politiniai, ekonominiai ir finansiniai klausimai tapo bendru interesu.

5. Lietuvos pasiruošimo narystei Europos Sąjungoje laikotarpiu šalyje buvo atlikta daug radikalių pakeitimų, tobulinant ir priartinant valstybės viešų bei privačių finansų sektorius prie Europos Sąjungos standartų. Pokyčius skatino Europos Sąjungos finansų politikos įgyvendinimas. Per penkerių metų laikotarpį Lietuvoje buvo suderinti nacionalinė teisės aktai su Europos Sąjungos *acquis* finansų politikos srityje bei buvo pasirengta jų įgyvendinimui, kad Lietuva galėtų efektyviai dalyvauti Europos Sąjungos finansų rinkos harmonizavimo ir integravimo procese, atitiktų Maastrichto kriterijų reikalavimus bei pasiektų aukštą tvarios konvergencijos lygį.

6. Spartus Europos Sąjungos valstybių narių, priklausančių euro zonai, finansų rinkų vystymosi pavyzdys, sąlygojamas Europos Sąjungos vykdomos finansų ir pinigų politikos, tapo dideliu iššūkiu naujoms Europos Sąjungos šalims narėms, kurių finansų rinkų vystymosi tendencijos dar nėra pasiekusios tokio aukšto harmonizacijos ir integracijos lygio bendrosios Europos Sąjungos finansų rinkos atžvilgiu. Naujosioms Europos Sąjungos valstybėms narėms prireiks kryptingų pastangų, kol jos pasieks euro zonos valstybių narių finansų rinkų pažangos lygį.

7. Vienas svarbiausių Europos Sąjungos finansų politikos tikslų yra sukurti bendrą, integruotą valstybių narių finansų rinką. Europos Sąjungos finansų politikos įtakos Lietuvos privačiam finansų sektoriui analizė rodo, jog Lietuvos valstybės privataus finansų sektoriaus rinkos atvėrimas Europos Sąjungos kapitalui ir finansinių paslaugų teikimui, skatina Lietuvos finansų rinkos integraciją į Europos Sąjungos valstybių narių bendrą finansų rinką bei tobulina rinkos funkcionavimą.

8. Europos Sąjungos finansų politika sąlygojo Lietuvos privataus finansų sektoriaus priežiūros institucijų kompetencijos pokyčius: a) bankų priežiūros institucija - Lietuvos bankas įsipareigojo įgyvendinti Europos Sąjungos pinigų politikos priemones, tačiau prarado pinigų politikos formavimo teisę, nes Europos Sąjungos pinigų politikos formavimas vykdomas viršnacionaliniame lygmenyje; b) Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija įgijo teisę formuoti Europos Sąjungos vidaus rinkos politiką, dalyvaudama Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų komiteto CEIOPS veikloje, nors iki narystės Europos Sąjungoje turėjo tik stebėtojos statusą.

9. Remiantis Europos Sąjungos finansų politikos gairėmis ir Lietuvai ateityje prisijungus prie Ekonominės ir pinigų sąjungos, atsivers naujos galimybės Lietuvos viešų ir privačių finansų sektorių našumui ir vystymuisi, nes šalis įsijungs į gerai išplėtotą ir stabilią finansų sistemą ir tai užtikrins patikimą bei plačiai integruotą šalies finansų rinkos funkcionavimą.

10. Kryptingai vykdant Europos Sąjungos finansų politiką bus sukurta konkurencingiausia ir dinamiškiausia ekonomika pasaulyje, turinti autentišką bendrą rinką, kurios egzistavimui reikalinga bendra valiuta norint garantuoti, jog bendra rinka turės potencialą augti bei klestėti. Lietuva, įgyvendindama Europos Sąjungos finansų politiką, kurios įtaka Lietuvai yra pagrindinis Lietuvos finansų rinkos efektyvios integracijos į Europos Sąjungos bendrą rinką veiksnys, taps dinamiškiausios ekonomikos pasaulyje dalimi.

REKOMENDACIJOS

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, pasirengimo euro įvedimui laikotarpiu, nesugebėjo užtikrinti reikalaujamo kainų stabilumo ir politiškai įtikinamai pristatyti Europos Sąjungos valstybėse narėse pastarojo meto Lietuvos finansų sistemos ir makroekonominių rodiklių, todėl rekomenduotina, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė kartu su Lietuvos Banku, nedelsiant, parengtų veiksmų planą infliacijos tvarumui užtikrinti, siekiant infliaciją ir toliau išlaikyti referencinio kriterijaus riboje bei vykdyti tokią finansų ir makroekonominę politiką, kuri ir vidutinės trukmės laikotarpyje išlaikytų Lietuvos atitikimą Maastrichto konvergencijos kriterijams.

2. Visuomenės informavimas apie bendros Europos Sąjungos valiutos – euro įvedimą Lietuvoje yra labai nežymus. Tai turėjo įtakos euro įvedimui Lietuvoje, nes valstybė turi ne vien tik atitikti Europos Sąjungos kriterijus, bet užsitikrinti ir visuomenės palaikymą. Siekiant tai įgyvendinti, Lietuvos Respublikos Vyriausybei rekomenduotina imtis šių priemonių: a) atnaujinti ir ženkliai padidinti nuolatinį ir aktyvų gyventojų informavimą dėl euro įvedimo, t.y. ne tik deklaruoti tikslą informuoti visuomenę, bet ir imtis to bei skirti tam kuo daugiau lėšų, ypatingai atkreipiant dėmesį į labiausiai pažeidžiamas ir atskirtyje esančias visuomenės grupes; b) informuojant Lietuvos gyventojus, žiniasklaidoje euro įvedimą pateikti kaip pozityvų reiškinį; c) skleisti informaciją, padedančią išvengti panikos ir galimų spekuliacinių prekybininkų veiksmų.

3. Vykstant Lietuvos integracijos procesams į bendrą Europos Sąjungos rinką bei Ekonominę ir pinigų sąjungą, kurių pagalbą bus sukurta konkurencingiausia ir dinamiškiausia ekonomika pasaulyje, Lietuvai rekomenduotina: a) sudaryti galimybes spartesniam privataus finansų sektoriaus rinkų atvėrimui ir integravimuisi į Europos Sąjungos finansų rinkas; b) laikytis didesnės fiskalinės disciplinos bei kryptingai vykdyti valstybės finansų politiką; c) išlaikyti ir stiprinti Lietuvos banko, kaip nacionalinio centrinio banko, nepriklausomumą; d) strategiškai ir neskubotai iki 2010m. pasiruošti Europos Sąjungos bendros valiutos – euro įvedimui, įgyvendinant visus konvergencijos kriterijus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 48-1701.
3. Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-596.
4. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-601.
5. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 31-742.
6. Lietuvos Respublikos valstybinės mokesčių inspekcijos įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 19-493.
7. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės departamento įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 17-444.
8. Lietuvos Respublikos muitų tarifų įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 15-375.
9. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 61-1525.
10. Lietuvos Respublikos muitinės kodeksas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 52-1239.
11. Lietuvos Respublikos valstybės išdo įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 100-2001.
12. Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 104-2322.
13. Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 61-1826.
14. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas (Aktuali redakcija nuo 2006 04 25) // Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1957.
15. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 91-3891.
16. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832.
17. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.
18. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas (aktuali redakcija nuo 2006 06 22) // Valstybės žinios. 1996, Nr. 16-412.
19. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 1, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 19, 20, 25, 31, 33, 35, 36, 38, 47, 49, 50, 53, 54, 54⁽¹⁾, 55 straipsnių, ketvirtojo ir penktojo skirsnių

- pavadinimų pakeitimo, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir įstatymo priedo papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 48-1699.
20. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990m. liepos 30d. nutarimas Nr. I-431 „Dėl Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo įsigaliojimo“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-597.
21. Lietuvos Respublikos Ministrų Tarybos 1990m. balandžio 10d. nutarimas Nr. 92 „Dėl valstybinių mokesčių inspekcijų“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 13-383.
22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001m. vasario 28d. nutarimas Nr. 234 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000m. rugpjūčio 17d. nutarimo Nr. 935 „Dėl Lietuvos Respublikos derybinių pozicijų derybose dėl narystės Europos Sąjungoje patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 20-657.
23. Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijos nuostatai patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004m. sausio 13d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijos nuostatų patvirtinimo“ Nr. 27 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 9-230.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001m. gegužės 16d. nutarimas Nr. 569 „Dėl Europos Nacionalinių sąskaitų sistemos diegimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1515.
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas Nr. 1050 „Dėl nacionalinio Euro įvedimo plano bei Lietuvos visuomenės informavimo apie Euro įvedimą ir komunikacijos strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 117-4235.

Europos Sąjungos teisės aktai:

26. Single European Act // Official Journal of the European Communities. 1987, Nr. L169/1.
27. Treaty on the European Union (Maastricht Treaty) // Official Journal of the European Communities. 1992, Nr. C191.
28. Treaty on the European Union (Maastricht Treaty) Protocol on the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central Bank // Official Journal of the European Communities. 1992, Nr. C191.
29. Consolidated version of the Treaty establishing the European Community // Official Journal. 2002, Nr. C325.
30. Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą sutartis // Official Journal of the European Communities. 2003, Nr. L236.
31. ECB ir euro zonai nepriklausančių valstybių narių Nacionalinių centrinių bankų 1998m. rugsėjo 1d. Sutartis numatanti valiutos kurso mechanizmo veikimo būdus Ekonominės ir

pinigų sąjungos trečiajame etape // Journal of the European Communities. 1998, Nr. C345.

32. Directive 2004/25/EC of the European Parliament and of the Council of 21 april 2004 on takeover bids (Text with EEA relevance) // Official Journal L. 2004, Nr.142-12.

Kita literatūra:

33. Buckiūnienė O. Finansai. Vilnius: Vilniaus kolegija, 2002.
34. Hix S. The Political System of the European Union. London: Macmillan Press, 1999.
35. Laffan B. The Finances of the European Union. Houndmills: St. Martin's Press, 1997.
36. Lastra R. M. The Division of Responsibilities between the European Central Bank and the National Central Banks within the European System of Central Banks. Brussels: PIE Lang, 1999
37. Meidūnas V. Finansai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
38. Naraškevičiūtė V. Valstybės finansai. Kaunas: Technologija, 2003.
39. Nugent N. The Government and Politics of the Europea Union. London: The Macmillan Press LTD, 1999.
40. Ollington Ch. A Business Guide to EU Enlargement. London and Sterling: Kogan Page and Contributors, 2004.
41. Stačiokas R. Apmokestinimas ir mokesčiai Europos Sąjungoje. Kaunas: Technologija, 2003.
42. Financial Sectors in EU Accession Countries / ed. Ch. Thimann. Frankfurt am Main: European Central Bank, 2002.
43. Wahlig B. European Monetary Law: The Transition to the Euro and the Scope of Lex Monetae. Oxford: Oxford University Press, 2000.

Internetiniai šaltiniai:

44. 2006 Convergence Report on Lithuania // http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/convergence/report2006_lithuania_en.htm prisijungimo laikas: 2006 10 05.
45. Detken C., Gaspar V., Noblet G. The new EU Member States: convergence and stability // European Central Bank // <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/neweumemberstatesen2005en.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 15.
46. „Draudimas Lietuvoje“ 2004 metų apžvalga // Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija // <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 26.

47. „Draudimas Lietuvoje“ 2005 metų apžvalga // Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija // <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2005.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 26.
48. Europos Sąjungos išsamusis vertinimo pranešimas apie Čekijos, Estijos, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Vengrijos, Maltos, Lenkijos, Slovėnijos ir Slovakijos pasirengimą Europos Sąjungos narystei 2003. // http://www.eudel.lt/lt/es_ir_lietuva/Files/pranesimas%202003_visu.pdf; prisijungimo laikas: 2006 10 13.
49. Europos centrinis bankas „Metų ataskaita 2004“ // <http://www.ecb.int/pub/html/index.en.html>; prisijungimo laikas: 2006 10 25.
50. Europos centrinio banko 2004m. pranešimas apie konvergenciją // <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/ecbpub/cr2004lt.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 25.
51. Ekonominė ir pinigų sąjunga // <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=2&MenuItemID=312&ItemID=2816&LangID=1>; prisijungimo laikas: 2006 10 24.
52. Finansų rinkos vystymasis: bankų sistema // <http://finansai.tripod.com/bankusistema.htm>; prisijungimo laikas: 2006 10 28.
53. Financial Programming and Budget // http://europa.eu.int/comm/budget/index_en.htm; prisijungimo laikas: 2005 10 20.
54. Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Laisvas kapitalo judėjimas“ (4 derybinis skyrius) // http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F77B67AD8C4844667C1256D1E004F33CF; prisijungimo laikas: 2006 10 05.
55. Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Mokesčiai“ (10 derybinis skyrius) // http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FE62FE7E3DE34DD67C1256D1E004F6255; prisijungimo laikas: 2006 10 05.
56. Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Ekonominė ir pinigų sąjunga“ (11 derybinis skyrius) // http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F145E8962556B1D4AC1256D1E004F862D; prisijungimo laikas: 2006 10 05.
57. Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Regioninė politika ir struktūrinės priemonės“ (21 derybinis skyrius) // http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F07F310E25027872BC1256D1E004FA163; prisijungimo laikas: 2006 10 05.

58. Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Finansų kontrolė“ (28 derybinis skyrius) // http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FD6203D4330C958BCC1256D1E004FBA6E; prisijungimo laikas: 2006 10 05.
59. Lietuvos Respublikos derybinė pozicija „Finansinės ir biudžeto nuostatos“ (29 derybinis skyrius) // http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FA090A62A5CBCFF9C1256D1E00502E32; prisijungimo laikas: 2006 10 05.
60. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai (Dvidešimt trečia knyga) // http://www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija/integracija2004_1.pdf; prisijungimo laikas: 2006 10 26.
61. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos 2006-2008 metų strateginis veiklos planas // http://www.vpk.lt/uploads/institucijos_misija.doc; prisijungimo laikas: 2006 10 28.
62. Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymo projektas // http://www.lb.lt/lt/aktai/euro_ivedimas.doc; prisijungimo laikas: 2006 10 23
63. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=212887&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2006 10 28.
64. Lisabonos strategija: daugiau ir geresnių darbų konkurencingesnėje Europoje // <http://www.elections2004.eu.int/highlights/lt/1001.html>; prisijungimo laikas: 2005 10 20.
65. 2004m. Komisijos darbo ataskaita ir vertybinių popierių rinkos plėtros tendencijos // Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija // <http://www.lsc.lt/uploads/2004%20m%20%20VPK%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2006 10 28.
66. Overviews of European Union activities: Customs // http://europa.eu.int/pol/cust/overview_en.htm; prisijungimo laikas: 2005 10 22.
67. Overviews of European Union activities: Economic and Monetary Affairs // http://europa.eu/pol/emu/overview_en.htm; prisijungimo laikas: 2005 10 22
68. Stabilumo ir augimo pakto įgyvendinimas // http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/integracija1999_3/projektai1.pdf; prisijungimo laikas: 2005 10 26.
69. The EU Single Market: General policy framework // http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/update/strategy/action/plan.htm; prisijungimo laikas: 2005 10 27.

SANTRAUKA

Europos Sąjungos finansų politikos įtaka Lietuvai

Europos Sąjungos finansų politika – finansų politika – viešų finansų sistema – privatus finansų sektorius – finansų rinka – bendra rinka

Europos Sąjungos finansų politika pagal savo prigimtį, įgyvendinimo procesą ir ateities tendencijas yra labai reikšminga Europos Sąjungos bendros ir finansų rinkos integracijos ir efektyvaus veikimo atžvilgiu. Lietuva, vadovaudamasi Europos Sąjungos finansų politikos gairėmis ir reikalavimais, padarė didelę pažangą siekdama integruotis į Europos Sąjungos bendrą finansų rinką ir sudarė sąlygas tobulėti valstybės privataus finansų sektoriaus rinkai ir viešų finansų sistemai bei užtikrinti darnų ekonomikos augimą. Jeigu ateityje Europos Sąjungos finansų politika bus vykdoma kryptingai, galima tikėtis, jog bus sukurta konkurencingiausia ir dinamiškiausia ekonomika pasaulyje, turinti autentišką bendrą rinką, kurios egzistavimui reikalinga bendra valiuta norint garantuoti, jog bendra rinka turės potencialą augti bei klestėti.

Europos Sąjungos finansų rinkų integracija ir su ja susiję Europos Sąjungos finansų politikos funkcionavimas ir įgyvendinimas siekiant pilnai suformuoti gerai veikiančią bendrą Europos Sąjungos rinką, kurioje cirkuliuotų bendra valiuta – euras, buvo vienas iš prioritetinių Europos Sąjungos tikslų.

Darbo eigoje plačiai analizuojama Europos Sąjungos finansų politikos esmė, koncepcija, prigimtis ir raida, teisiniai pagrindai bei jos formavimo ir įgyvendinimo principai. Daug dėmesio skiriama Europos Sąjungos finansų politikos įtakos Lietuvai analizei. Plačiai analizuojama Europos Sąjungos finansų politikos įtaka Lietuvos finansų sistemai, jos raidai ir pokyčiams ne tik tiesioginiam pinigų srautui tarp Europos Sąjungos biudžeto ir Lietuvos biudžeto, bet ir mokestinėms pajamoms, kapitalo judėjimui ir finansų srautams privačiame sektoriuje. Atliekant tyrimą Europos Sąjungos finansų politikos įtakai išanalizuoti privačiame finansų sektoriuje, buvo nagrinėjama įtaka atskiriems privataus finansų sektoriaus segmentams: bankininkystės rinkai, draudimo paslaugų rinkai ir vertybinių popierių rinkai. Taip pat atkreipiamas dėmesys, kad naujose Europos Sąjungos valstybėse narėse Europos Sąjungos finansų politikos įgyvendinimo procesas ir jos įtakos yra giminingos. Darbe numatomos Europos Sąjungos finansų politikos įgyvendinimo Lietuvoje ateities tendencijos, priklausomai nuo politinės raidos bei integracijos procesų krypties. O euro įvedimo Lietuvoje atvejo analizė

parodė, jog ateityje Lietuva galės naudotis bendros valiutos privalumais, tačiau Lietuva dar nėra pasiekusi aukšto tvarios konvergencijos lygio ir įvykdžiusi Maastrichto kriterijų reikalavimų.

Vadovaujantis Europos Sąjungos finansų politikos gairėmis ir Lietuvai ateityje prisijungus prie Ekonominės ir pinigų sąjungos, atsivers naujos galimybės Lietuvos viešų ir privačių finansų sektorių našumui ir vystymuisi, nes šalis įsijungs į gerai išplėtotą ir stabilią finansų rinką ir tai užtikrins patikimą bei plačiai integruotą šalies finansų rinkos funkcionavimą. Europos Sąjungos finansų politiką ir bendrą finansų rinką neabejotinai galima vertinti kaip sėkmingos Europos Sąjungos integracijos įrodymą.

SUMMARY

The Impact of the European Union's Finance Policy on Lithuania

European Union's finance policy – finance policy – system of public finance – private sector of finance – finance market – common market

The European Union's finance policy, due to its nature, process of implementation and future tendencies, is of high importance in respect of the integration of European Union's common and finance market and effective operation. Lithuania, following the requirements and milestones of the European Union's finance policy, made a huge progress seeking for the integration into the common finance market of the European Union, moreover, Lithuania capacitated the market of public finance sector and the system of public finance to improve and ensured harmonious growth of the economy. If the European Union's finance policy is implemented purposefully in the future, we may expect that the most competent and the most dynamic world's economy, having the authentic common market and common currency, which is necessary for its existence, in order to guarantee that the common market will have the potential to grow and to flourish, will be created.

One of the priority aims of the European Union was the integration of finance markets of the European Union and processes, related with the functioning of the European Union's finance policy, as well as its implementation in order to form well operating comprehensive common market of the European Union, where the common currency – euro – would circulate.

The essence of the European Union's finance policy, legal basis and principles of its formation and implementation, are thoroughly analyzed in the course of the paper. The paper pays much attention on the analysis of the impact of the European Union's finance policy on Lithuania's finance system, its development and changes in the sphere of direct investment flows between the budget of the European Union and the budget of Lithuania, tax return, capital movement and financial flows in the private sector.

While analyzing the impact of the European Union's finance policy on the private sector of finance, the impact on the following segments of the private sector of finance was analyzed: the development of the banking, the market of insurance services and securities. Moreover, the paper points out that the implementation process of the European Union's finance policy and its impact is congenerous among the new member states of the European Union. The paper foresees the future tendencies of the implementation of the European Union's finance policy in Lithuania, which are dependent on the political development and direction of

integration processes. The analysis of euro introduction in Lithuania has shown that in the future Lithuania will be capable to use the advantages of common currency. However, Lithuania has not reached yet the high level of convergence and it has not fulfilled the requirements of Maastricht criteria.

Following the milestones of the European Union's finance policy, in the future Lithuania will join the Economic and Monetary Union, therefore, Lithuania will be provided with the new possibilities to increase the effectiveness and the level of development of the private sector of finances because the country will join the well developed and stable finance market, thus it will ensure reliable and widely integrated functioning of country's finance market. The European Union's finance policy, as well as common market of finance, undoubtedly could be valuated as an evidence of successful integration of the European Union.

Magistro baigiamasis darbas baigtas 2006 m. lapkričio mėn. 20 d.

Magistrantas

Jurgita Kunigonytė